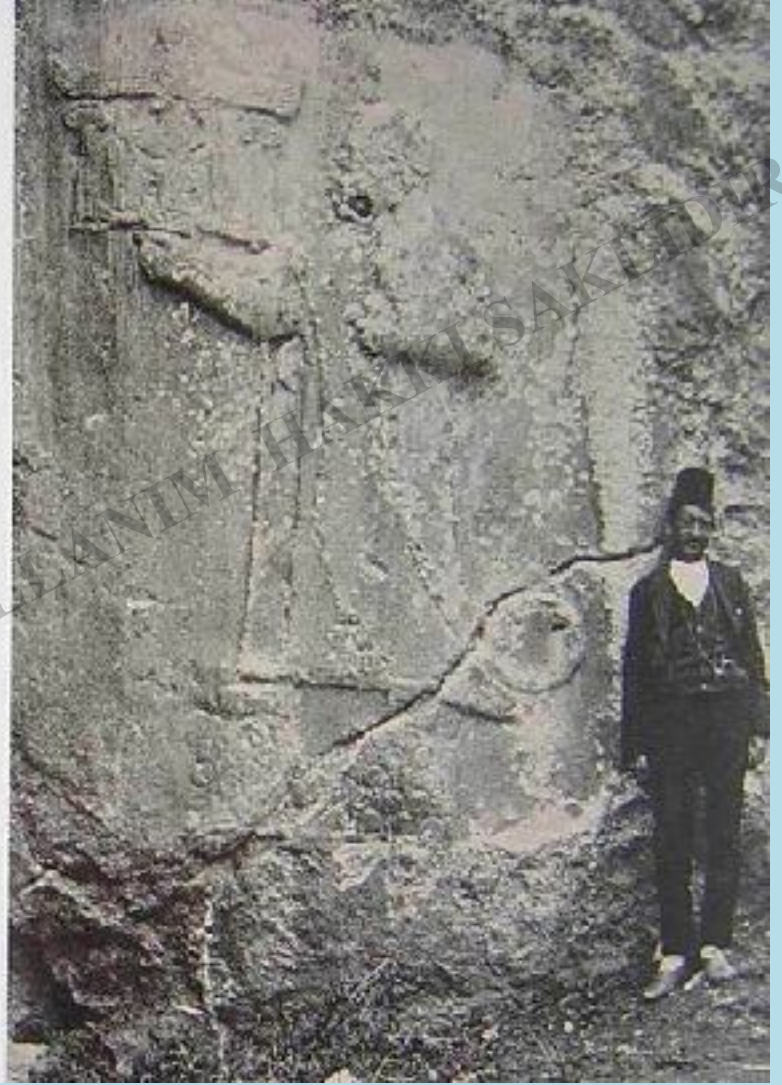

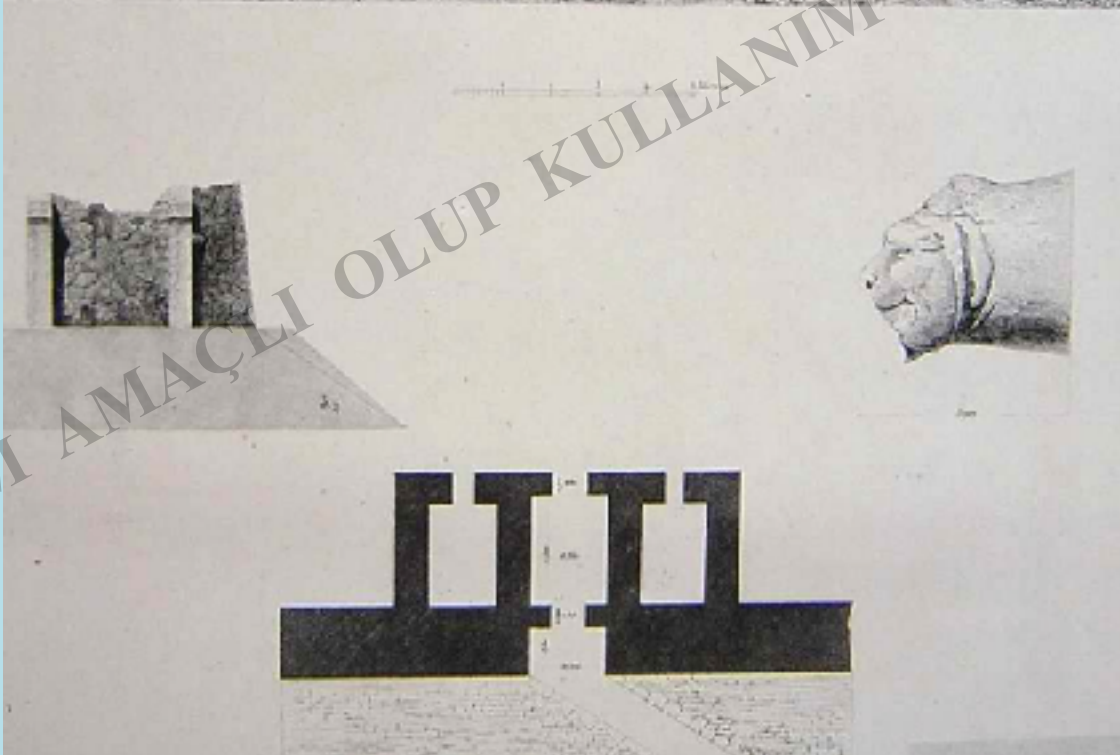
KONU 5
BOĞAZKÖY VE HİTİT MİMARİSİ

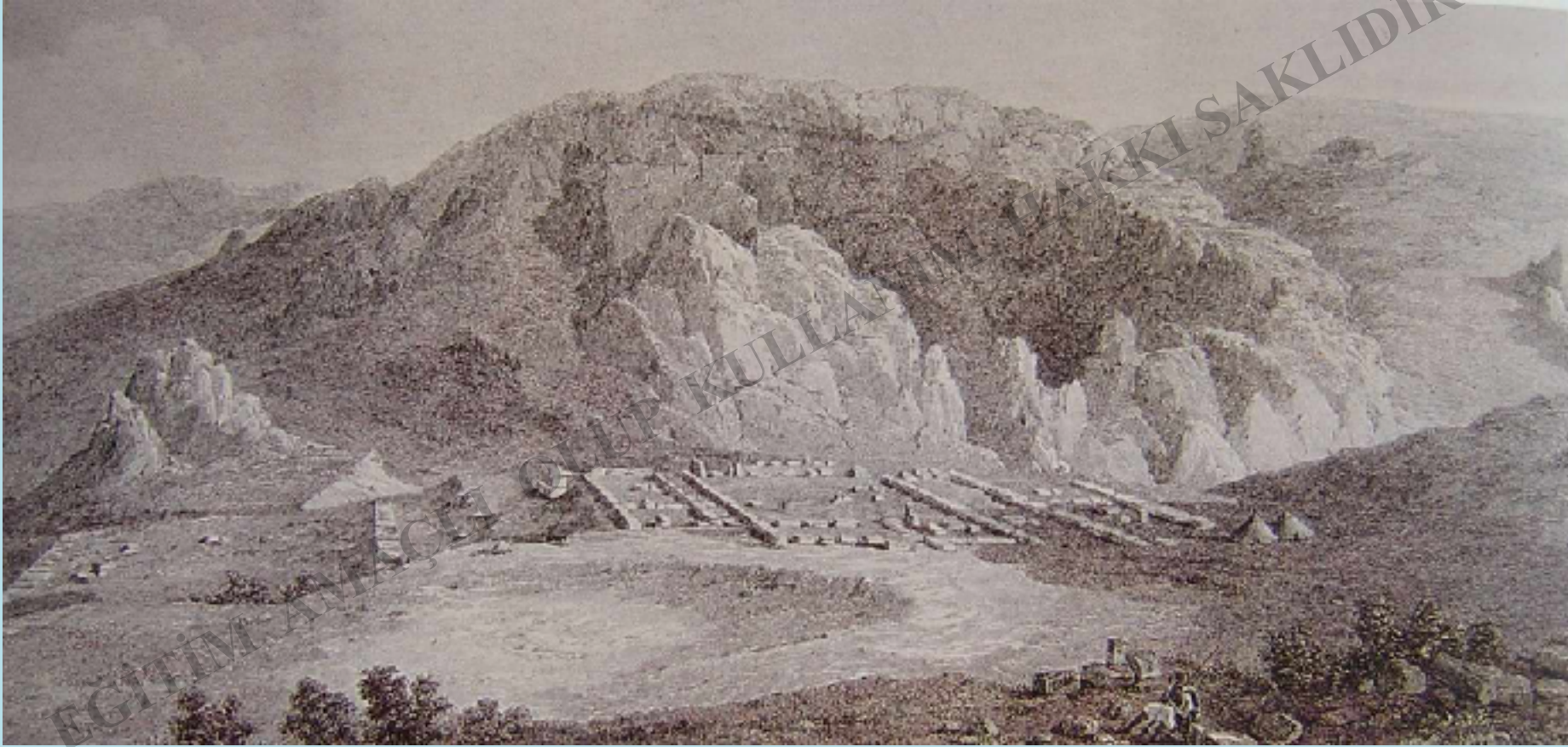
**BOĞAZKÖY'DEKİ İLK KEŞİFLERDEN İLK KAZILARDAN
GÖRÜNTÜLER**

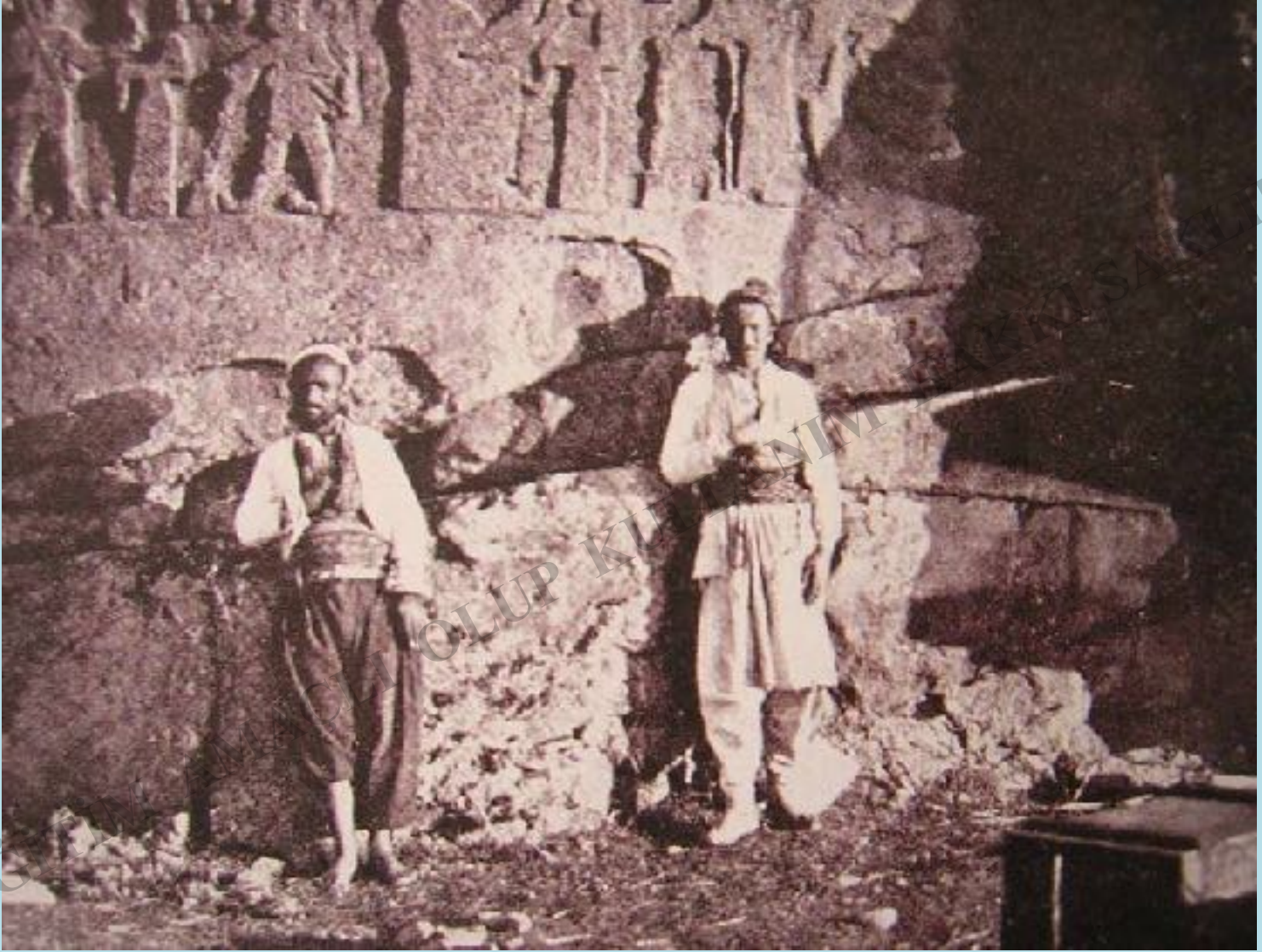

SAKLIDIR

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM

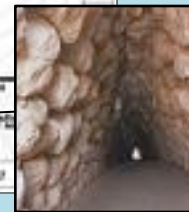
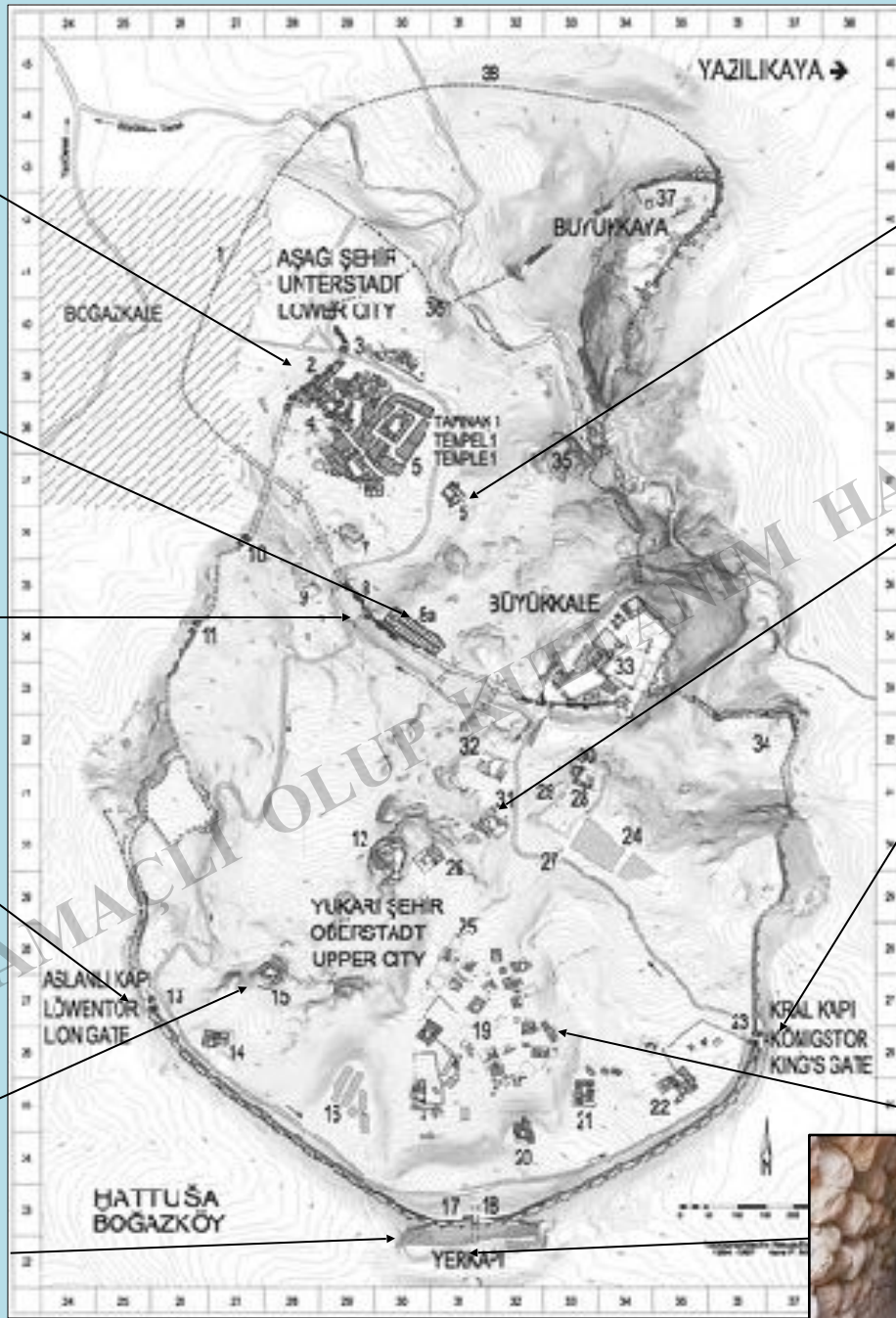
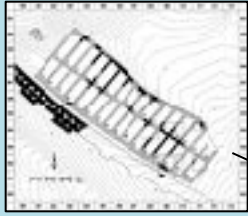
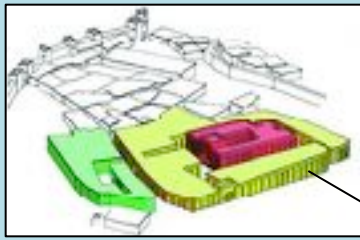

YAZILIKAYA

BOĞAZKÖY

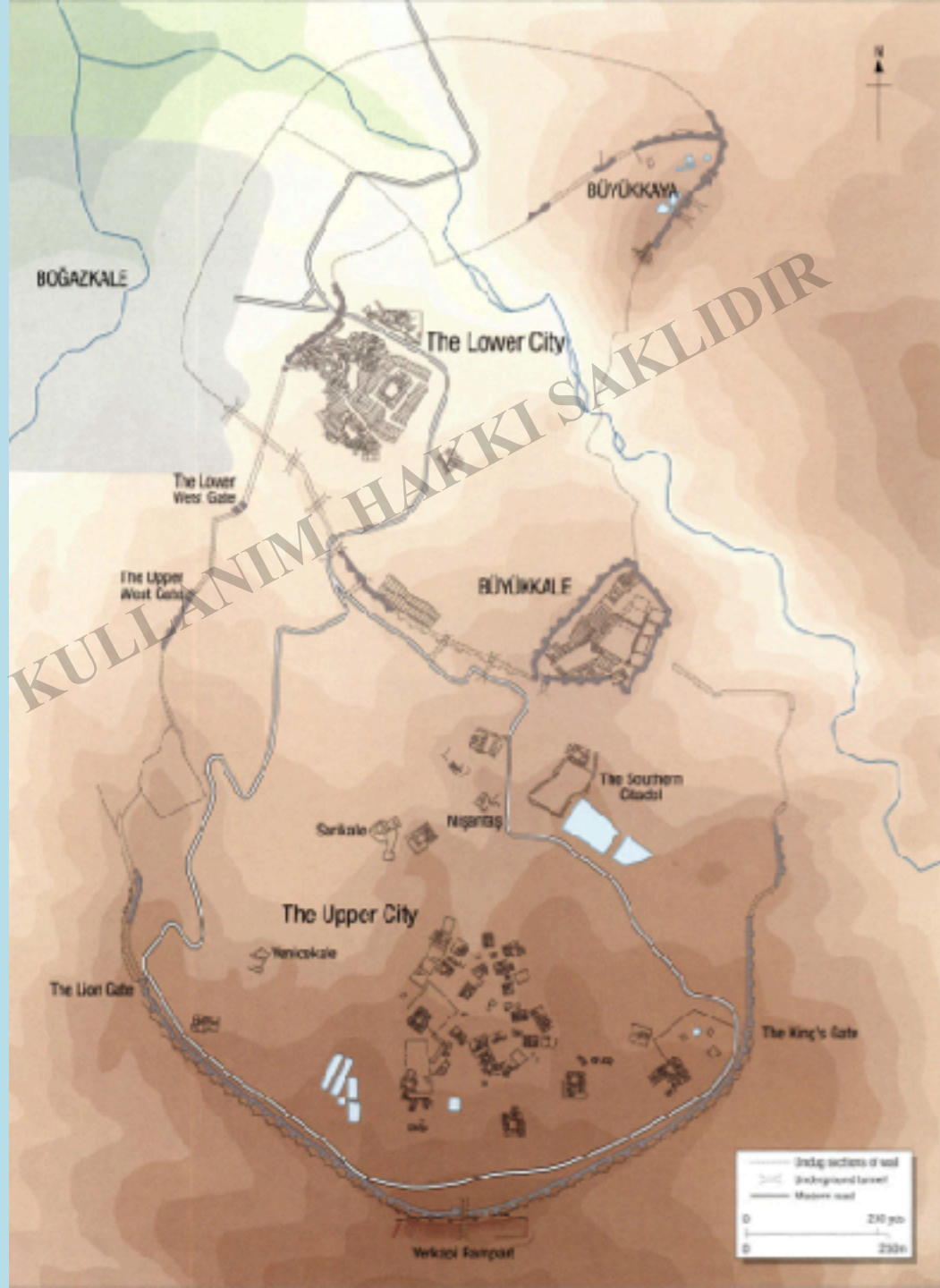

İNİMİN AMACLI OLUP İNİMİN HAKKI SAKLIDIR

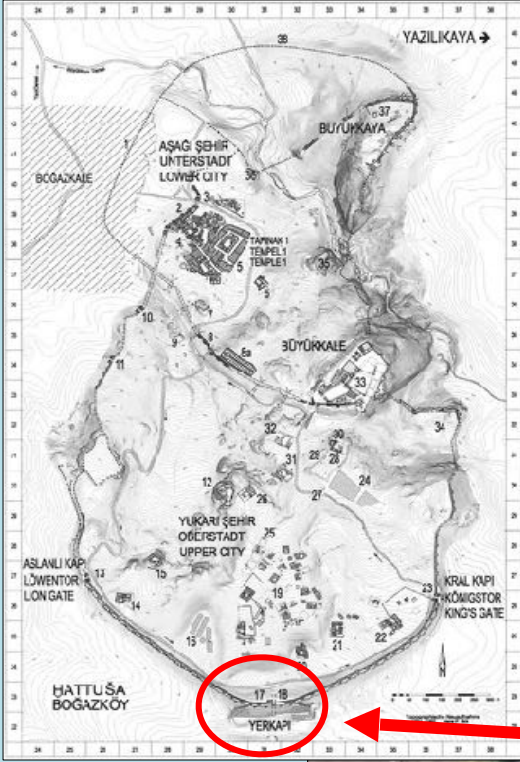

Boğazköy, güney kuzey yönünde eğimli kayalık bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Buradaki kayalık alanın yerleşim için seçilmesinin en önemli nedenlerinden bir tanesi Hattilerde olduğu gibi Hititlerin de taş ve kayayı kutsal kabul etmelerine dayanır. Mimaride kayalık zemin ve temeller birleştirilmiştir. Yapıların ve surların çoğunluğu iri taşlarla bindirme tekniğinde örülmüştür.

Hattuşa aşağı şehir ve yukarı şehirden oluşmuştur. Tapınakların yoğunlaştığı yukarı şehir ile aşağı şehri bir iç sur ayırır. Aşağı kentte I. nolu en büyük tapınak yer alır. Tapınaklar bir Hitit kentinin en önemli yapılarıdır.

Hattuša Yer Kapı

HİTİT MİMARİSİ

Kral Anitta'nın laneti ile ilgili arşivlerde en az üç kopya olarak korunmuştur.İki oğlu olduğu bilinmekte: Peruva ve Pirva.

Anitta, yazıtında şöyle der: “Nesa’da surları inşa ettim. Şehir (surlarından sonra, göğün Fırtına Tanrısı/Hava Tanrısı’na bir ev ve Bizim Tanrımıza bir ev inşa ettim. Bu metin parçasından Eski Hitit’in ilk krallarından Anitta’nın Nesa’da (Kültepe’de) anıtsal yapılar inşa ettirdiğini anlıyoruz. Taht Tanrıçası Halmasuit’e, Fırtına Tanrısı’na Tapınaklar yapar ve onları askeri seferlerden getirdiği zengin eşya ile doldurur. Ayrıca çeşitli hayvanlardan oluşan bir sürüyü de adar.

Hattuşili I’in Boğazköy’de 1957’de bulunan çift dilli bir metninde mimari ile ilişkili ifadeler görülmektedir. Kral güney seferinden Hattuşa’ya getirdiği ganimetlerden söz eder ve onları Tanrı ve Tanrıçasının tapınaklarına sunar. Aynı belgede Hitit tanrıçaları Arinna şehrinin Güneş Tanrıçasının ve kızı Tanrıça Mezzulla’nın tapınaklarından bahsediliyor.

Bu metinler Hitit’in en eski dönemlerinden yani Anitta’dan itibaren farklı Tanrılara ait tapınakların inşa edilmiş olduğu anlaşılıyor. Bu dönemlerden itibaren tapınak Hitit dünyasında yer alan en önemli yapılardan birisi olarak yerini daha sonraki dönemlerde de korumuştur.

Ancak, Hattuša'da Eski Hitit dönemine ait tapınaklar henüz ortaya çıkarılmamıştır. Yine metinlerden ve mimari izlerden “kaya”nın Hitit mimarisinde önemli bir yeri olduğu anlaşılmaktadır. Labarna'nın Kralın kutsanası ile ilgili bir kaynakta şu ifade yer alıyor: “Labarna'nın evinde torununun ve torununun çocuklarının sevinci, buraya ait olsun, o (ev) kayanın üzerine inşa edilmiştir”. Bu metinden kralın ve ailesinin kayanın kutsal gücüne olan inançları anlaşılmaktadır. İlluyanka/Yılan mitosunda şu ifade var: Tanrıça İnara, Tarukka ülkesinde kayanın üstüne bir ev inşa etti (yaptırdı) ve Hupasiya'yı bu evde oturttu”. Burada geçen Tarukka kenti, Kaskaların Hattiye ilk saldırısında Kaşkaya dahil edilmişlerdir.

Bir dua metninde Nerik ve diğer Hatti kökenli şehirlerden bahsedilmekte, bu kült şehirlerindeki tapınakların ve heykellerin Kaşkalar tarafından parçalanmış olduğundan bahsedilmektedir. Bu metinlerin konumuz için iki önemli noktası mevcut. İlki, kaya üzerine tapınak inşa etme geleneğinin Hatti'ye kadar gittiğini gösteren bir başka kanıt olması. Diğeri ise, bu dönemde çok sayıda tapınağın olması. Boğazköy'de de Hitit kralları saraylarını kayalık Büyükkale'nin kayalığına kurmuşlardır.

Eski Hitit dönemine ait bir tapınak yapısı İnandıktepe'de ortaya çıkarıldı. V tabaka mevcut IV. Yapı katında bulunan Eski Hitit tapınağı bir yangın sonucunda terk edilmiştir. Tapınak dikdörtgen planlı olup, tepenin topografik yapısına uygun bir şekilde yerleştirilmiştir.

Dış duvarları Maşathöyük sarayında, Boğazköy mabetlerinde ve Hüseyindedede tapınağında olduğu gibi girintili çıkıntılıdır. Malzeme olarak andezit ve yerel kireçtaşı kullanılmıştır. Duvarlar yaklaşık 10 cm. lik bir çamur ile sıvalıdır. Tapınağın boyutları 14 X 45 m. olup, çoğu dikdörtgene yaklaşan odalardan oluşan bir yapı kompleksidir. Bu mabet 4 veya 6 odalı tipik Hitit evlerinin arka arkaya veya yanyana gelecek şekilde inşa edilmesiyle oluşturulmuştur. Bu yapının ana planını bir Hitit evini planı oluşturur. Odalar küçük boyutlu, duvarlarda ağaç veya taş dikmeler mevcut değildir.

Kerpiç kalıntısı çok az. Bazı odaların tabanları yassı taşlarla döşelidir. Bu özellik aynı dönemde Alaca Höyük'te ve Hüseyindedede'de mevcut. Depo odaları tapınağın kuzeyinde yer alır. Depodaki büyük küplerin bir tanesinin içinde bir arazi bağış belgesi bulunmuştur. Kemal Balkan tarafından okunan bu belgenin Hattuşili I dönemine ait olduğu belirlenmiştir

Tekrar Hitit kentlerine ilişkin açıklamalarımıza dönelim. Ayrıca, bir Hitit kentinde su taşıma ve arıtma sistemleri, silolar, su toplama havuzları, işlikler, özel evler, resmi yapılar, imalathaneler, kutsal alanlar, odalar, krali yazıtlar ve yontular, büyük ahırlar mevcuttur. Kentlerin mimari yapısı, uygulanan teknikler, günümüz teknolojisinin olmamasına rağmen tüm mimari sorunları doğal yöntemlerle çözülmüş olması hayret vericidir.

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KÜLTÜR VARLIĞI SAKLIDIR

Hitit Çağı mimarisini dört ana grup altında toplayabiliriz:

- 1.Savunma Mimarisi**
- 2.İdari Mimari**
- 3.Dini Mimari**
- 4.Sivil Mimari**
- 5.Diğer Mimari Örnekleri**

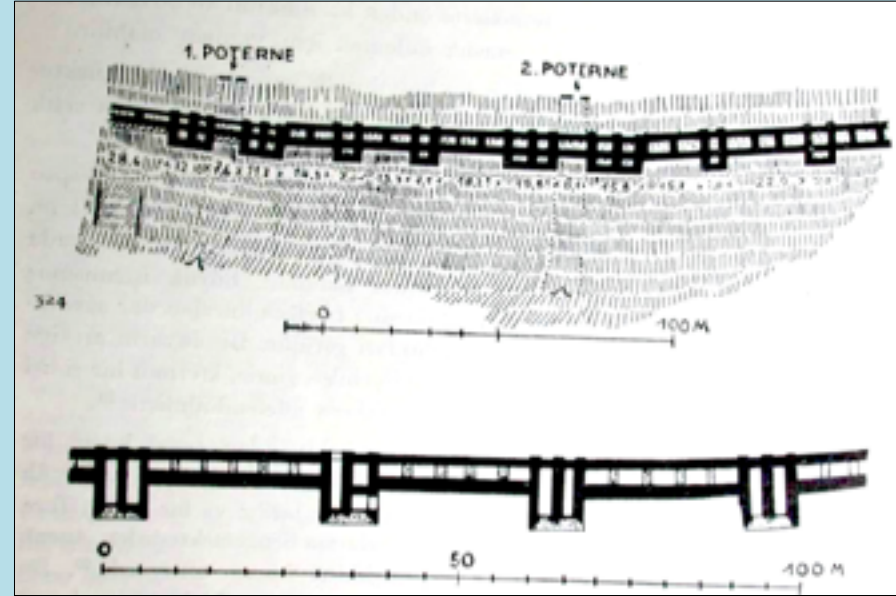
EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SIKLIDIR

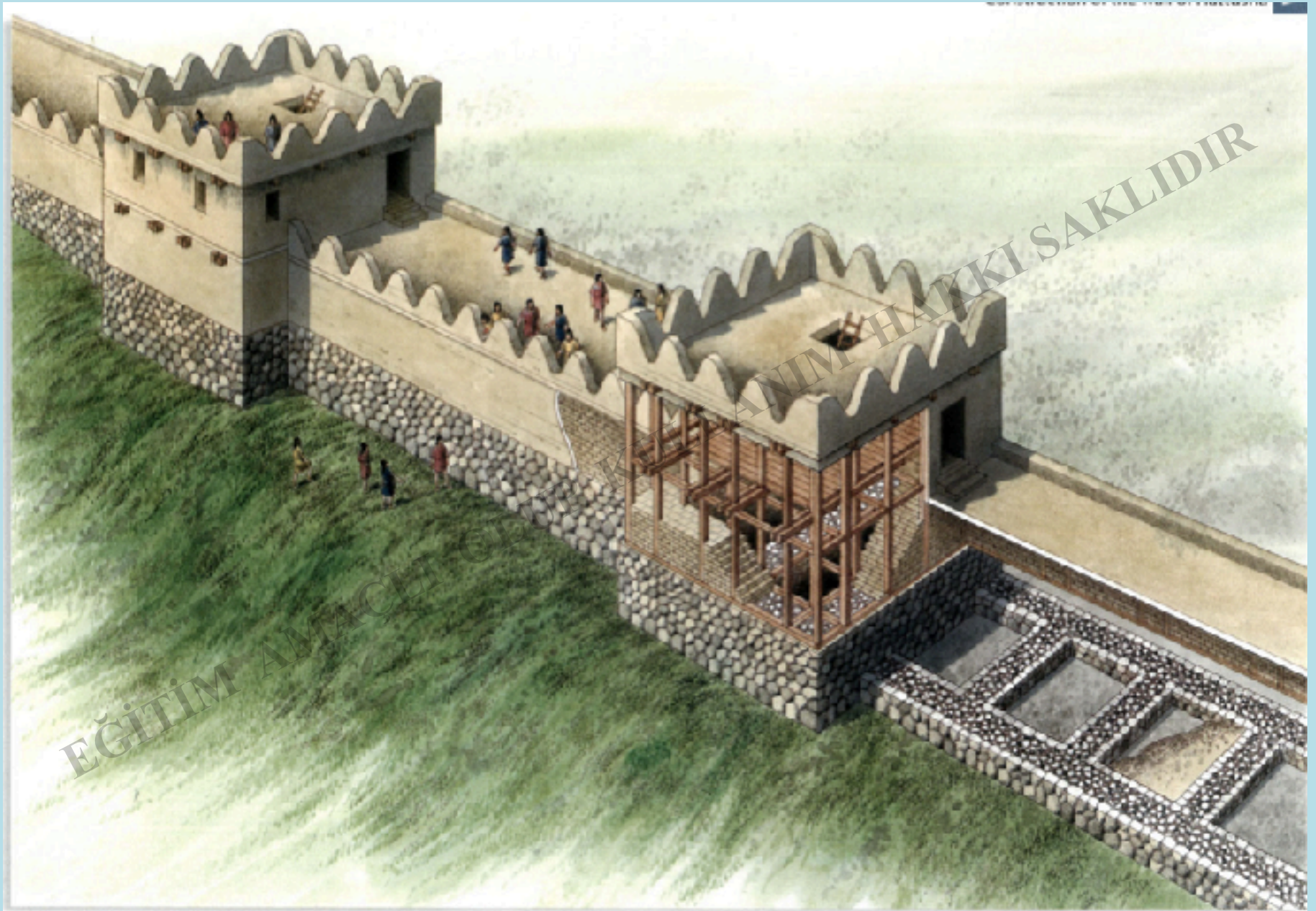
Boğazköy (Hattuşa), Alaca Höyük, Alişar, Maşat Höyük (Tapigga), Eskiypar, Kuşaklı (Sarissa), Ortaköy (Şapinuva) gibi başlıca Hitit kentlerinden Hattuşa (Boğazköy) başkent oluşunun yanı sıra yerleşim planı ile kentçilik anlayışı için güzel bir örnektir. Boğazköy, Hititlerden öncesinde önemli bir Anadolu kentiydi. Hitit kralı I.Hattuşili tarafından başkent yapılan Hattuşa ilerleyen yıllarda Hitit Krallığının bir güç ve saygınlık merkezi oldu. Hitit kentlerinde güçlü bir savunma sistemi mevcuttur. Hattuşa'nın 6 km. uzunluğundaki surları tüm kenti kesintisiz olarak çevreler.

Surlar Hititlere özgü sandık duvar tekniği ile örülmüştür. Kente giriş törenlerin de gerçekleştirildiği çift kuleli anıtsal kapılardan sağlanmıştır. Bunlardan en görkemlisi güneydeki Hattuşa'nın en yüksek noktasındaki Yerkapı'dadır. Kötülüklerden karşı kapıların çevresinde tanrı, sfenks ve arslan gibi koruyucu varlıkların yontuları yer almıştır.

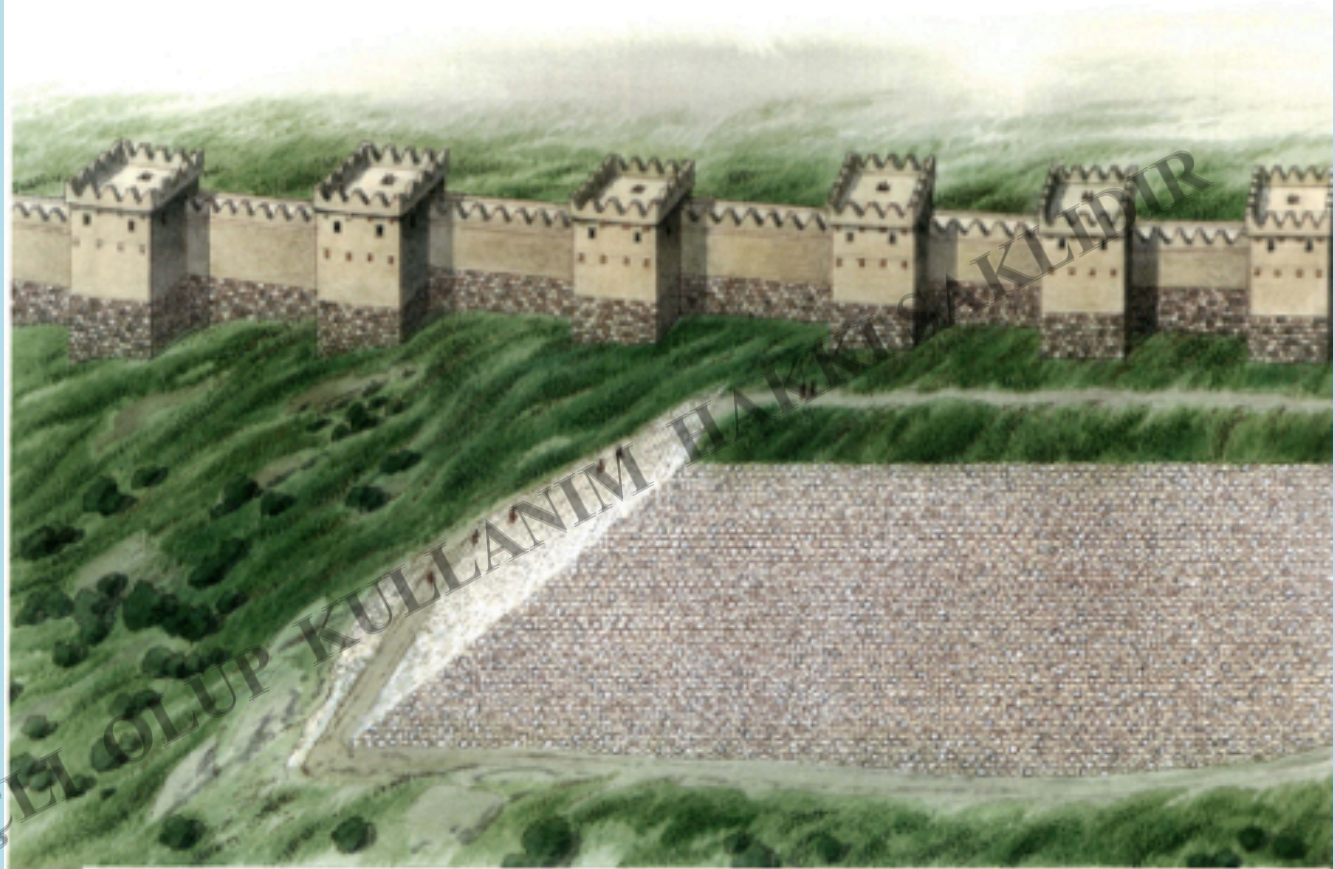

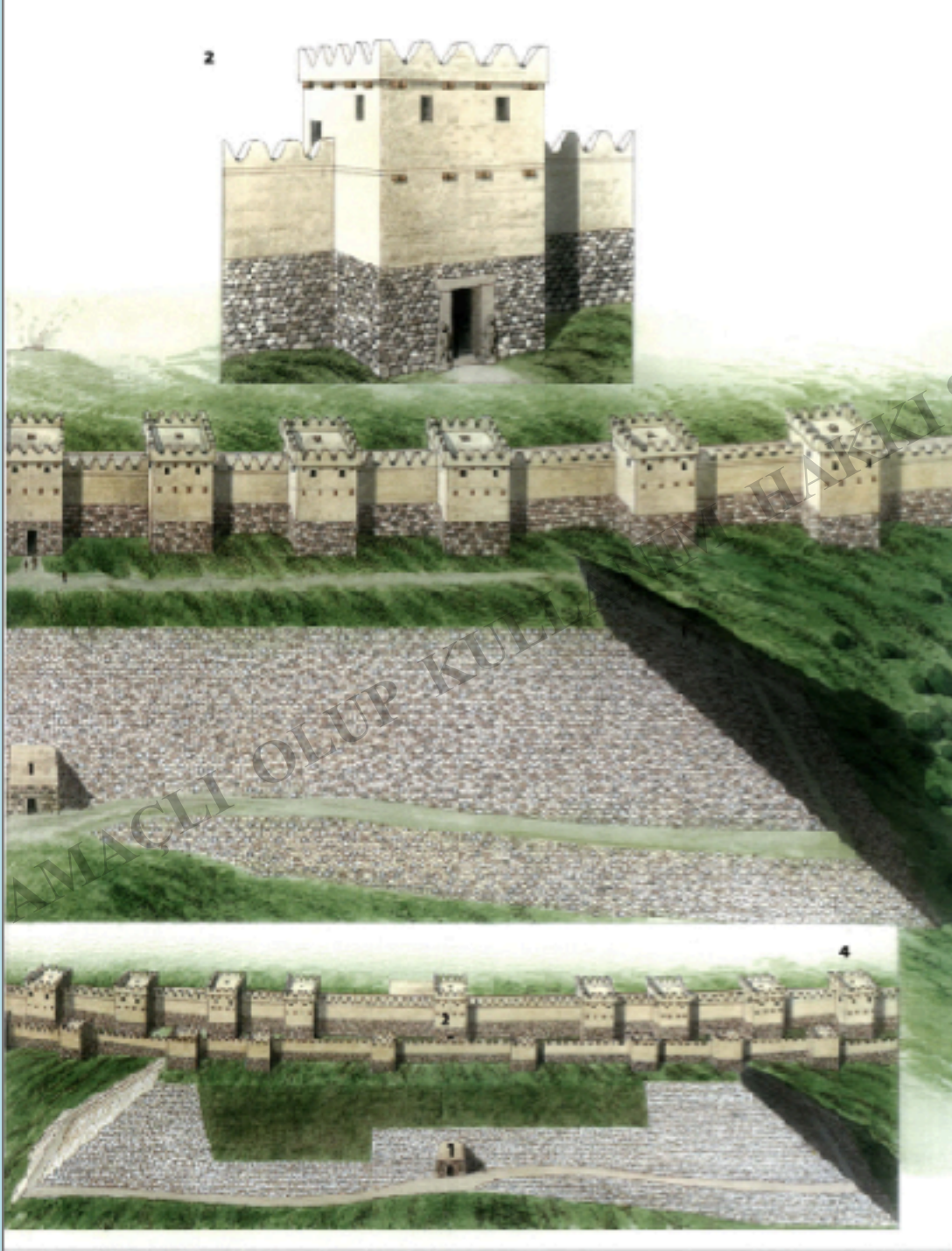
Yerkapı sandık sur

Hattuša'da Yerkapı'nın altından bindirme tekniği ile yapılmış "potern" adı verilen bir alt geçit mevcuttur. Bu diğer Hitit kentlerinde de görülebilen bir mimari özelliktir. Hititlerde kapılar kutsaldır. Kapılar ve çevresinde dini törenler yapılır, kapılar kutsanır ve geceleri kapılar kapatıldıktan sonra mühürlenirdi. Kapıların mühürlerinin kontrolü Hazzanu adı verilen bugünkü karşılığı Belediye Başkanı olan kent yöneticisi tarafından gerçekleştirildi.

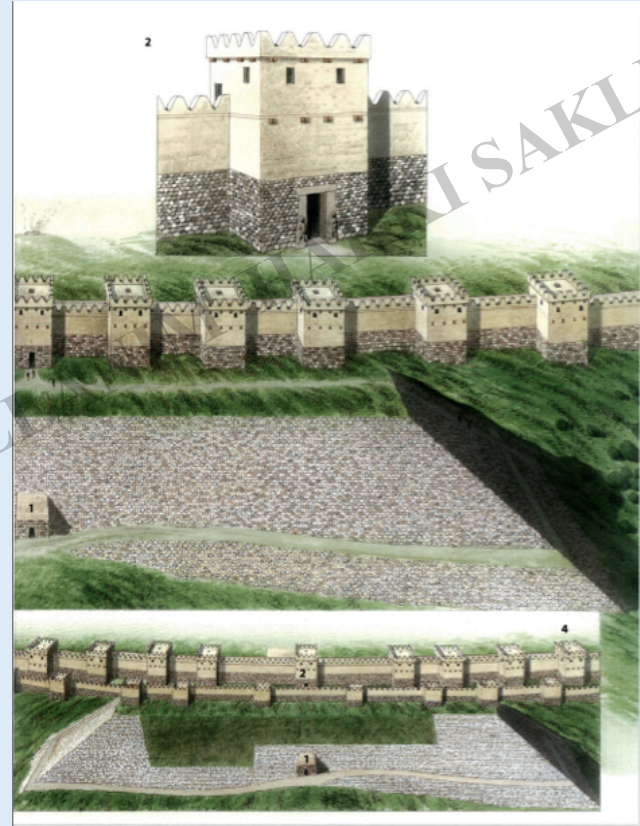
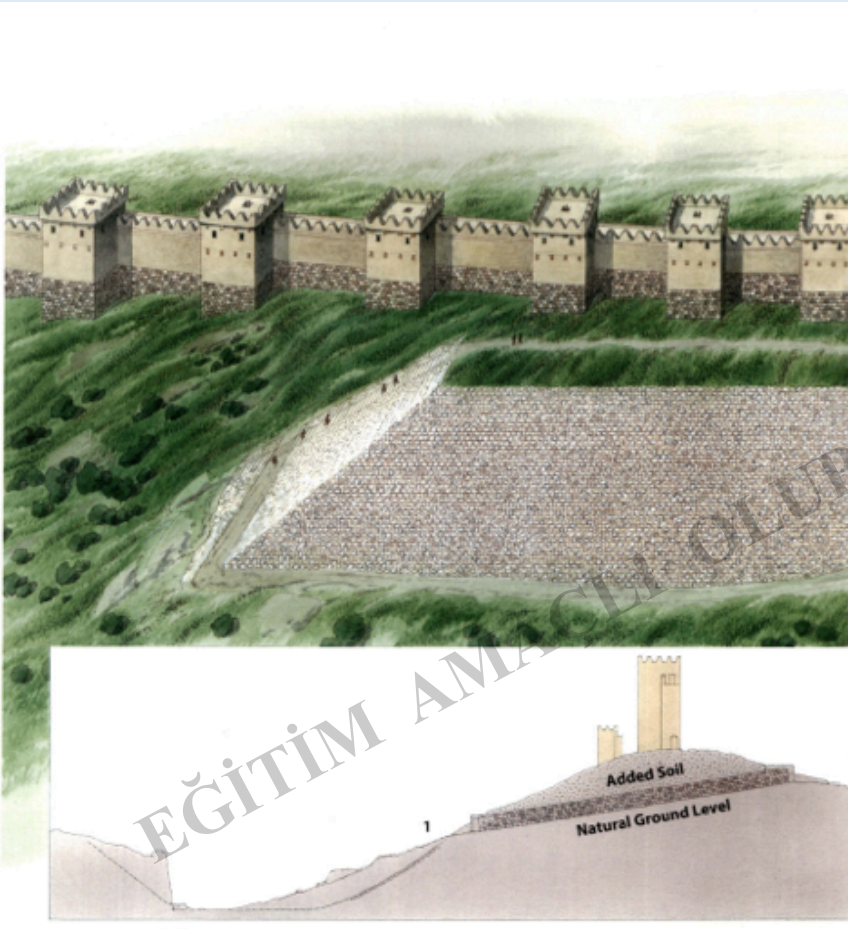

EĞİTİM

AMACLI OLUP KULLANILAN

HAKKI SAKLIDIR

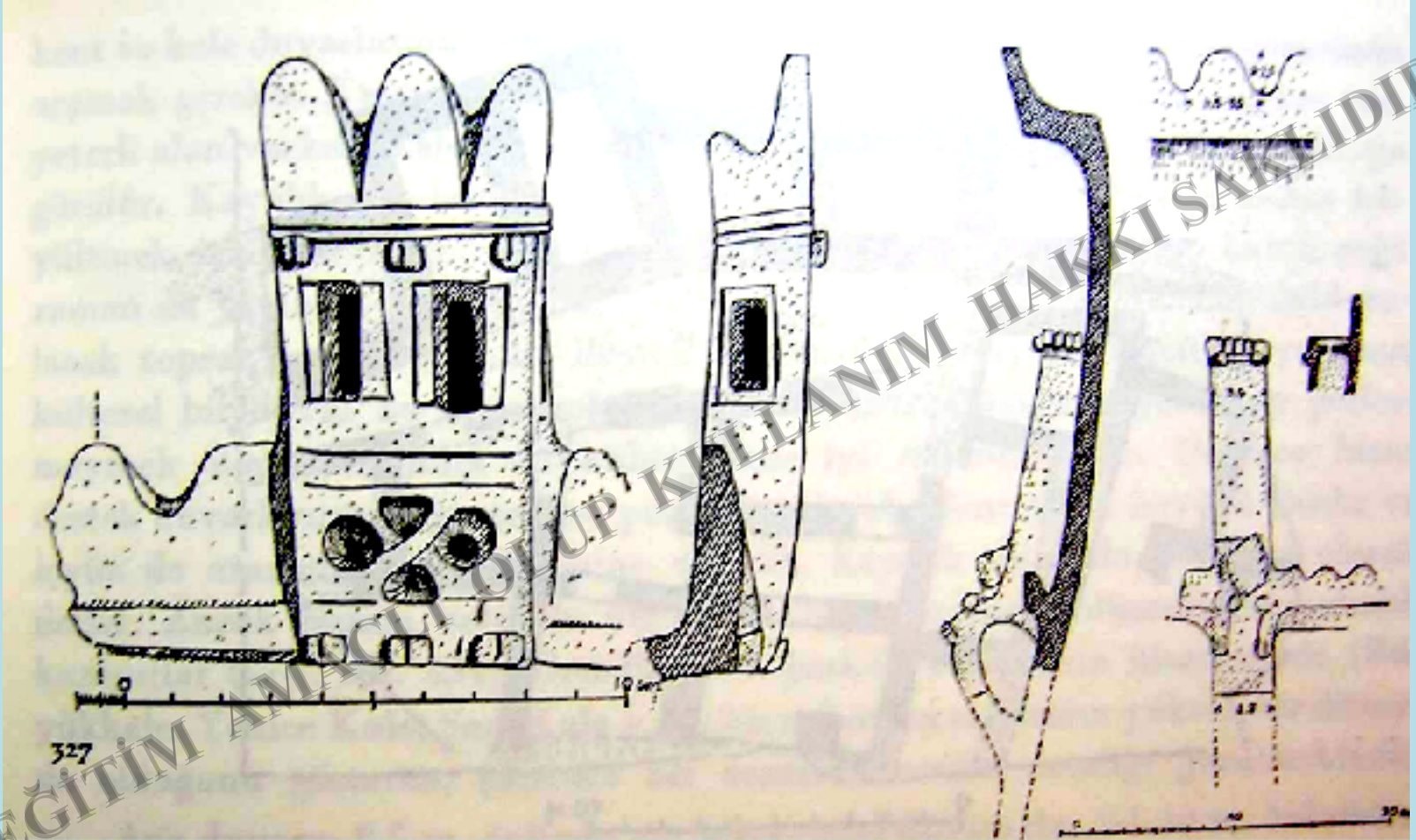
EĞİTİM AMACI OLAN KÜLTÜR KAYI SAKLIDIR

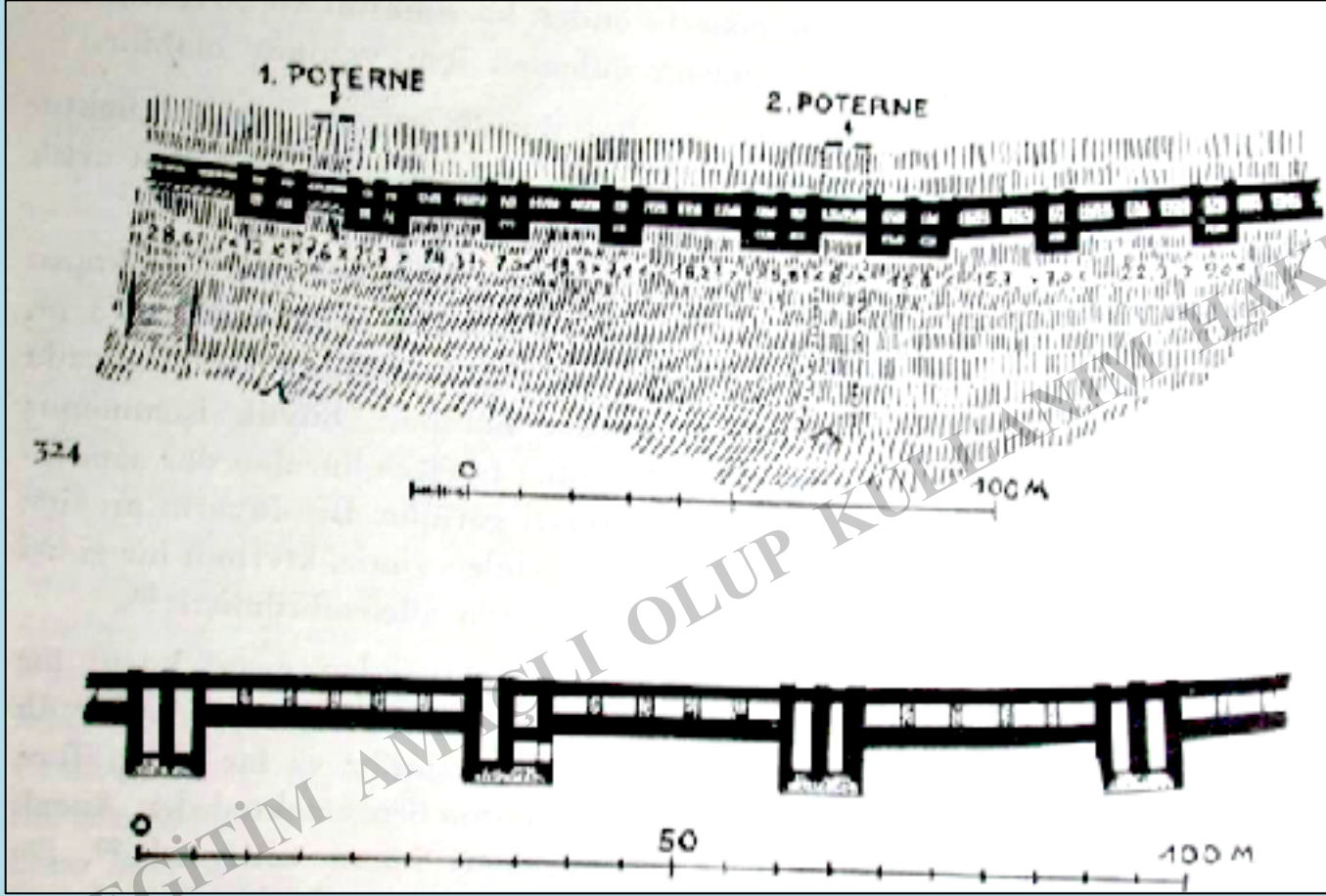
EC
KULLANIM HAKKI SAKLIDIR
OLUP KULLANIM

ETİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

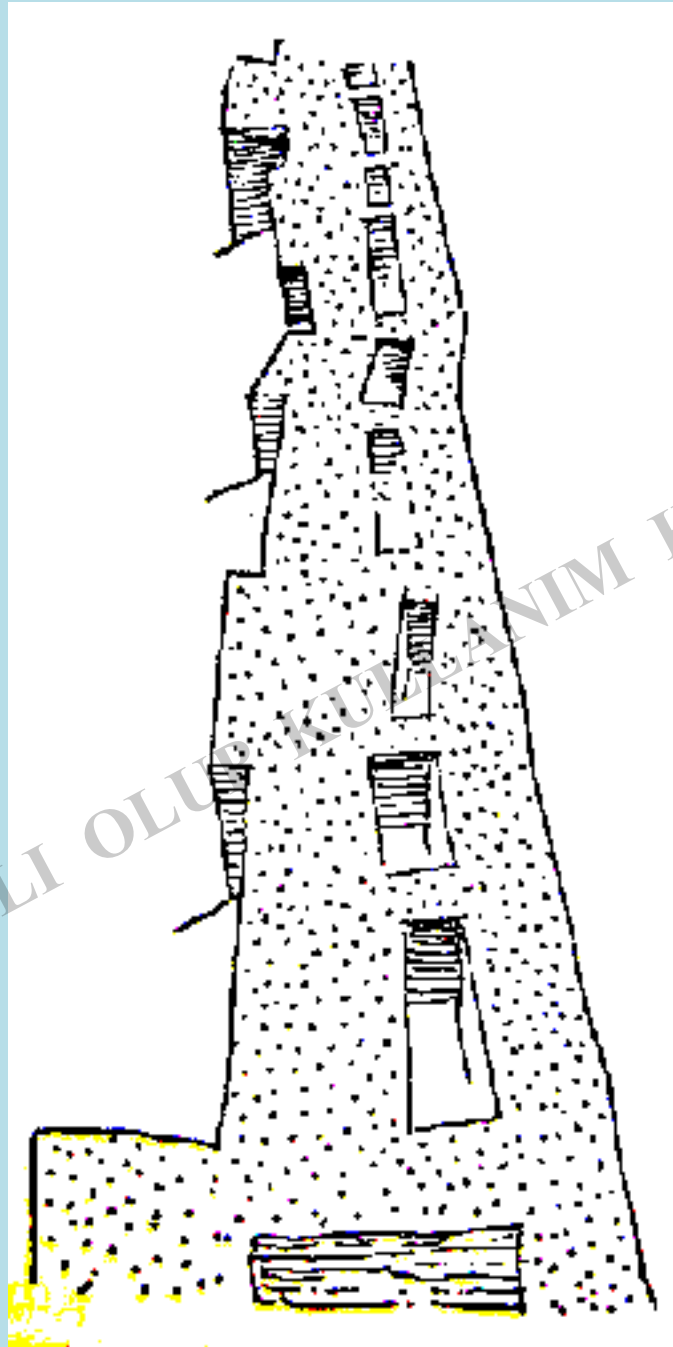
Boğazköy'den bir burç modeli. Boğazköy surlarının bir kısmı yeniden yapılırken bu tür eserlerden faydalanılmıştır.

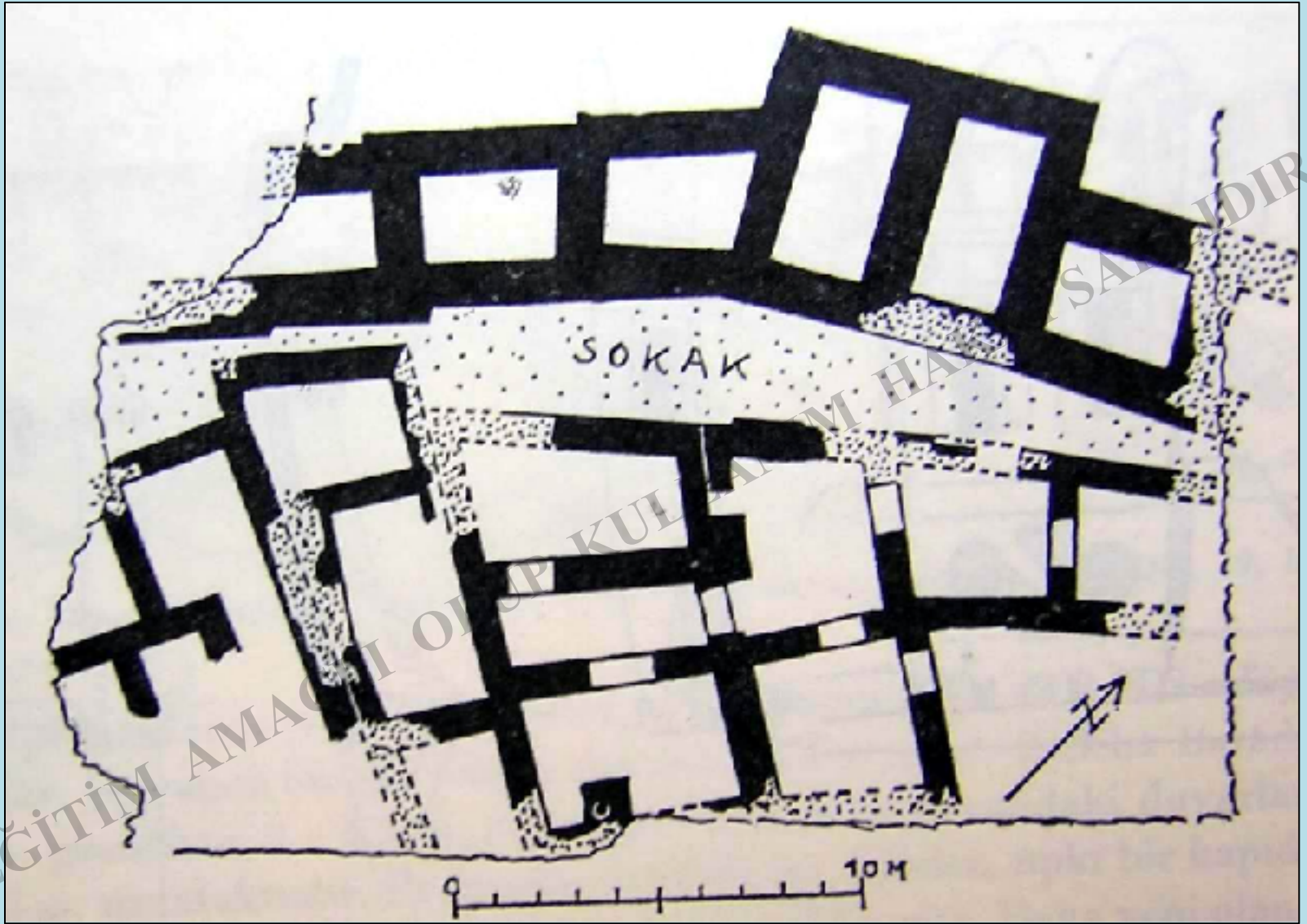
Boğazköy Potern Duvarı

Boğazköy Kral Kapısı

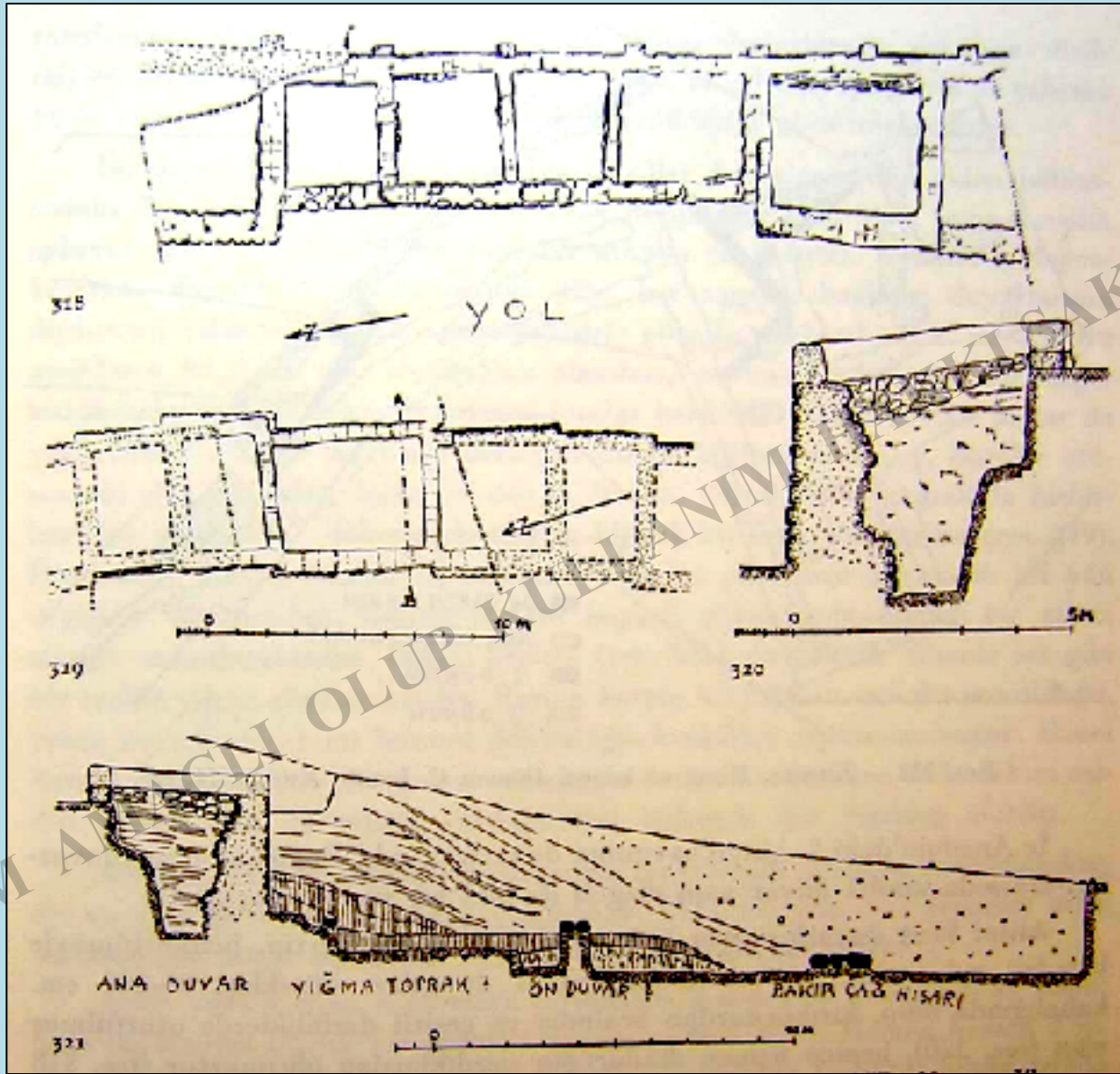
EĞİTİM AMAÇLI OLUŞTURULANIM HAKKI SAKLIDIR

KONYA KARAHÖYÜK
Sandık duvar

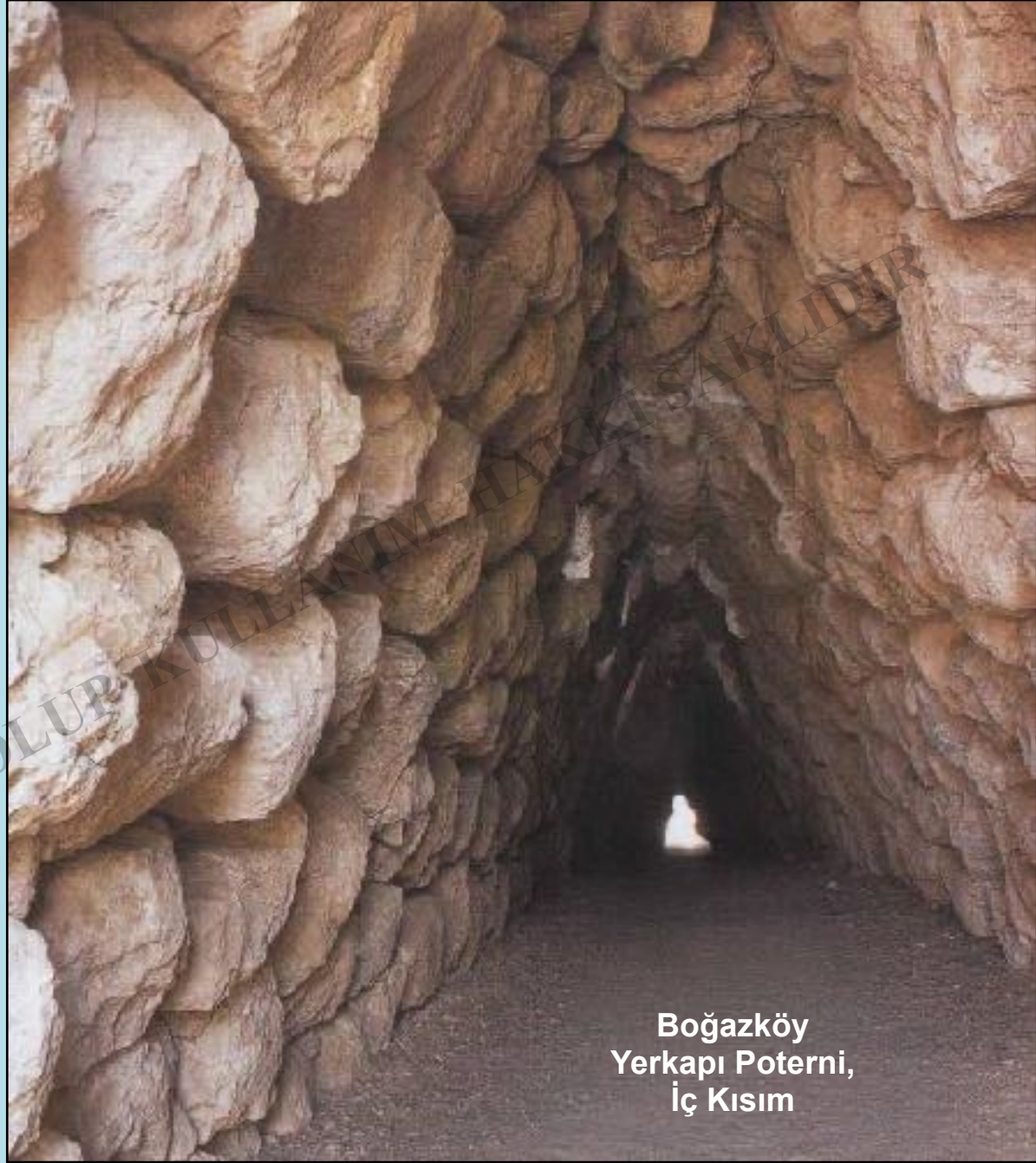
MERSİN VII-V. TABAKA HİTİT SURU VE VI A YAPILARI
(sandık duvar)

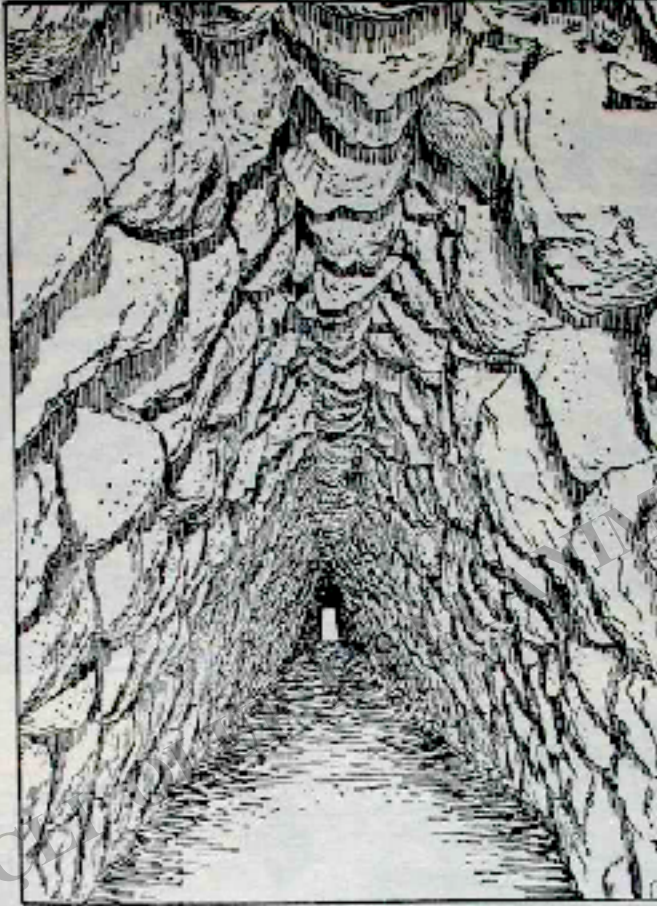

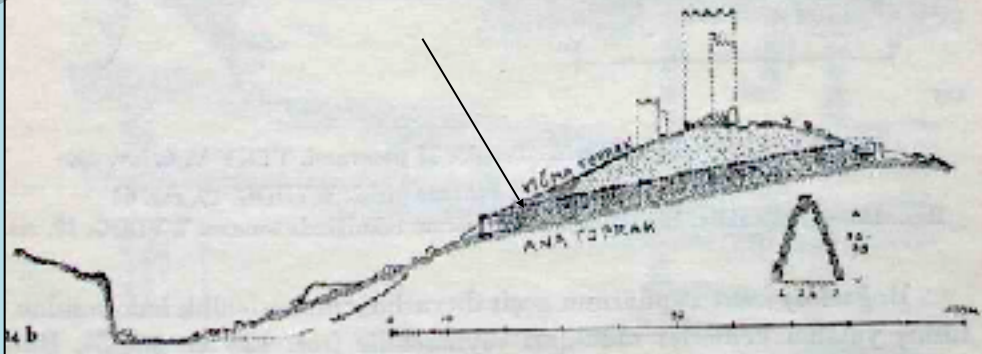
EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANILMAYAN BİYOMERKEZLERİN SAKLIDIR

Boğazköy
Yerkapı Poterni,
İç Kısım

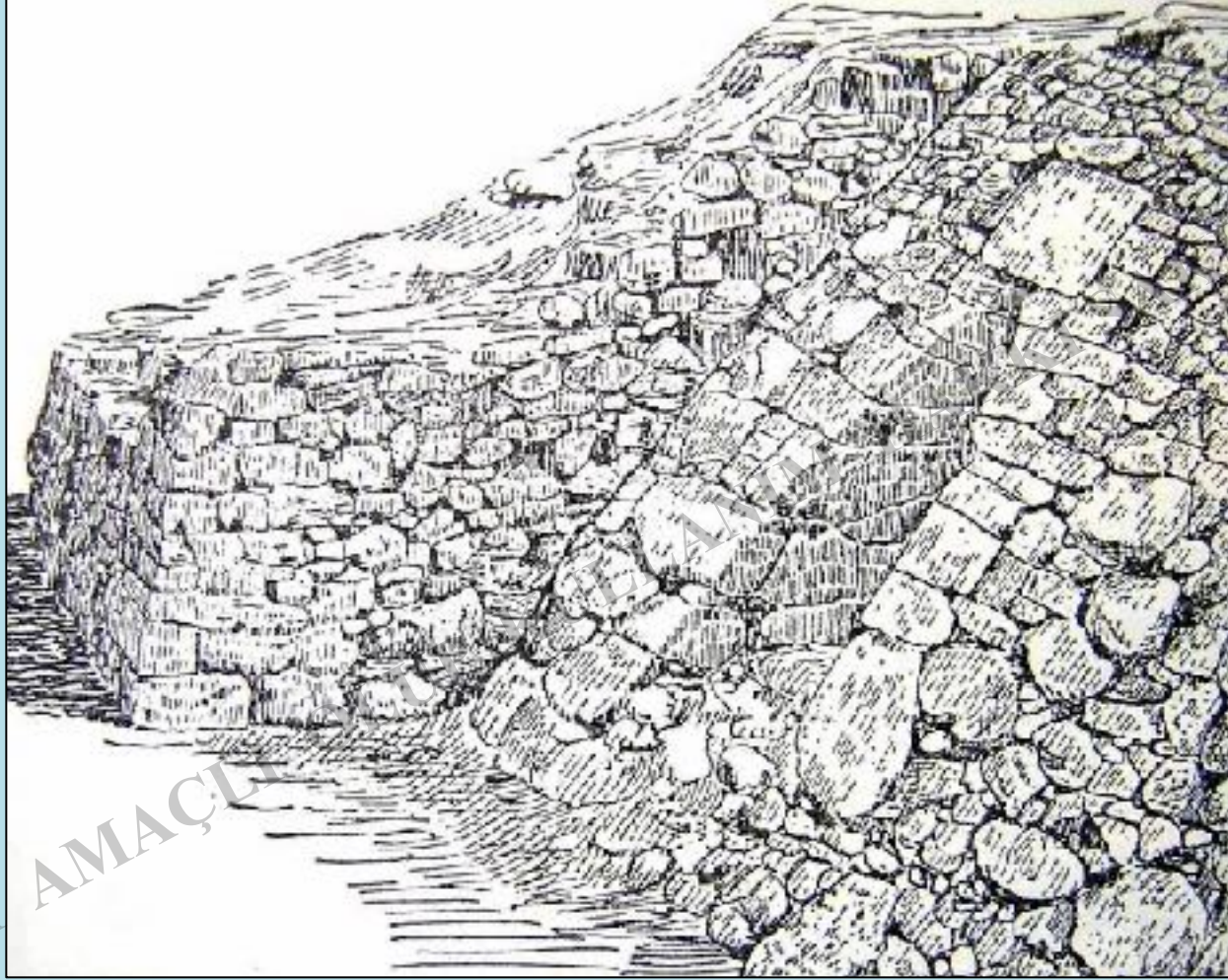

1266

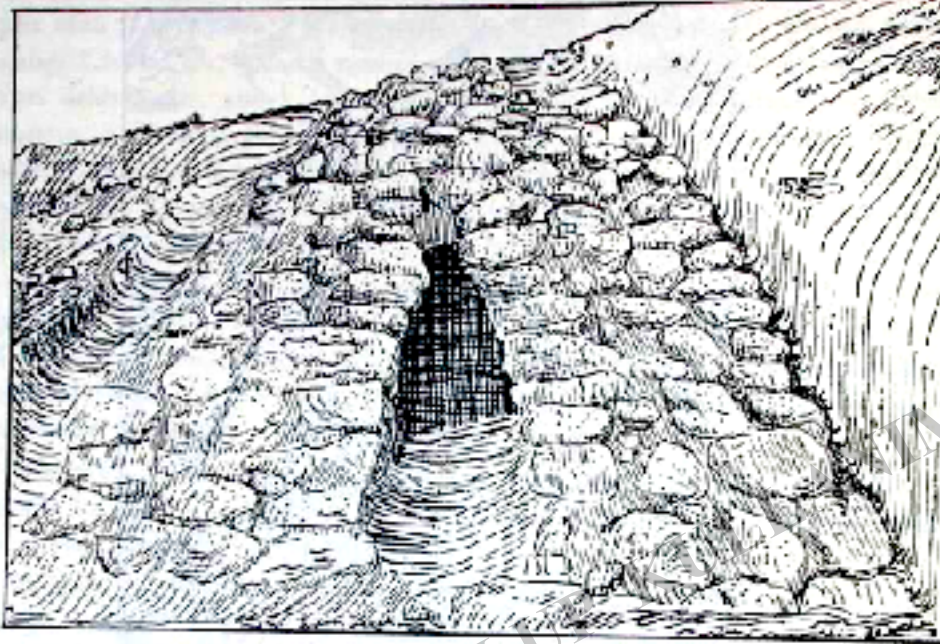

EĞİTİM AMAÇI

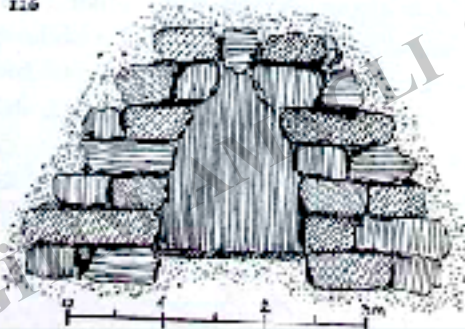
HAKKI SAKLIDIR

UGARİT, POTERN GİRİŞİ

116

BOĞAZKÖY

3. POTERNİN GİRİŞİ

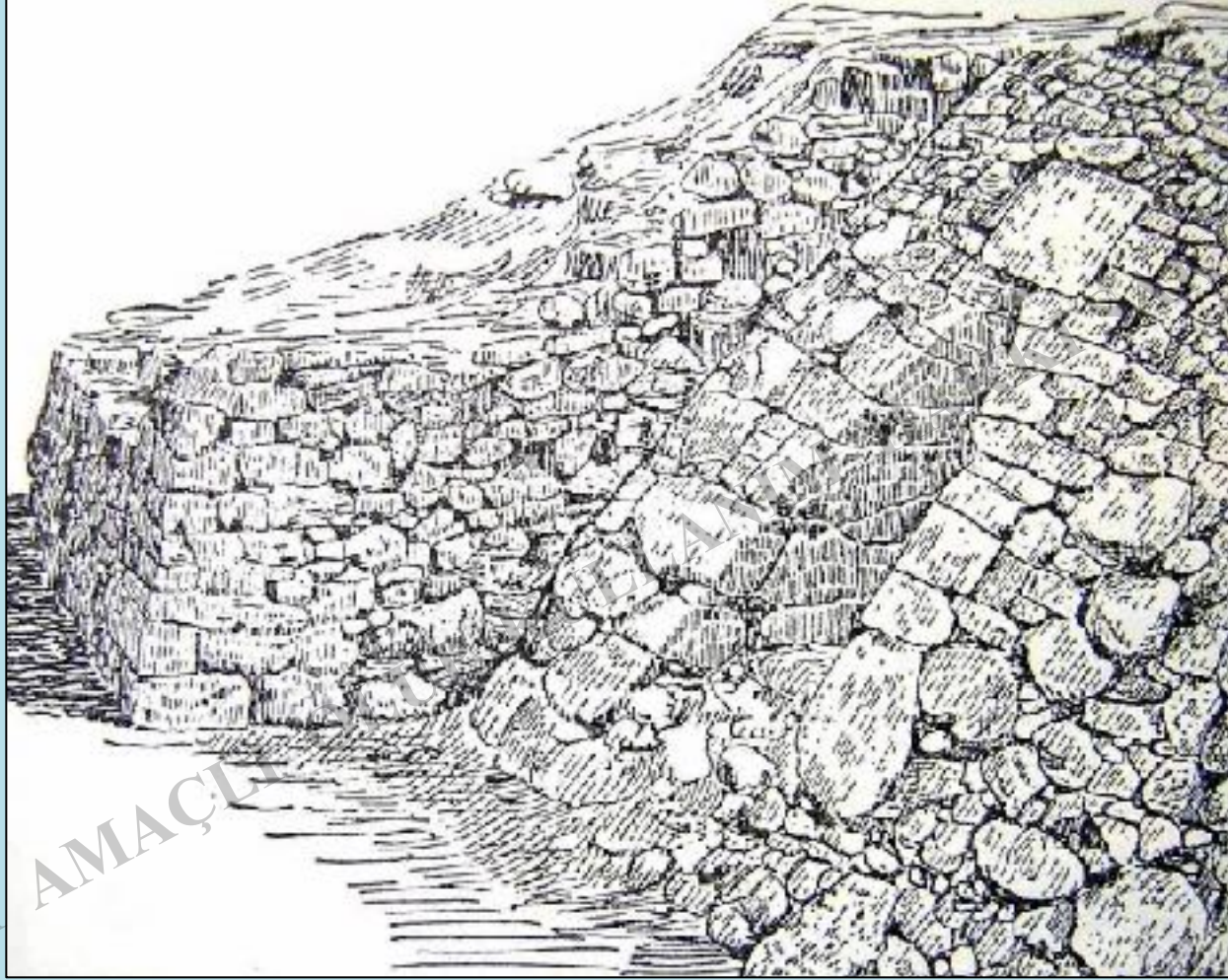
ALACAHÖYÜK

II. TABAKA POTERNİ

BUZKI SAKLIDIR

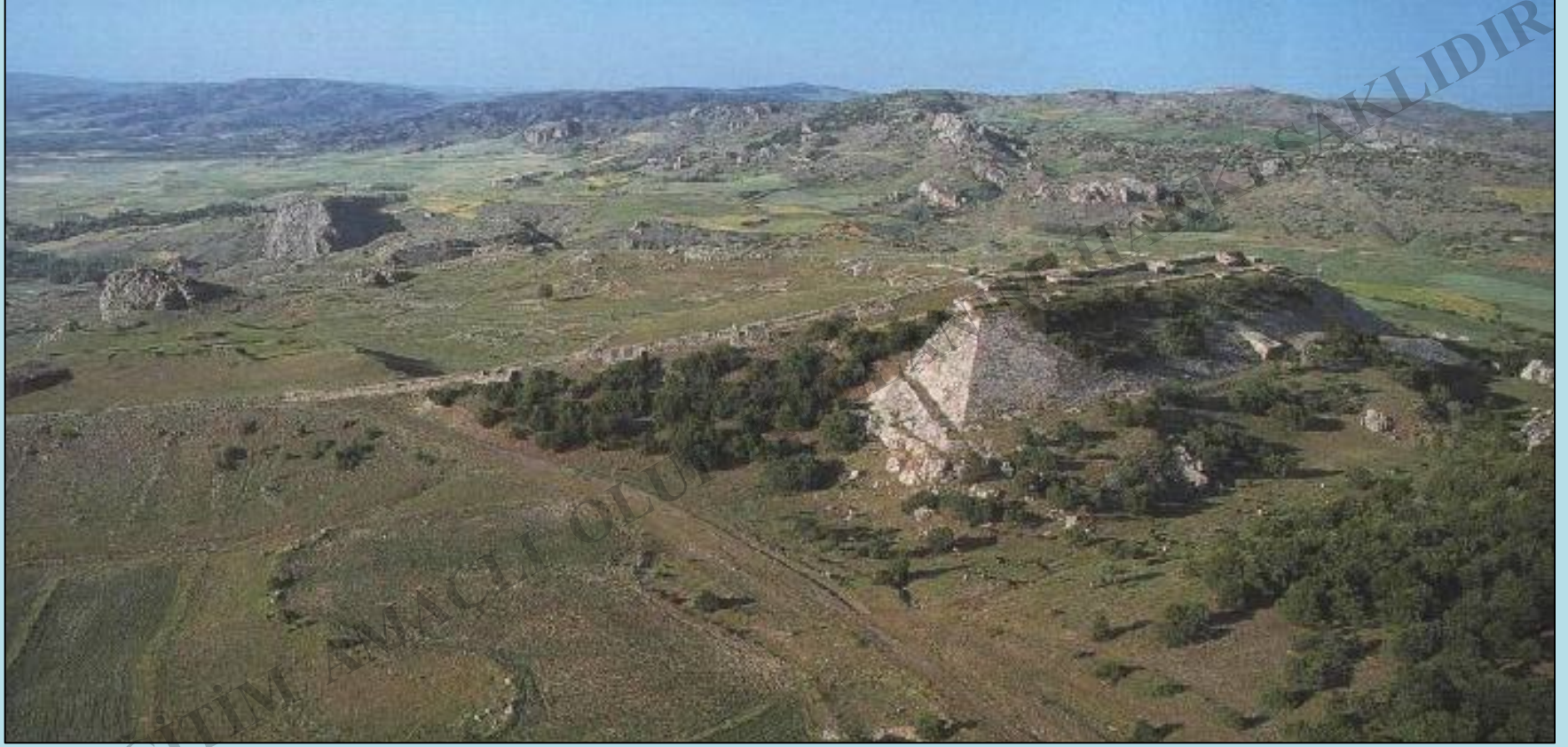
EĞİTİM AMAÇIYLA OLUP KULÜP

EĞİTİM AMAÇLI

LİDİR

UGARİT, POTERN GİRİŞİ

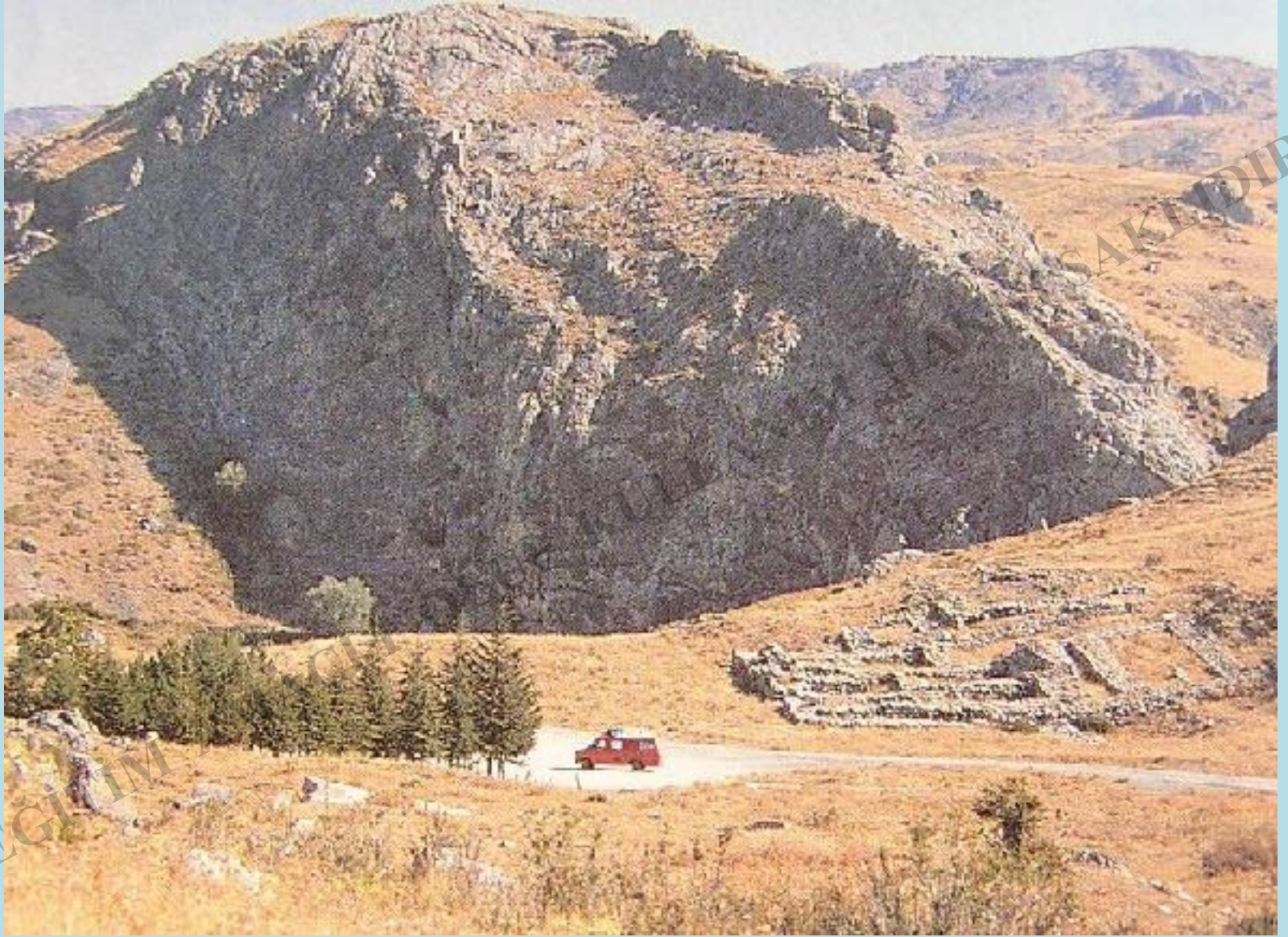
EGİTİM AMACI OLUR

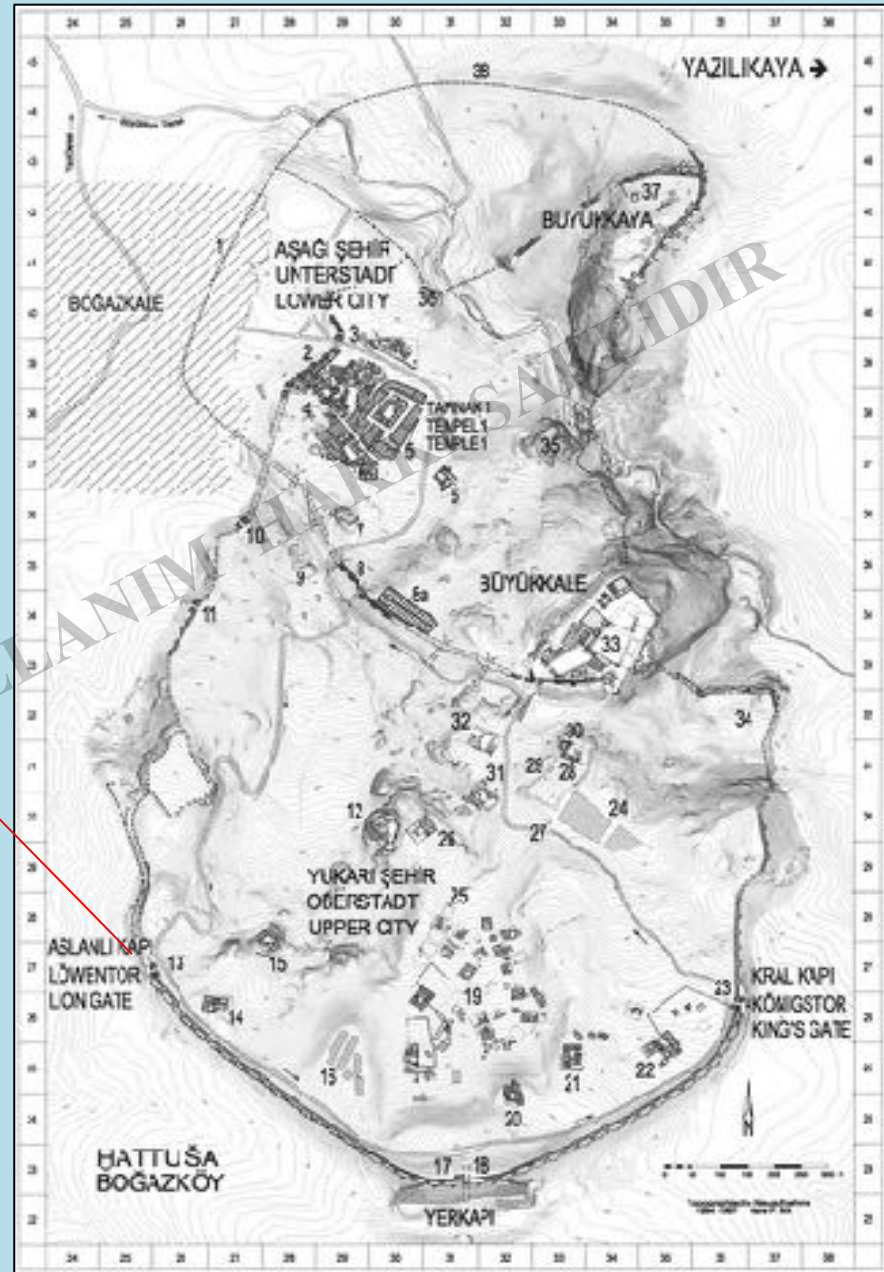
SAKLIDIR

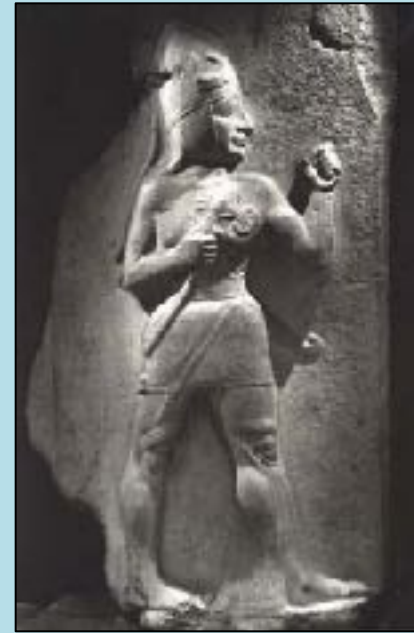

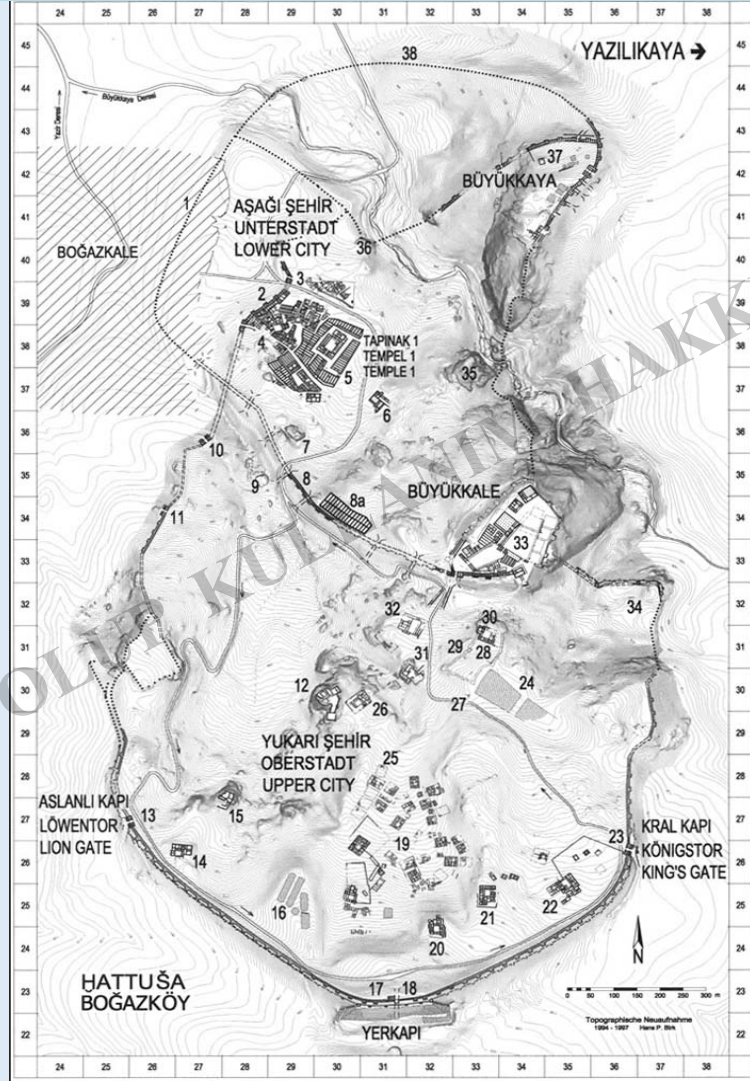
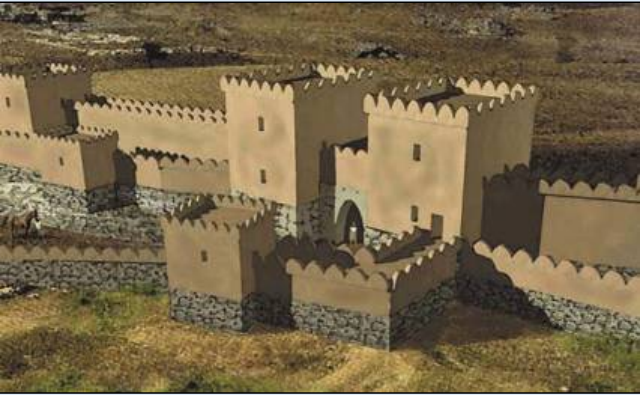
EĞİTİM

YATIRIM SAĞLIĞI

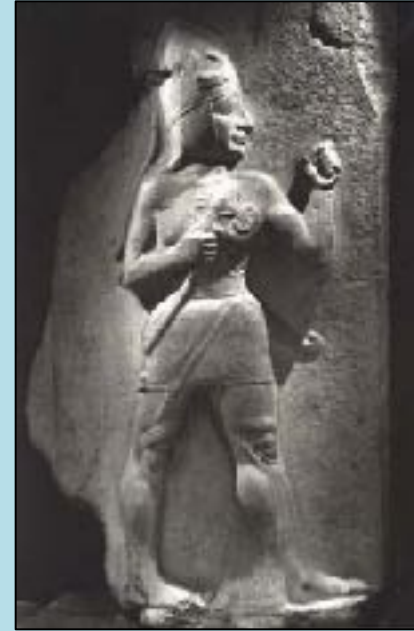

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANILAN BİR GÖRÜŞTÜRME SAKLIDIR

Kral Kapı büyüklüğü ve plan şeması bakımından Aslanlı Kapı'nın tam aynısıdır. Burada da kuleler yaklaşık 10 x 15 metre boyutlarındadır. Tabanda 3,25 metre genişliğindeki, sivri kemerli kapı geçitlerinin yüksekliği 5 metre kadar olmalıydı ve iki kanatlı büyük ahşap kapılarla kapatılıyorlardı. Ön sur yanından ilerleyerek kapı önüne ulaşan yolun dışa bakan yanına da kuleli bir duvar inşa edilmiştir. Böylece nöbetçiler hücum halindeki düşmanı iki yandan kısıpaca alabiliyorlardı.

Düşmanı mümkün olduğunca asıl kapıdan uzak tutmak amaçlanıyordu; çünkü geçitler her ne kadar ağır ahşap kapılarla kapanıyorsa da koçbaşıyla kırarak ya da yangın çıkarmak suretiyle içeriye girmek mümkün olabilirdi. Kral Kapı'da kabartma bezeme kapının dışında değil, şehre bakan iç tarafındadır. Kısmen yarı plastikten de daha yüksek kabartma olarak işlenmiş bu figürde bir savaşçı silahlarıyla birlikte betimlenmiştir. Savaşçının boyu miğferinin ucundan ayak tabanına kadar 2,25 metredir.

Savaşçı yalnızca zengin bezemeli, kısa bir etek giyer. Geniş kemerinde kabzası hilal biçimli, ucu yukarı dönük kısa bir kılıç takılıdır. Elinde görkemli bir balta tutar. Baltanın ağzı iyice geriye dönüktür ve ense kısmında diken gibi çıkıntılar bulunur. Savaşçının başında büyük yanaklıklılı ve sorguçlu bir miğfer vardır. Uzun saçları omuz üzerinden aşağı dökülür. Miğferin ucundan başlayan şerit dirseğe kadar iner. Miğferin önünde kıvrık bir boynuz yer alır. Miğferdeki boynuzlar tanrı göstergesi olduğundan, kabartma bir tanrı tasviri olarak kabul edilir. Hava Tanrısı Teşub ile Güneş Tanrıçası Hebat'ın oğlu, aynı zamanda Büyük Kral IV. Tuthalya'nın koruyucu tanrısı Şarrumma olabilir. IV. Tuthalya burada kendi koruyucu tanrısı adına bir anıt diktirmiş olabilirdi.

Boğazköy
Kral Kapı
Kabartması
M.Ö.13. yy

(Tamamlama denenesi
T. Sipahi)

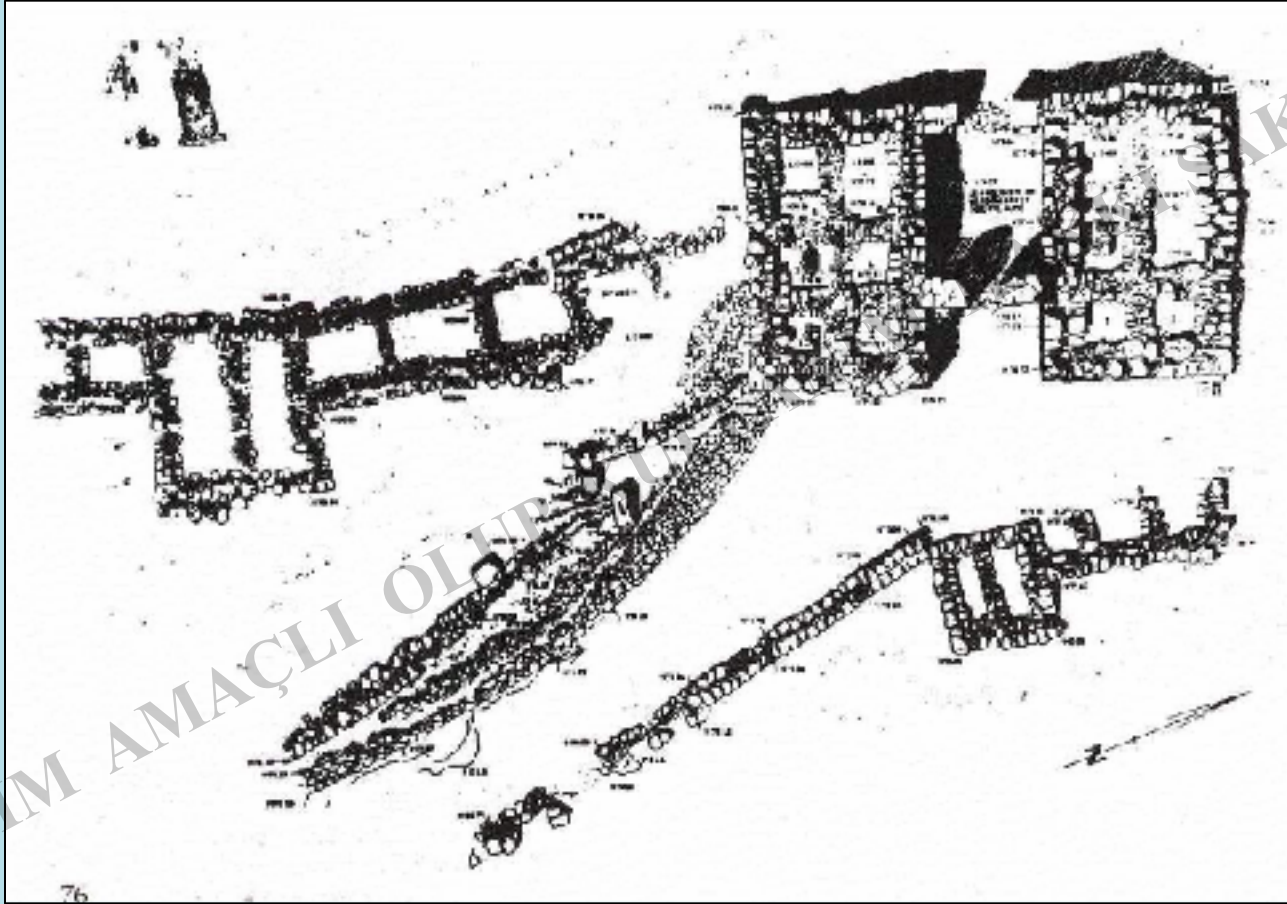

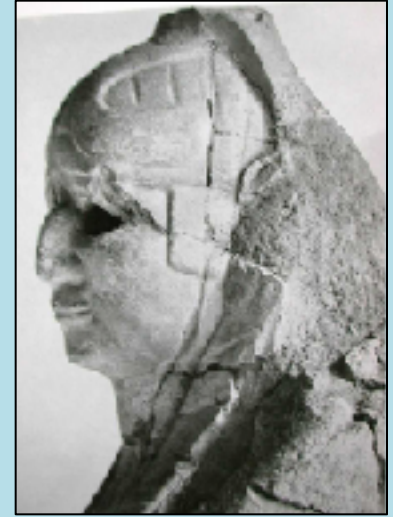
EGİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLI DİR

**HİTİT
ERKEK
VE
KADIN
YÜZ
FİZYONOMİSİ**

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLI DİR

Yerkapı setinin üzerinde ortada Sfenksli Kapı yer alır. Diğer büyük şehir kapıları gibi bu kapının iki yanında kuleler bulunmaz. Kapı bir kulenin içinden geçer. Sfenksli Kapı adını, kapı pervazlarında bulunan dört Sfenks'ten alır. Sfenksler aslan vücutlu, insan başlı karışık yaratıklardır. Hititler bu karışık yaratık tasvirini, sfenksin kral tasviri olarak gördüğü Mısır'dan almış olabilirler. Ancak Hitit sfenkslerinin yumuşak yüz hatları, Mısır'dakilerin aksine dişi yaratıklar olarak tasvir edildiğini gösterir.

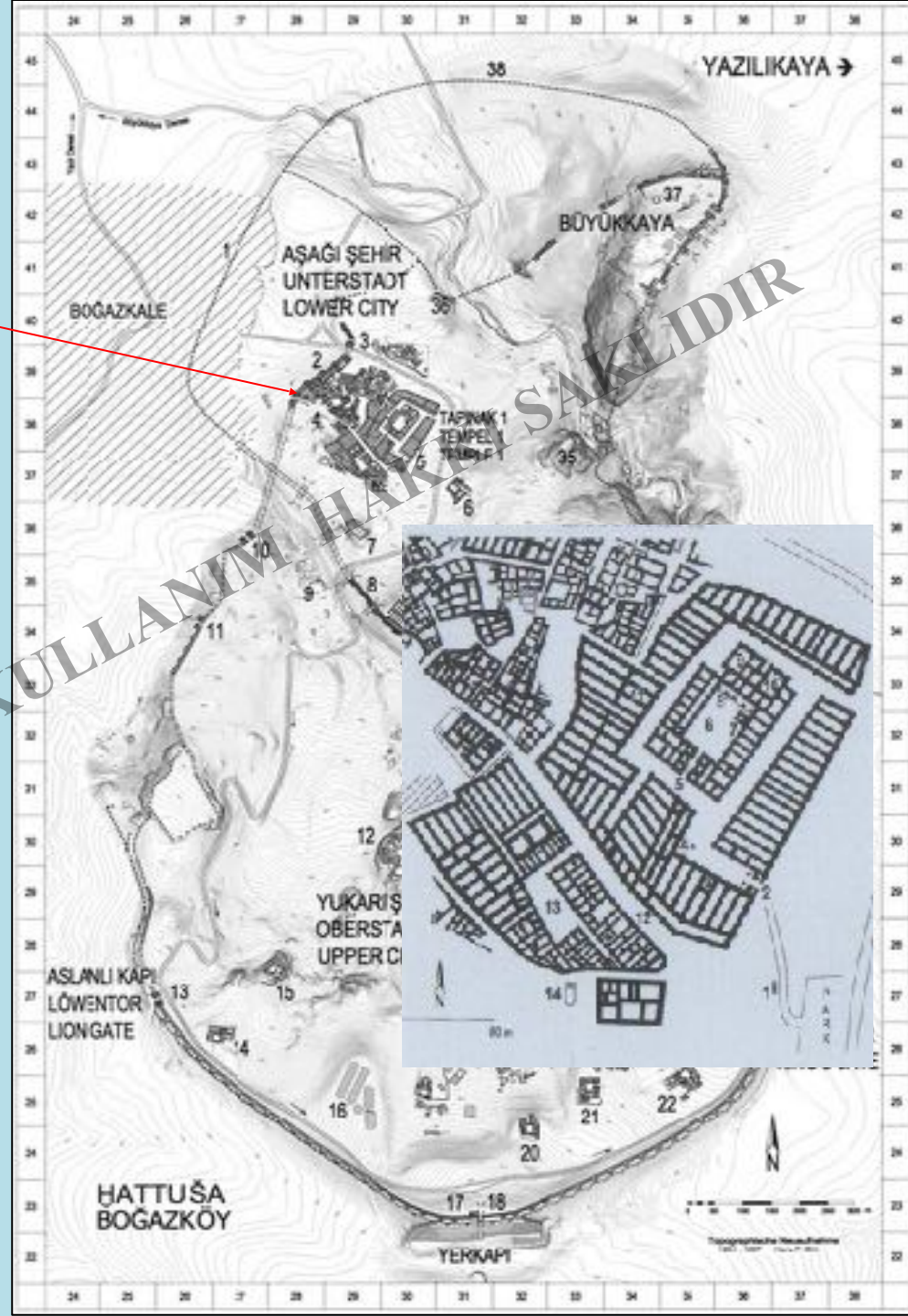
Boğazköy, I. Nolu Tapınak

Tapınaklarda kral ve kraliçe yönetiminde dini törenler icra edilirdi. Hattuşa'daki gibi tapınaklarda dini törenlerin yanı sıra üretim gerçekleştirilen kısımların olduğu bilinmektedir. Kentin diğer önemli yapısı olan saray, bugün Büyükkale'de kayalığın üzerinde simetrisiz ve dağınık bir plan sergileyen komplekslerden oluşur. Asimetrik planlama, Hitit yapılarında olduğu kadar kentlerinde de hakim bir özelliktir.

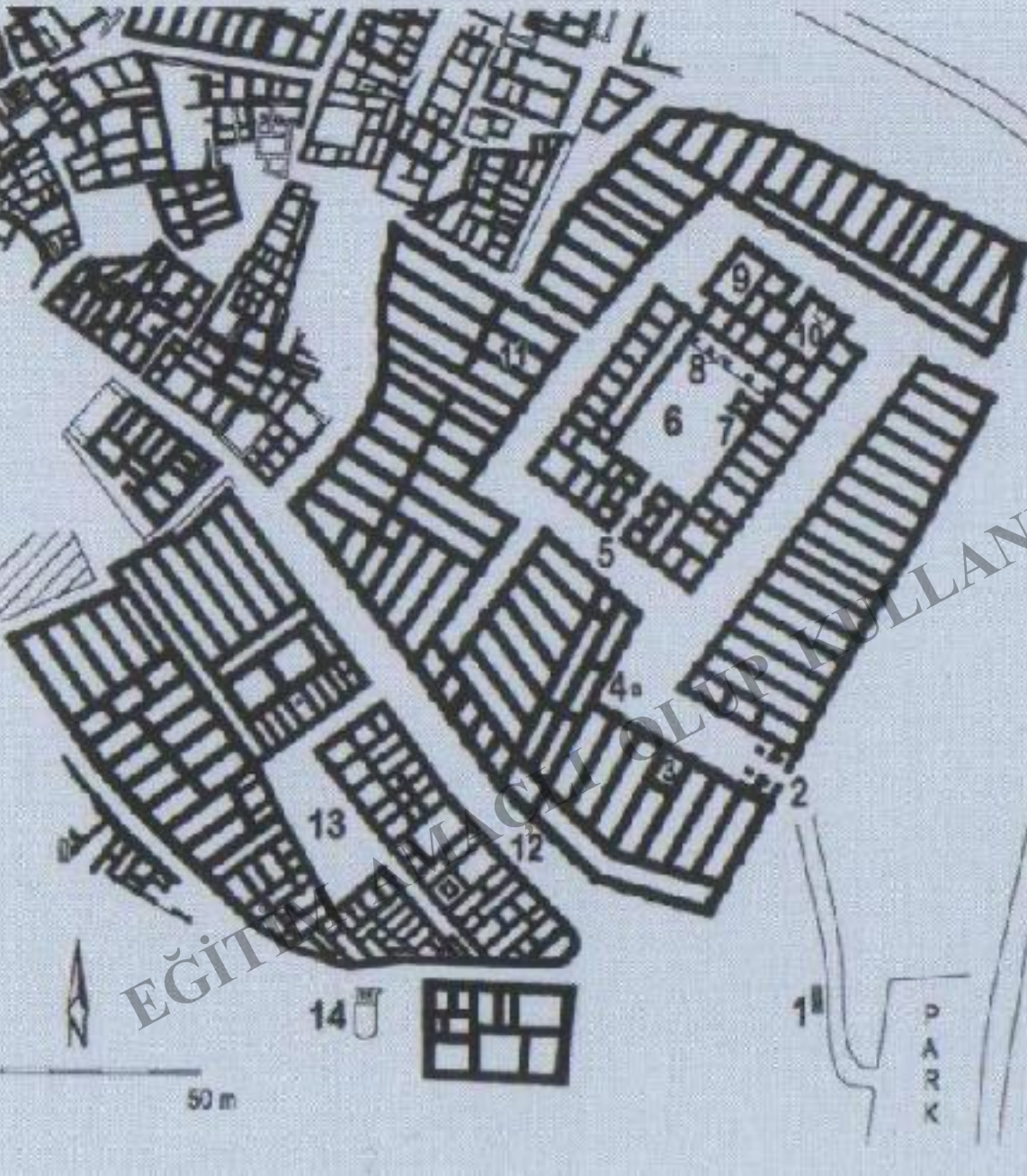
Üstü açık avluyu yüksek duvarlar çevreler. Avlunun tabanı büyük yassı taşlarla döşeliydi. Bugünkü görünümü pek etkileyici olmasa da, yazılı kaynaklardan öğrendiğimize göre dini törenlerin büyük bölümü tapınak avlularında yapılıyordu. Biraz hayal gücü kullanılarak buradaki törenleri gözümüzde canlandırabiliriz: Renkli giysili bir kalabalık, bayraklar, standartlar, müzik ve tütsülerin doldurduğu bir atmosfer. Hitit çiviyazılı tabletlerinde bu tür ayinler ayrıntılı olarak anlatılır.

Boğazköy, Aslanlı Tekne

Büyük Tapınak da denilen 1no. lu tapınak 65 x 42 m. boyutları ile Hattuşa şehrinin en büyük yapısıdır. Tüm çevresini saran depo odaları ile birlikte 14.500 m² lik bir alanı kaplamaktadır. Bu tapınak, İmparatorluk döneminde kullanıldı, ama belki daha erken bir dönemde inşa edilmiştir. Duvarların yaklaşık 1,5 metre yükseklikteki iyi işlenmiş kireçtaşı bloklardan oluşan kaide kesimleri günümüze ulaşmıştır. Blokların arasında 5 metre uzunluğa ve yaklaşık 20 ton ağırlığa ulaşanları da vardır. Şehrin tüm Hitit yapılarında olduğu gibi duvarların üst yapısı bugün Anadolu'nun bazı bölgelerinde hımış olarak adlandırılan, ahşap çerçevelerin sağladığı kerpiçten ibaret olduğundan günümüze ulaşmamıştır. Tapınak düz damlıydı; ahşap kirişlerle kapatılmış çatı, toprak örtüyle kaplı idi.

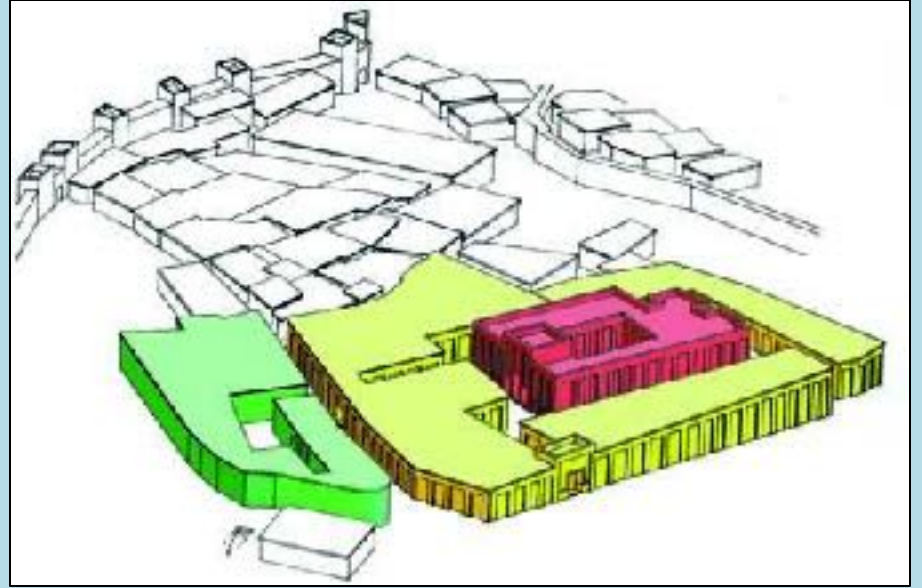
SAKLIDIR

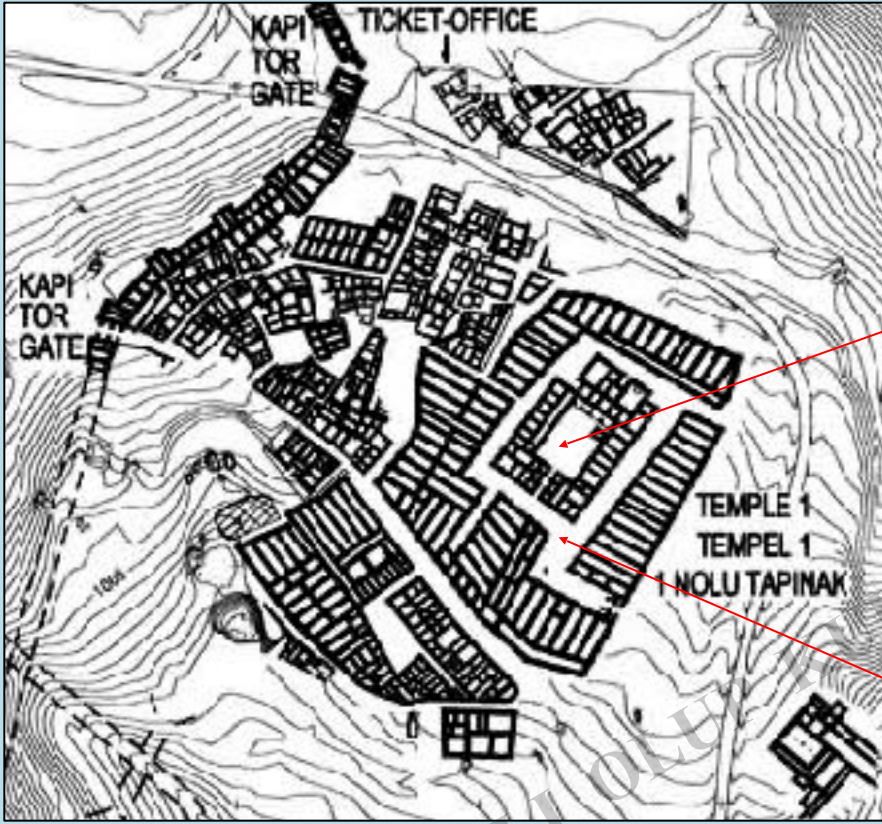

EĞİTİM

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Üstü açık avluyu yüksek duvarlar çevreler. Avlunun tabanı büyük yassı taşlarla döşeliydi. Bugünkü görünümü pek etkileyici olmasa da, yazılı kaynaklardan öğrendiğimize göre dini törenlerin büyük bölümü tapınak avlularında yapılıyordu. Biraz hayal gücü kullanılarak buradaki törenleri gözümüzde canlandırabiliriz: Renkli giysili bir kalabalık, bayraklar, standartlar, müzik ve tüsülerin doldurduğu bir atmosfer. Hitit çiviyazılı tabletlerinde bu tür ayinler ayrıntılı olarak anlatılır.

DEPO ODALARININ EŞİK TAŞLARI

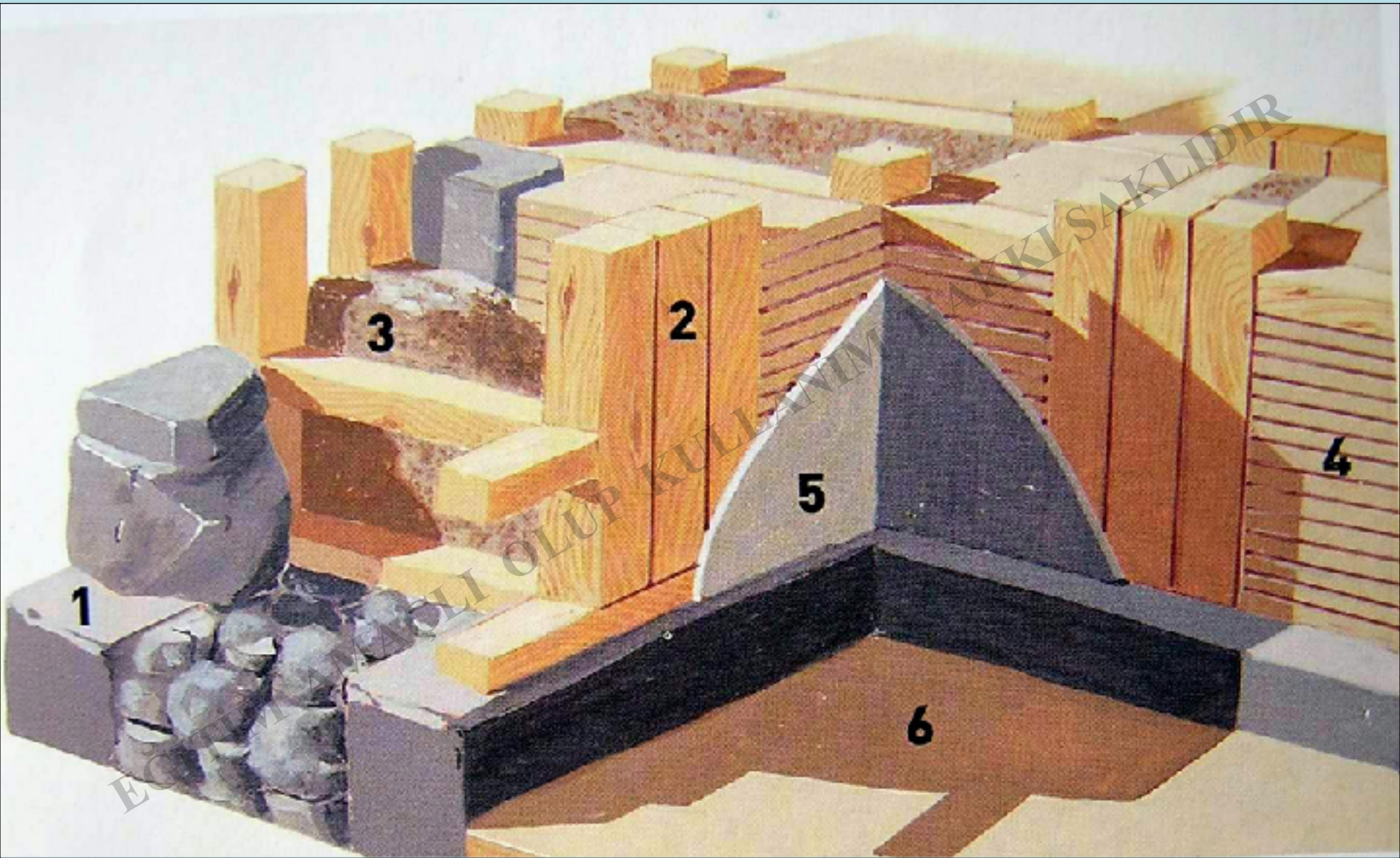

I NOLU TAPINAK, TAŞ DÖŞEME YOL VE DEPO ODALARI

I NOLU TAPINAK İÇ AVLU (TAŞ DÖŞELİYDİ)

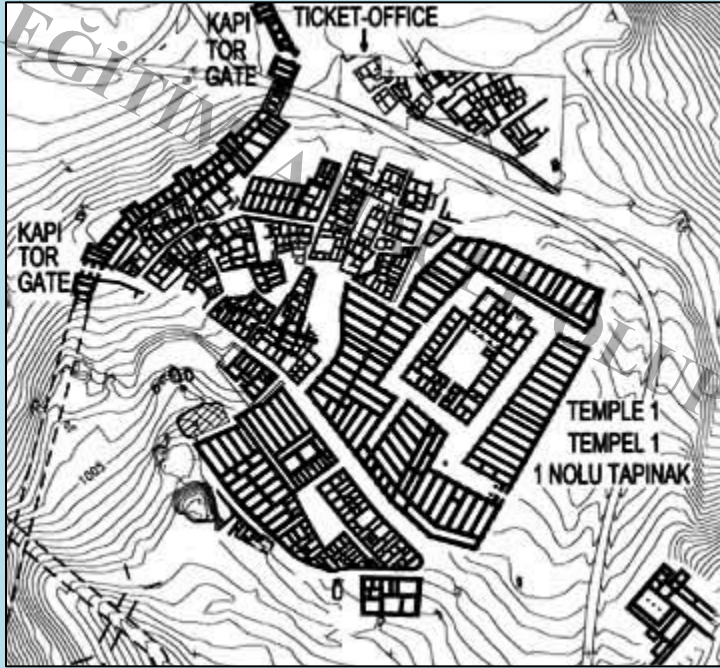

I NOLU TAPINAĞIN AVLUSUNDAKİ SU GİDERİ

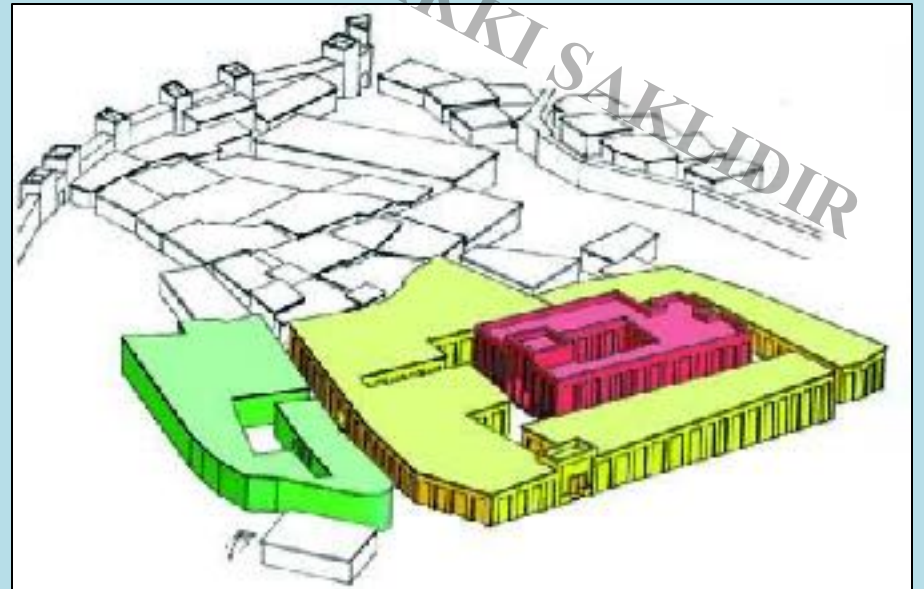

TANRI HEYKELİNİN YER ALDIĞI KÜLT ODASI

KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

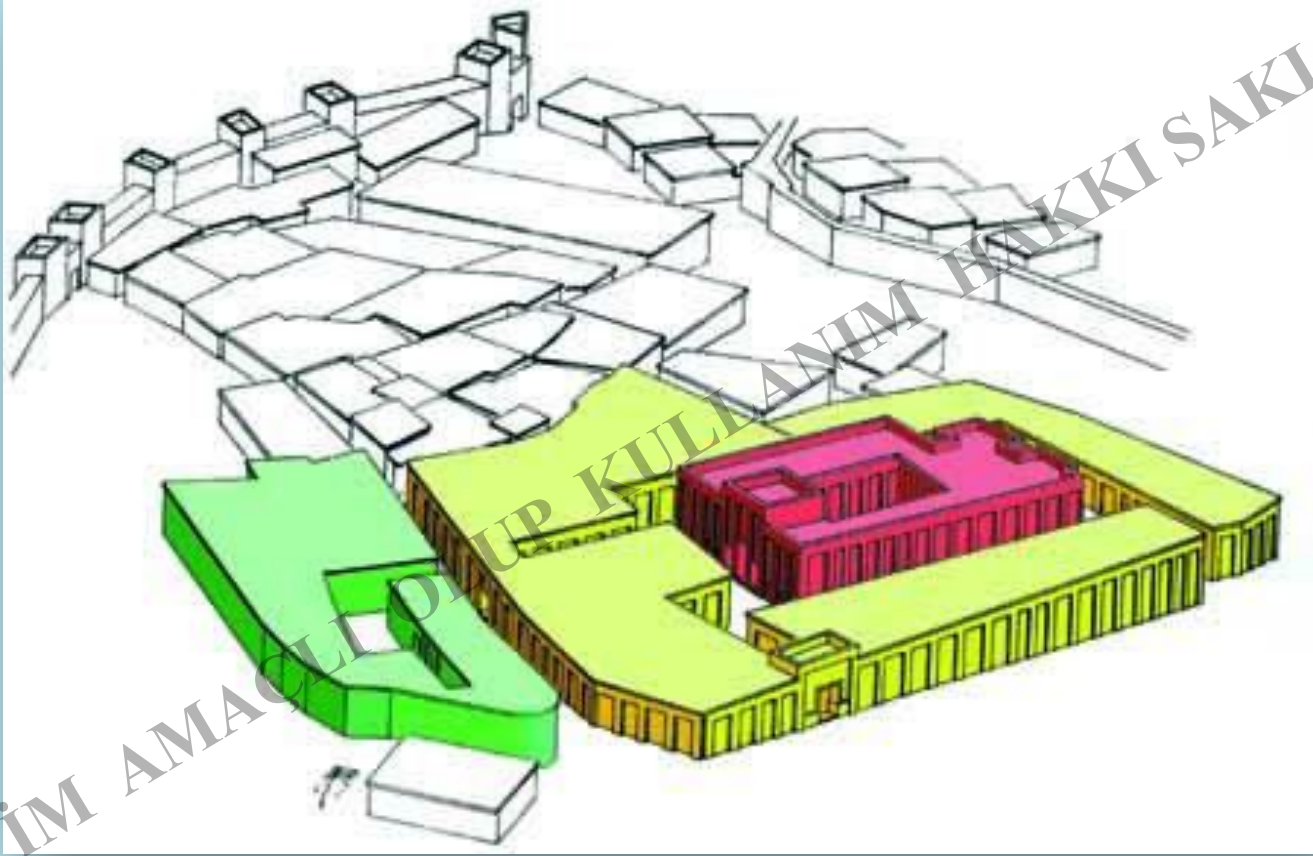
LU Giş TUKUL

Bu örnek Hitit döneminde arazi sahibi bir küçük çiftçi örneği vermektedir. Anlaşıldığı üzere kral bu ve bunun gibi çiftçilere küçük ölçeklere sahip farklı yerlerdeki arazi parçaları tahsis ederek saraya karşı güçlü toprak beylerinin oluşmasını engellemiş olabilir.

Bu modelin dışında kralın emrinde çalışan sakiler, kuryeler, haberciler ve garsonlar gibi çalışanlara ödeme yerine küçük çiftlikler tahsis edilirdi. Bu insanlar için Lu Giş TUKUL sıfatı kullanılmaktadır. Askere çağrılmadıkları zamanlarda bu insanların toprağı işleyerek yaşamlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Zamanla bu sistem terk edilmiştir.

Kontrol altında tutulan devletlerden ve ülkedeki tarım alanlarından toplanan tahıl başkentteki **büyük depolarda korunurdu**. Bu amaçlı tahıl depolarından çok sayıda Hattuşa kazılarında bulundu. Bu depoların hacimleri oldukça geniştir. Boğazköy Kazı başkanı J.Seeher'e göre bir kişinin yıllık tahıl istihkakı 5.880 ton esas alındığında, yaklaşık 32.000 kişilik tahıl depolanabiliyordu. Son yıllarda Sivas Kuşaklı Sarissa kazılarında da bu tür silolar bulunmuştur.

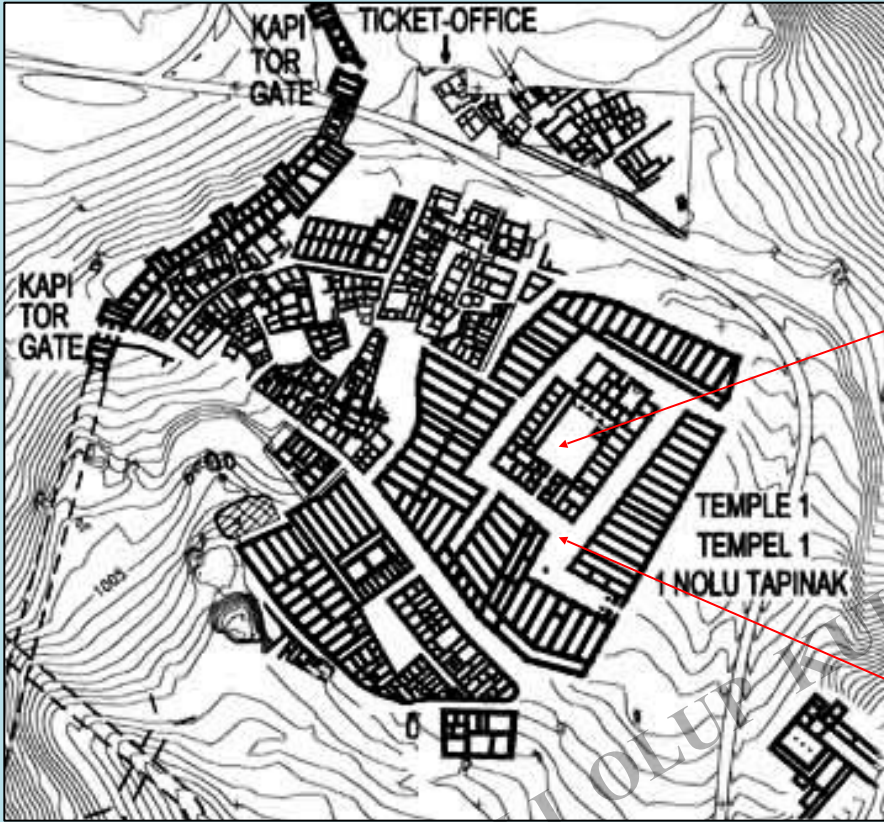
EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

EĞİTİM AMACI

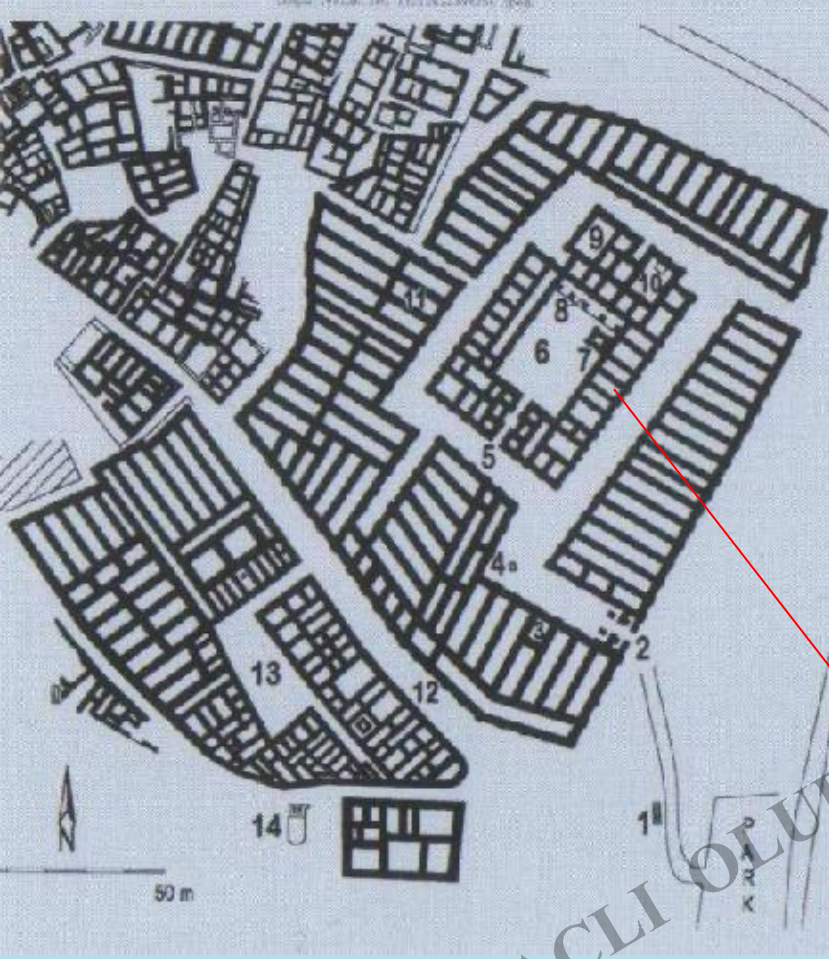

SAKLI SAKLIDIR

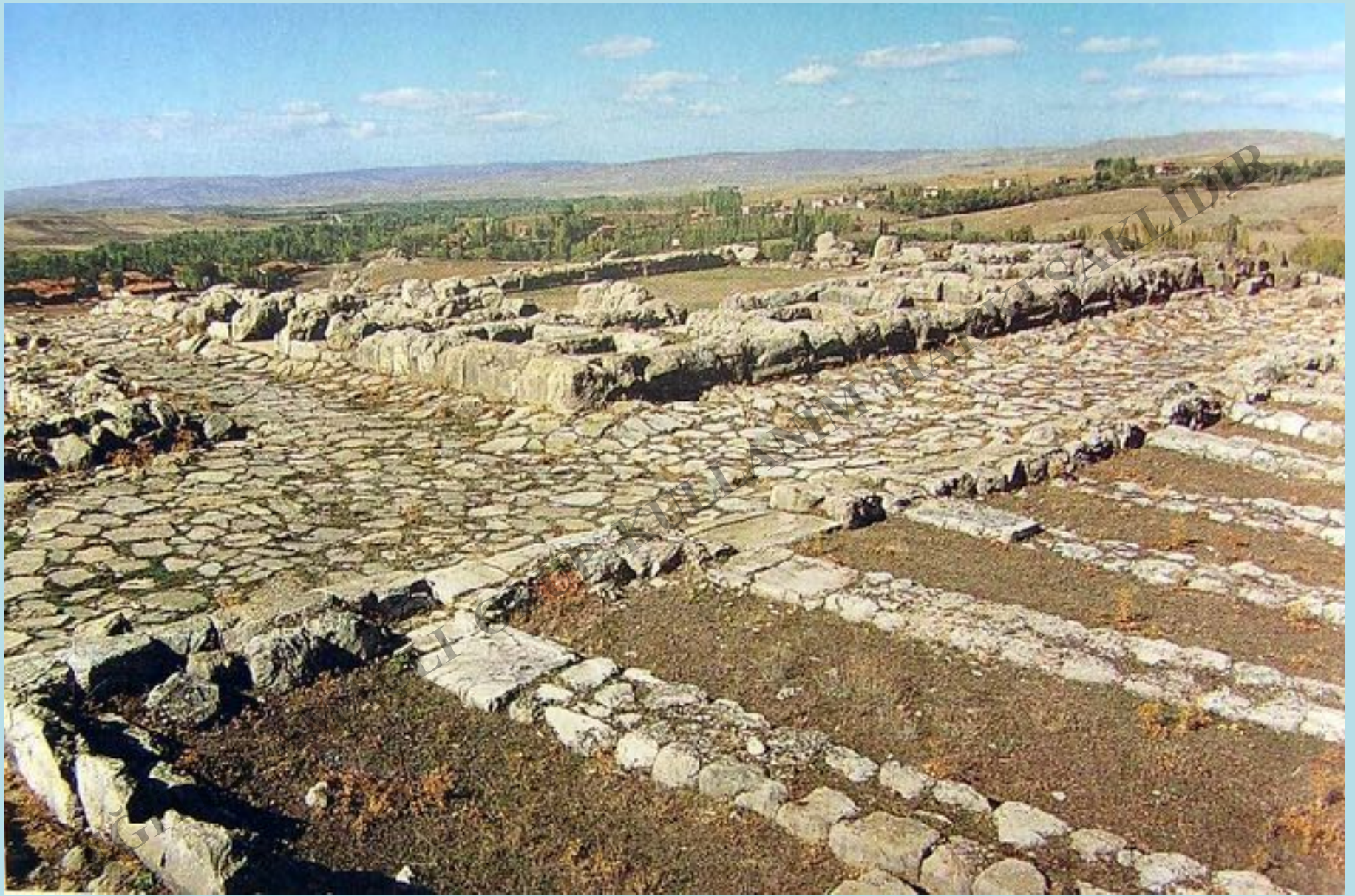
UP KULLAN

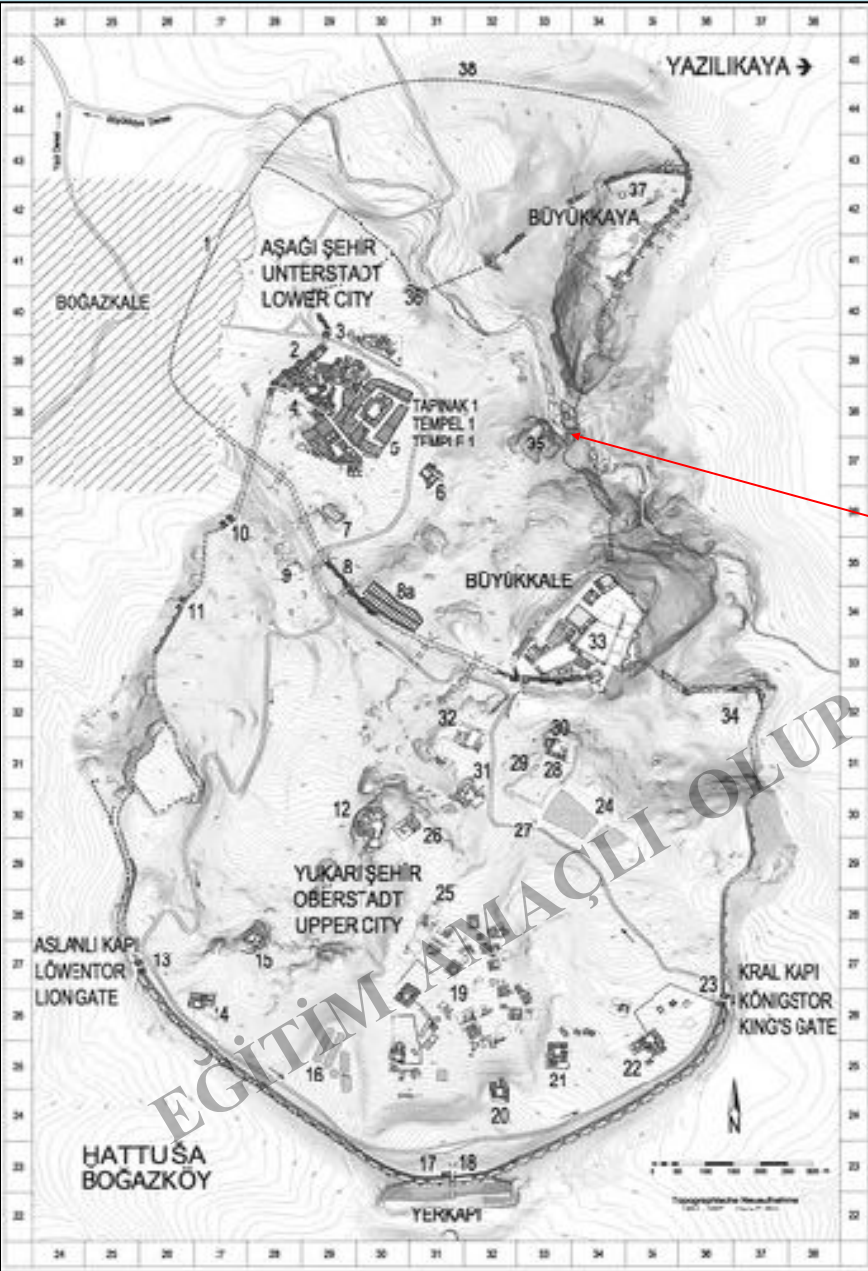
EĞİTİM AMAÇLI OLUŞTURULANIM HAKKISAKLIDIR

EĞİTİM AMAÇLI OLUŞ KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

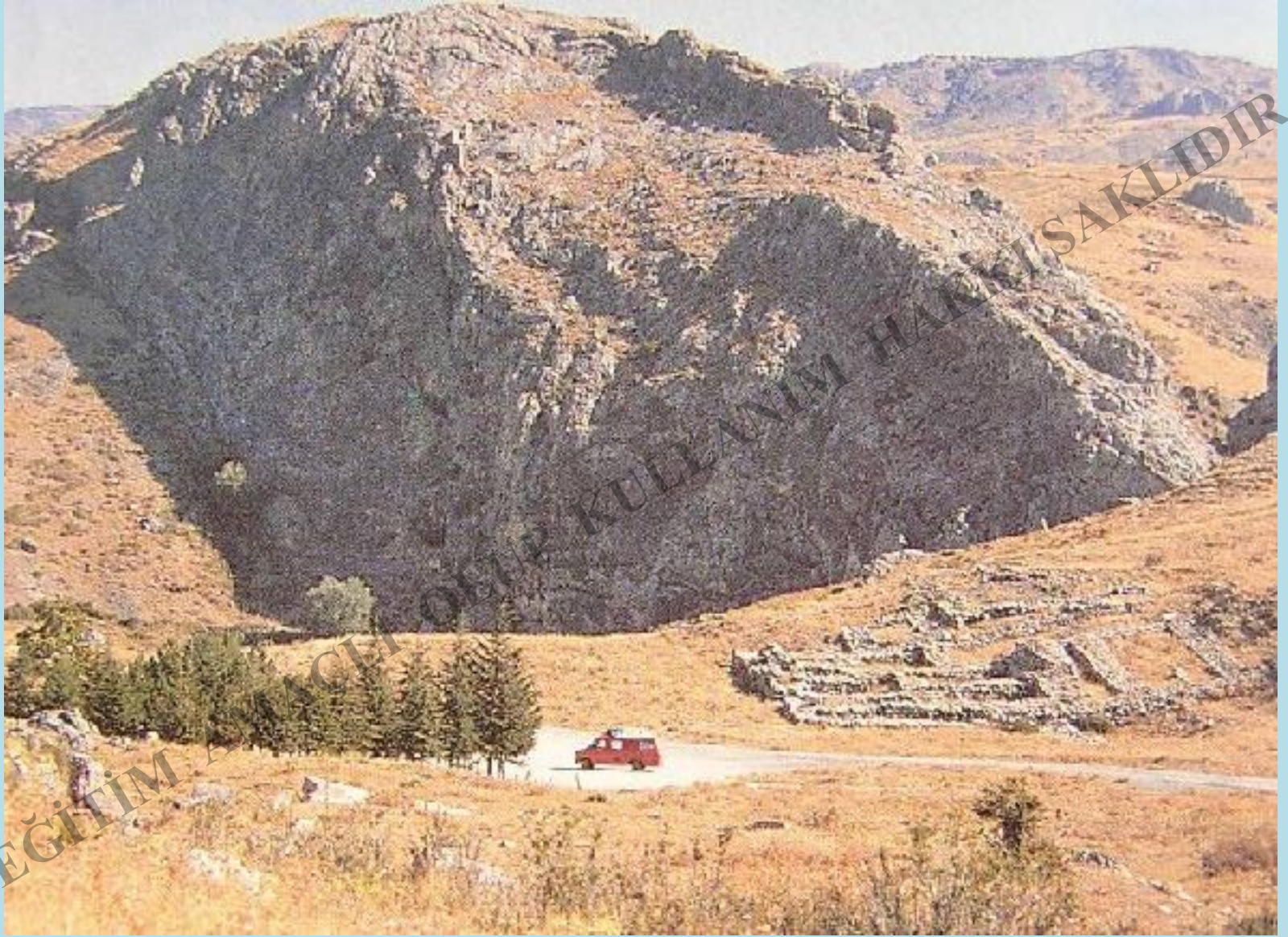
I NOLU TAPINAK, TAŞ DÖŞEME YOL VE DEPO ODALARI

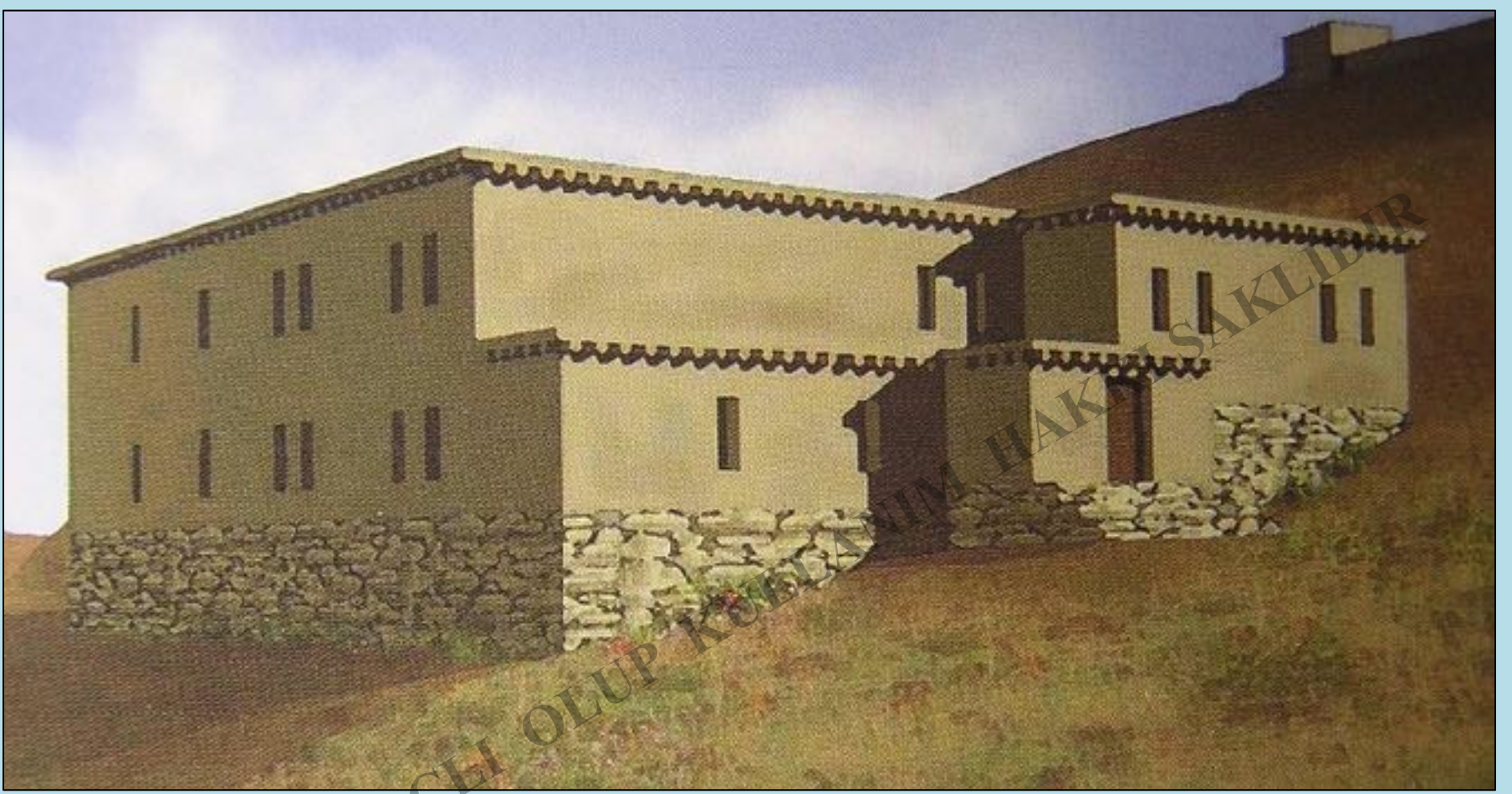

YAMAÇ EVİ

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

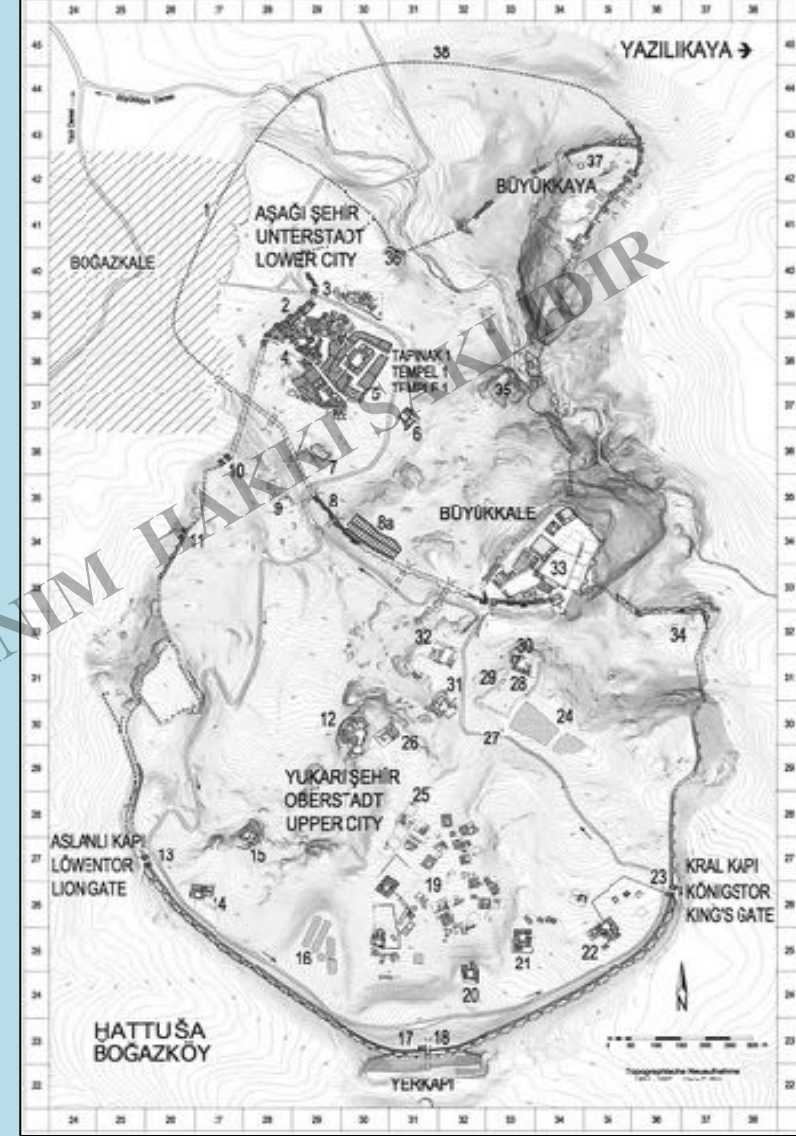

Büyük Tapınak'tan Büyükkale'deki kral sarayına doğru yükselen yamaç, en geç MÖ. 16. yy. da sur içine alınmış Hitit "eski şehrine" dahildi. Yamaçta kısmen kayaların arasına ve üzerine teraslar halinde inşa edilmiş yapılar bulunuyordu. Yamaç Evi denilen yapı anıtsal yapılardan biridir. İki katlı yapı anıtsal boyutlarından dolayı (32 x 36 m.) konut olarak değil, resmi işlevli bir yapı şeklinde yorumlanır. Rekonstrüksiyonda ikinci katta varlığı kabul edilen 13 x 17 m. boyutlarındaki salon da bu yorumu doğrular. Alt katta ise depo odaları bulunuyordu. Bu odalardan birinde zengin bir çiviyazılı tablet arşivi ele geçti.

Yamaç Evi, MÖ. 13. yy. sonlarında geçirdiği bir yangından sonra terk edilmiştir. Yamacın üst tarafında, arka kısımlarda yanmış kerpiç duvarlardan bir kısmı günümüze ulaşabilmiştir.

NİŞANTAŞ-NİŞANTEPE

Yazıt: Bu kayalık adını Luvi hiyeroglifiyle yazılmış yazıttan alır. Yazıt 8,5 metre uzunluğunda ve 11 satırlıktır. Düzletilmiş kaya yüzeyine işlenmiş bu yazıt, zamanında 2 no.lu odadakiler gibi görünüyordu; ancak açıkta kaldıklarından iyice aşınmışlardır. Bu nedenle yazıtın içeriği tam olarak anlaşılamamıştır.

NİŞANTAŞ

Kesin olan, yazıtın Hattuşa'nın bilinen son Büyük Kralı II.Şupiluliuma' ya ait olduğudur. Büyük olasılıkla Büyük Kral, babasının anısına yaptırdığı bir anıttan (Yazılıkaya açık hava tapınağındaki B Odası); ayrıca ardından Kıbrıs'a çıkartma yaptığı deniz savaşının da aralarında bulunduğu diğer icraatlarından söz eder. Hititlerin Alaşiya adını verdikleri Kıbrıs, zengin bakır yatakları nedeniyle sık sık akınlara uğruyordu. Nişantaş'ın kuzeyinde, Büyükkale kral sarayının hemen önündeki alanda bazı resmi binalar bulunuyordu. Asfalt yolun batısında yer alan ve temelleri restorasyon geçirmiş "Kuzey Yapı Kompleksi"'nin arkasında, yamaçta "Batı Yapısı" yer alıyor. Batı Yapısı'nın yalnız bodrum katına ait birkaç duvar bulundu. Bu bodrum odalarında 3000'in üzerinde "bulla" adı verilen Hitit Büyük Kralları'nın ve memurlarının kil üzerine mühür baskısı bulundu. Bulla'lar belge yada malların resmileştirilmesini sağlıyordu: Bunlar ip ya da deri şeritle bağlanıyor; buraya konan kil topağı üzerine mühür basılıyor. Yangın sonucu her şey yanıp kül olmuş, ancak ateşle pişip sertleşen kil bullalar günümüze kadar korunmuşlar.

**Nişantaş üstündeki yapı kompleksinin
Sfenksli girişinin rekonstrüksyonu**

Nişantaş'taki sağ kapı Sfenksi

**Büyük Kral IV.Tuthalya'nın bulla
üzerindeki mühür baskısı**

Burası da Sarıkale, Yenicekale gibi üzerinde büyük bir yapı bulunan bir kaya bloğudur. Kaya bloğunun üzerinde kayaya işlenmiş temel yataklarından ve günümüze ulaşan tek tük taş bloktan duvarların doğrultusu saptanabilir. Kayalığın önündeki yıkıntının altında bir kapıya ait sfenkslerle bezeli bloklar bulundu. Bu bloklarda Yerkapı'daki Sfenksli Kapı'nın dış sfenksleri gibi yalnızca gövdenin ön kısmı işlenmişti. Göğüs üzerinde lülelerle son bulan saç tuvaleti veya başlık ve rozetlerden oluşan yüksek baş süslemesi iyi seçilebilir. Yukarı çıkan bir rampanın üst bitiminde yer alan bu kapı, sivri kemer biçimliydi. Kaya bloğunun üstünde yer alan yapı kompleksine buradan giriliyordu. Ne yazık ki kaya blokları üstündeki tüm yapılar gibi, bunun da işlevini bilmiyoruz.

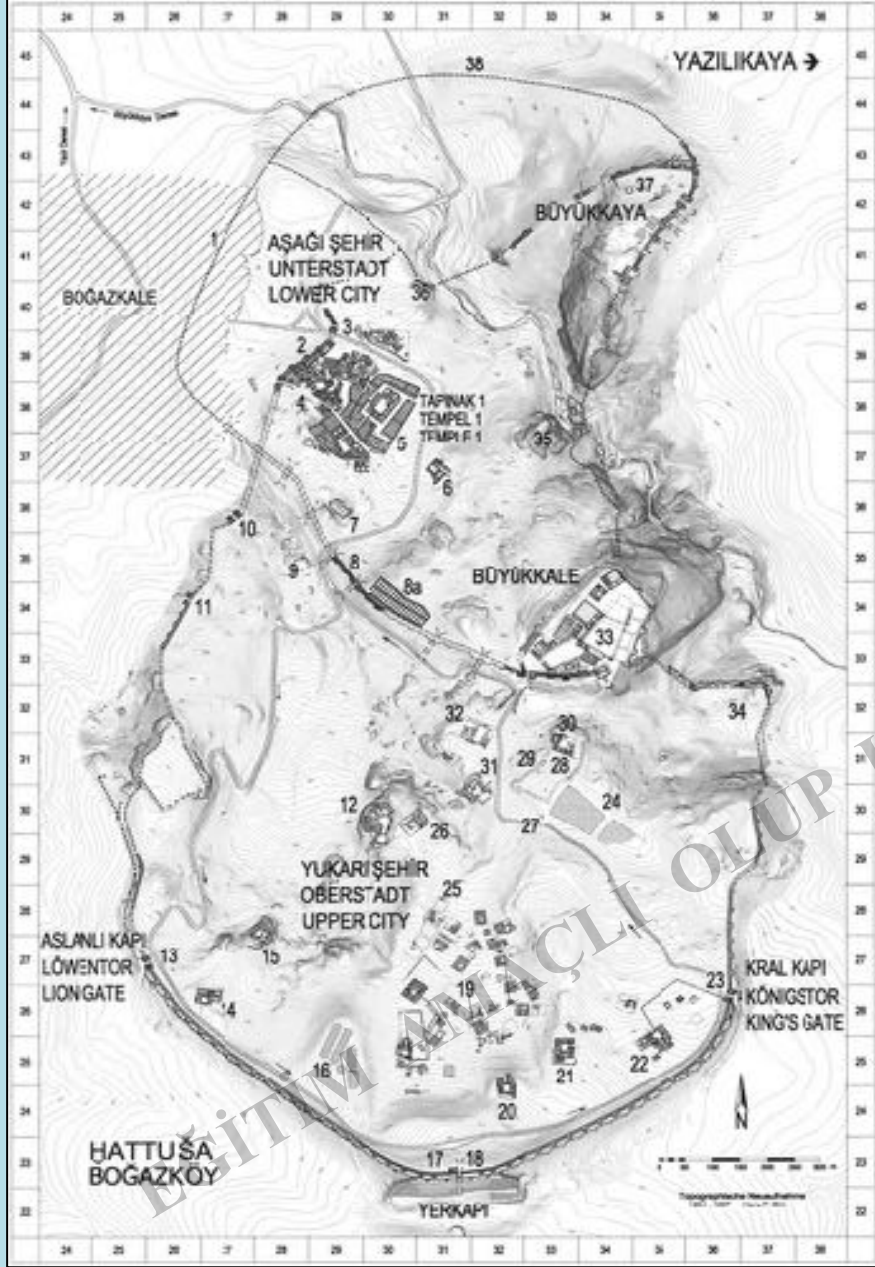
Yazıt: Bu kayalık adını Luvi hiyeroglifiyle yazılmış yazıttan alır. Yazıt 8,5 metre uzunluğunda ve 11 satırlıktır. Düzletilmiş kaya yüzeyine işlenmiş bu yazıt, zamanında 2 no.lu odadakiler gibi görünüyordu; ancak açıkta kaldıklarından iyice aşınmışlardır. Bu nedenle yazıtın içeriği tam olarak anlayamamıştır. Kesin olan, yazıtın Hattuşa'nın bilinen son Büyük Kralı II.Şupiluliuma' ya ait olduğudur. Büyük olasılıkla Büyük Kral, babasının anısına yaptırdığı bir anıttan (Yazılıkaya açık hava tapınağındaki B Odası); ayrıca ardından Kıbrıs'a çıkartma yaptığı deniz savaşının da aralarında bulunduğu diğer icraatlarından söz eder. Hititlerin Alaşya adını verdikleri Kıbrıs, zengin bakır yatakları nedeniyle sık sık akınlara uğruyordu.

Nişantaş'ın kuzeyinde, Büyükkale kral sarayının hemen önündeki alanda bazı resmi binalar bulunuyordu. Asfalt yolun batısında yer alan ve temelleri restorasyon geçirmiş "Kuzey Yapı Kompleksi"'nin arkasında, yamaçta "Batı Yapısı" yer alıyor. Batı Yapısı'nın yalnız bodrum katına ait birkaç duvar bulundu. Bu bodrum odalarında 3000'in üzerinde "bulla" adı verilen Hitit Büyük Kralları'nın ve memurlarının kil üzerine mühür baskısı bulundu. Bulla'lar belge yada malların resmileştirilmesini sağlıyordu: Bunlar ip yada deri sırtla bağlanıyor; buraya konan kil topağı üzerine mühür basılıyor. Yangın sonucu herşey yanıp kül olmuş, ancak ateşle pişip sertleşen kil bullalar günümüze kadar korunmuşlar.

Yerkapı'dan Kral Kapı'ya giderken Yukarı Şehrin en büyük üç tapınağının yakınından geçilir. Her üç tapınağın da iyi işlenmiş büyük kireçtaşı bloklarından oluşan kaide kısmı büyük ölçüde günümüze ulaşmıştır. 2 ve 3 no.lu tapınaklar merkezi Tapınak Mahallesi, 5 no. lu tapınak ise daha doğuda aşağıda Kral Kapı yakınında yer alır.

Muhtemelen bu görkemli yapılar Yukarı Şehrin en eski tapınaklarıdır.

Bu üç tapınakta temel üzerinde dev taş bloklar ve ortostatlar mevcut. Her üçünde planda tapınak şeması belli oluyor: Yapıya girişi sağlayan kapı bir iç avluya açılıyor ve avlunun karşı tarafında etrafı açık direkli galeri bulunuyordu. Hemen arkasındaki iki odadan, büyüklüğünden ve içindeki tanrı heykeli kaidesinden asıl kült odası olduğu anlaşılan mekana giriliyordu. Ancak 5 no.lu tapınağın planında, iç avludan sola dönünce de aynı oda sırasının olduğu görülür. Şimdiye kadar Yukarı Şehir'de 30 tapınak tespit edilmiştir, ama daha başka tapınakların da bulunacağı düşünülebilir. Hitit metinlerinde "Hatti ülkesinin bin tanrısı"ndan söz edilmesi tesadüf değildir. Burada ifade edilen, Hititlerin yabancı şehir ve ülkelerin tanrılarını da benimsemeleri geleneğidir. Her yeni tanrı için bir tapınak inşa edilmese de taşların/kayaların, ağaçların, küçük korulukların, pınarların bu tanrılarının tapınımına adanabileceğini Hitit metinlerinde buluyoruz. Tapınakların boyutları da çeşitlilik gösterir. 1200-1500 m² lik büyük tapınaklar yanında 400-600 m² lik küçük tapınaklar da vardır. Bazı tapınaklarda (4, 6 ve 26 no. lu tapınaklar) etrafı duvarla çevrili temenos (=kutsal alan) olarak yorumlanabilecek geniş alanlar görülür. Odaların büyüklüğü ve çokluğu, tapınakların aynı zamanda ekonomik bir merkez olmalarıyla açıklanabilir. Kendi toprakları ve personeli bulunan tapınaklar, hammadde ve besin maddelerinin işlenmesi ve depolanması amacı da güdüyorlardı. Adandığı tanrının ülkesinin elçiliği işlevini görmesi de mümkündür.

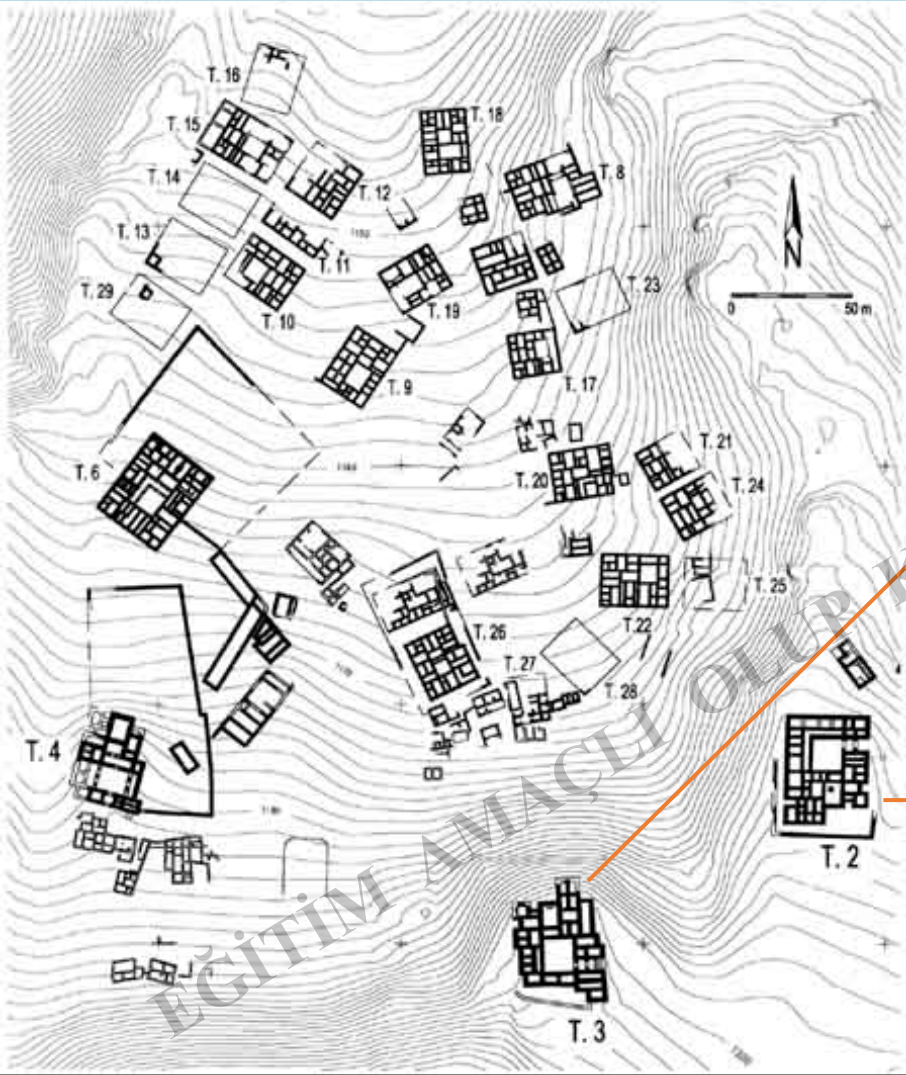

3 Nolu Tapınak

2 Nolu Tapınak

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

3 Nolu Tapınak

2 Nolu Tapınak

Direkli galeri, ön oda ve içinde tanrı heykeli kaidesi bulunan büyük kült odası. Böylece tapınak, 1 no. lu Büyük Tapınak'tan sonra, içinde iki tanrının tapınıldığı ikinci tapınak oluyor. Büyüklüklerinden başka -5 no.lu tapınak 1 no.lu tapınaktan pek az küçüktür- bir diğer ortak özellik, iç avlunun sağ köşesinde, belki sunak olarak kullanılmış küçük ayrı yapının varlığıdır. Ancak 5 no.lu tapınağın batı kenarındaki iki oda grubu belirgin bir fark oluşturur. Bu farkın nedeni farklı yapım tarihlerinden kaynaklanabilir.

Merkezi Tapınak Mahallesindeki bazı tapınaklarda olduğu gibi burada da tapınağı ve birkaç başka yapıyı kutsal alan olarak sınırlayan bir çevirme duvarı ortaya çıkarıldı. Tek odalı üç küçük yapı bir tür şapel olarak kullanılmış olabilir. Bu yapılardan birinde bulunan stelde kısa eteği, mızrağı ve başında boynuzlu başlığıyla bir savaşçı kabartma olarak işlenmiştir. Yukarı kaldırılmış elin üzerindeki hiyeroglif işaretler burada, Büyük Kral Tudhaliya'nın betimlendiğini gösterir. Başlığın kenarındaki boynuzlar tanrı işareti olduğundan stelde gökteki tanrılar arasına çıkmış, ölmüş bir kralın tasvir edildiği anlaşılıyor.

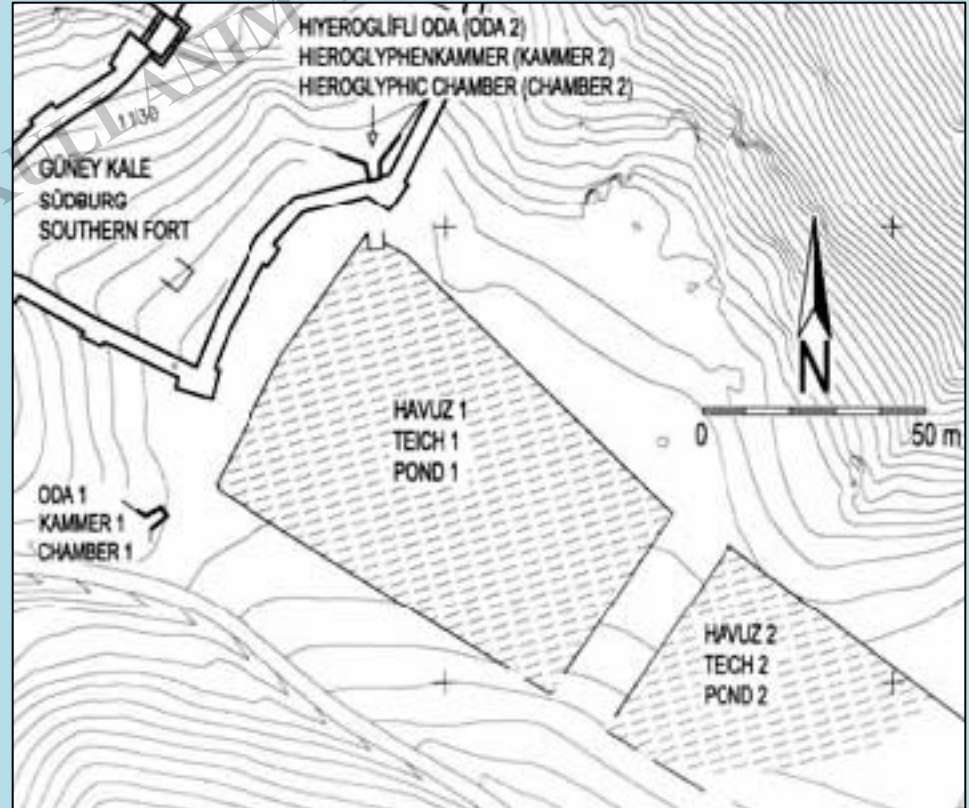
Tapınak V

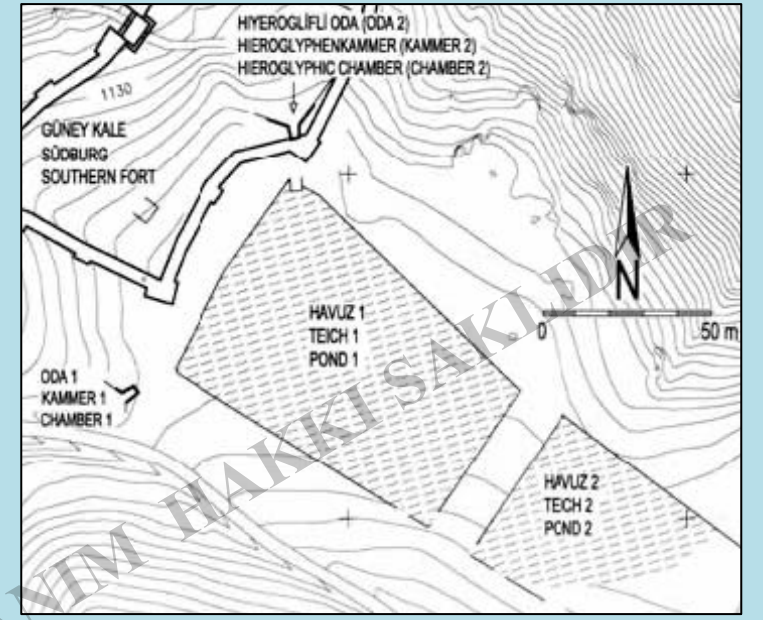

Tapınak 5 yakınındaki bir yapıda bulunmuş stel üzerinde Büyük Kral Tuthalya betimlenmiştir

Güney Kale'nin güneydoğusundaki alçak alan üzerinde Hititler iki yapay havuz inşa etmişlerdi. Arazide havuzların boyutları onarılan ve rekonstrüksyonu yapılan eğimli havuz kenarları ile belirtilmiştir: Havuz 1 yaklaşık 60 x 90 metre ölçülerindedir. Bu havuzun arkasında, güneydoğusundaki Havuz 2 'nin şimdilik yalnızca kuzey köşesi biliniyor; ancak arazinin yapısından bu havuzun da yaklaşık aynı büyüklükte olduğu anlaşılıyor. Havuzlar birbirlerinden 16 metrelik bir setle ayrılmıştı. Havuzların kuzey doğu kenarları ve Havuz 1' in kuzey batı kenarında da setlerle destekleniyordu.

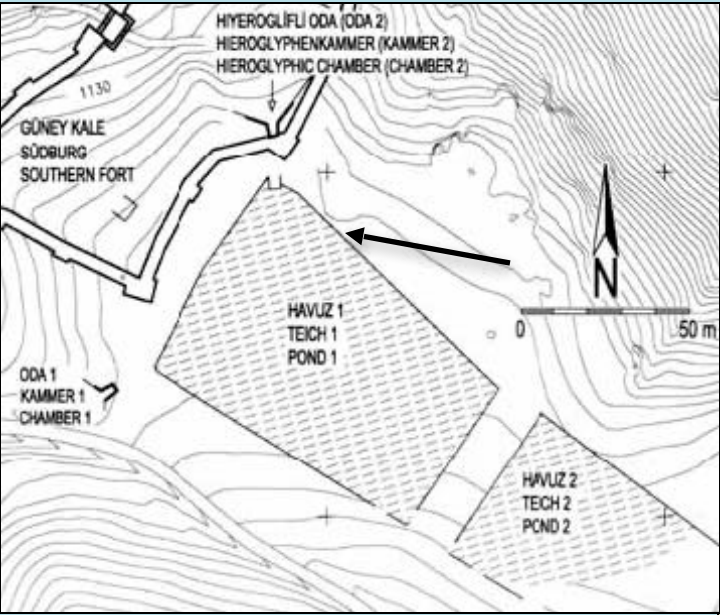

Havuzların yan duvarları dikey değil, hafif eğimliydi ve taş döşeliydi (kireçtaşı). Havuzların tabanına taş döşenmemiş, su geçirmez bir kil tabakası kaplanmıştı. Arazi nispeten az su geçiren serpentin kayalardan oluşuyordu. Suyun taş döşeli eğimli kenarlardan sızarak kaybolmasını engellemek zordu. Bu soruna çözüm

2 no.lu Oda/ Hiyeroglifli Oda

Tamamının rekonstrüksyonu mümkün olan 2. no.lu Oda'da mükemmel korunmuş kabartmalar vardır. Arka duvarda uzun mantosu, ucu sivri ve yukarı kalkık ayakkabısı ve sol elindeki güç sembolü olan kıvrık değneği ile Güneş Tanrısı tasvir edilmiştir. Bu figürün Güneş Tanrısı olduğu başı üzerindeki kanatlı güneş kursundan anlaşılır.

Sağ elinde biraz değiştirilmiş Mısır hayat sembolü Ankh tutan tanrı hayat verici özelliktedir.

Girişin solundaki kabartma, Hattuşa'nın bilinen en son kralı ve odayı inşa ettiren II.Şupiluliumadır. Kral burada kısa etekli, kemerinde kılıcı, sağ elinde mızrağı, sol omuzu üzerinde yayıyla savaşçı olarak gösterilmiştir. Aytağında ucu sivri, yukarı kıvrık ayakkabıları; başında tanrıların tipik başlığı - önde üç boynuzu bulunan sivri külah - taşır. Boynuzların önünde Luvi hiyeroglifi ile kralın ünvanı ve ismi yazılıdır. Burada Büyük Kral'ın kendisinin tanrılaştırılmış olarak tasvir ettirdiği düşünülüyor. Halbuki kral, karşı duvardaki yazıttan anlaşıldığı gibi hala hayatta ve aktiftir.

**IV.Tuthalya
II. Şuppiluliuma**

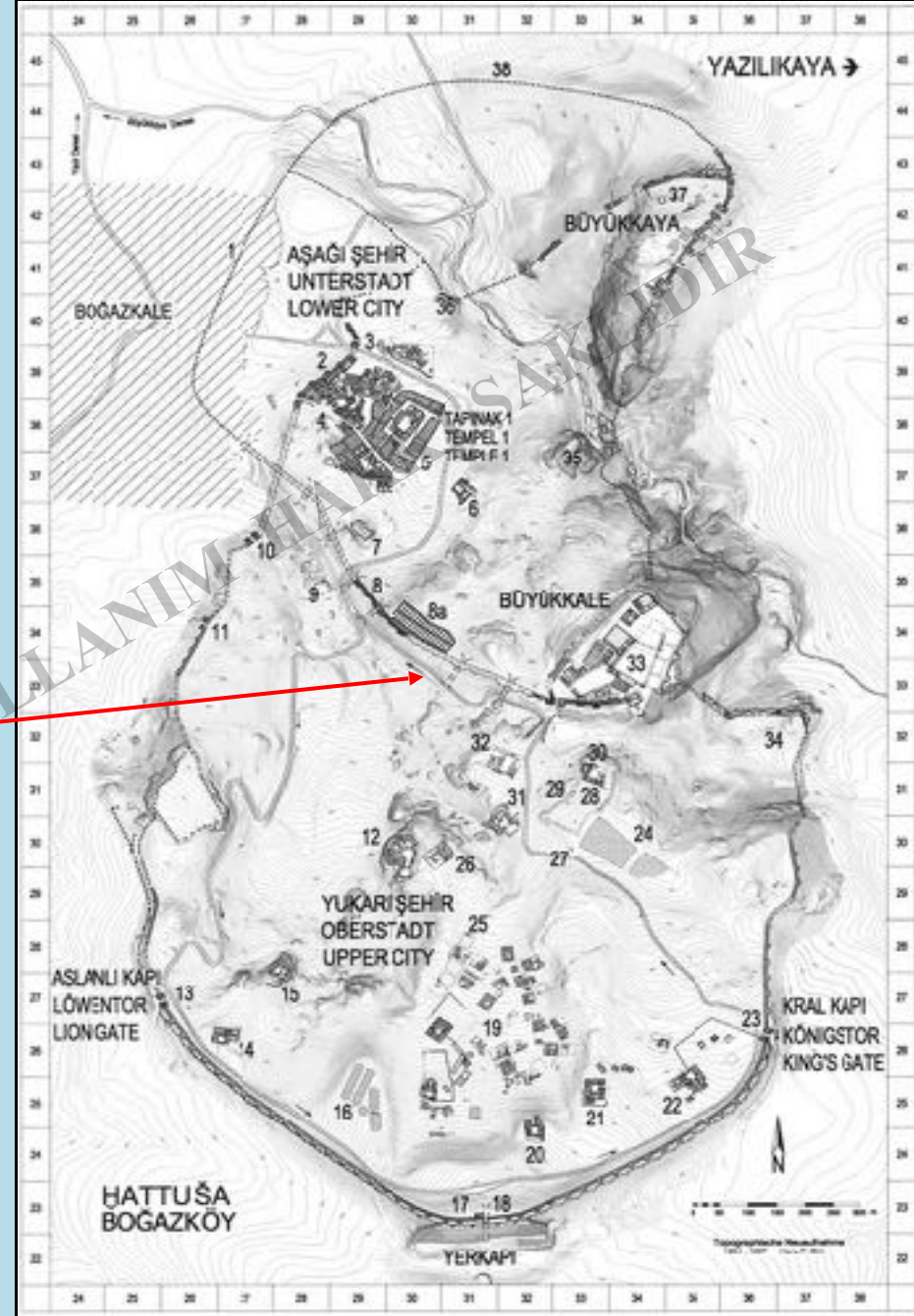
Karşı duvarda altı satırlık Luvi hiyeroglifi ile yazılmış yazıt vardır. Luvi hiyeroglifi Anadolu'da geliştirilmiş bir resim yazısı türüdür ve Mısır hiyeroglifi ile hiçbir ilgisi yoktur. Yazıtın içeriği tümüyle olmasa da büyük ölçüde anlaşılabilmiştir: Büyük Kral II. Şupiluliuma çeşitli tanrıların desteğiyle birçok ülkeyi ve bu arada Tarhuntaş ülkesini de ele geçirdiğini, yeni şehirler kurduğunu ve çeşitli yerlerde tanrılara kurbanlar verdiğini anlatır. Son cümlede "tanrısal toprak yol" 'dan söz edilir. Hiyeroglif uzmanı D.Hawkins'e göre bu yazıt, odanın işlevini belirten inşa yazıtıdır; yeraltına inen, toprağın altına uzanan bir yol kastedilir. Eğer bu yorum doğruysa, bu odanın kültte önemli rol oynayan yeraltı dünyasının sembolik girişi

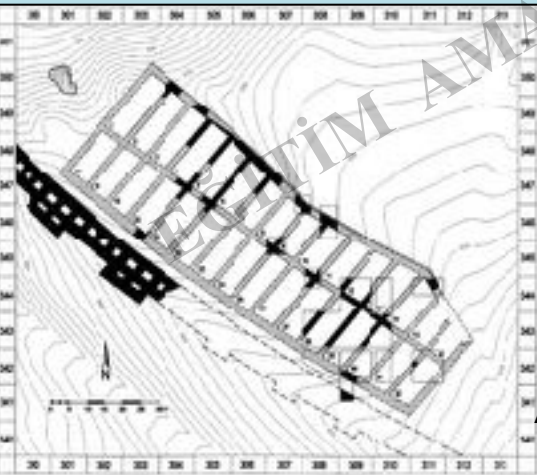
Duvarın altında 8 adet Potern denilen tünell uzanıyordu. 70 ve 180 metre aralıklarla inşa edilmiş poternlerin hepsi bugün toprakla dolmuştur ve yalnızca girişleri görülebilir. Yalancı tonoz tekniğiyle yapılan bu tüneller, Yerkapı 'daki içine bugün de girilebilen poternle aynıdır. Poternlerin işlevi hakkında ancak tahmin yürütmek mümkündür. Önceleri poternler düşmanı arkadan gizlice çevirmeye yarayan geçitler olarak düşünülürdü. Potern kelimesi de latince posterula= arka kapı, yan kapı'dan türemiştir. Ancak yukarıdaki yorum yetersizdir, çünkü gizli çıkış kapılarının daha iyi kamufle edilmesi gerekirdi ve buradaki örneklerdeki gibi uzaktan bile rahatça seçilebilecek şekilde yapılmazdı.

AŞAĞI ŞEHİR POTERNLİ SUR

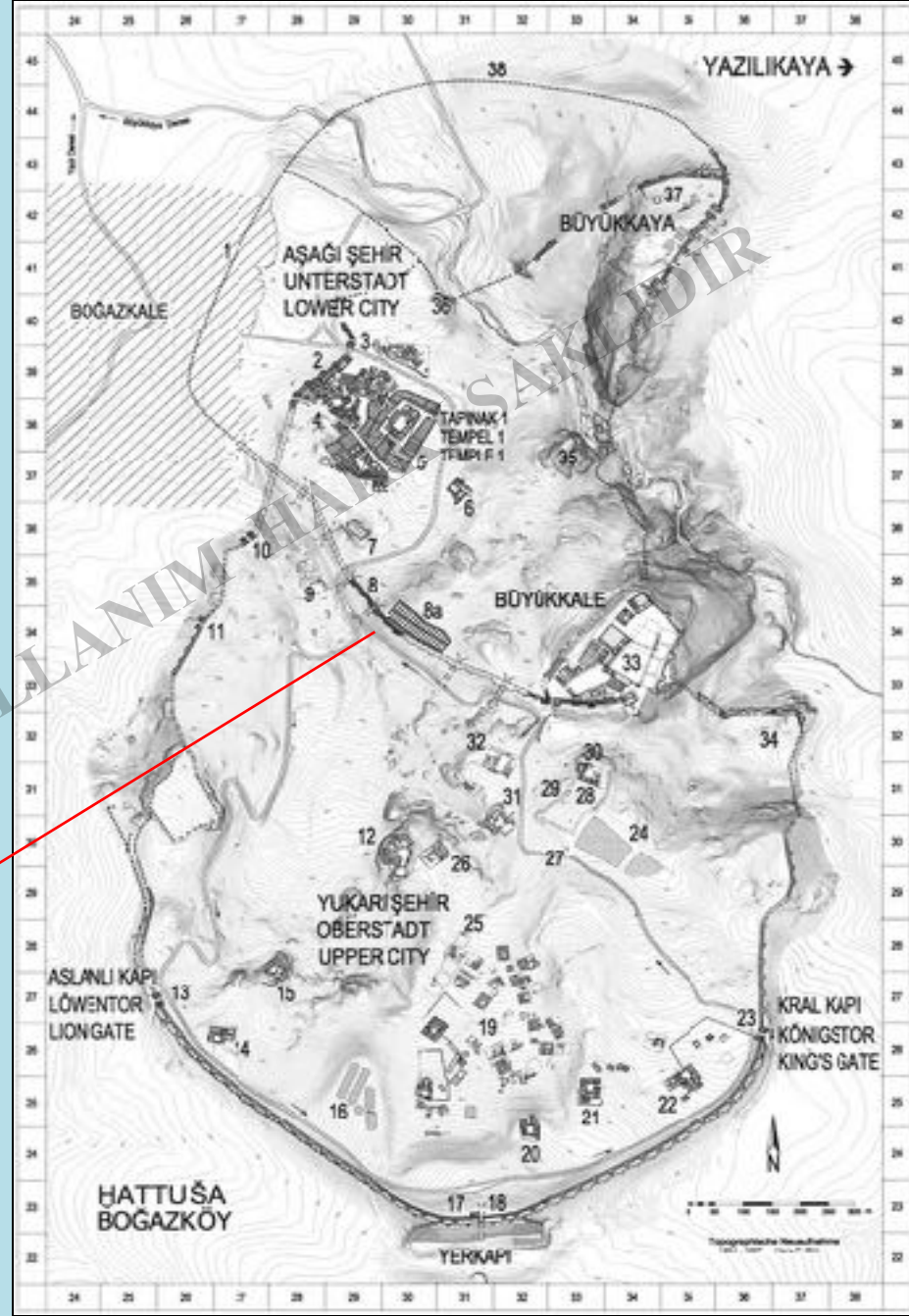

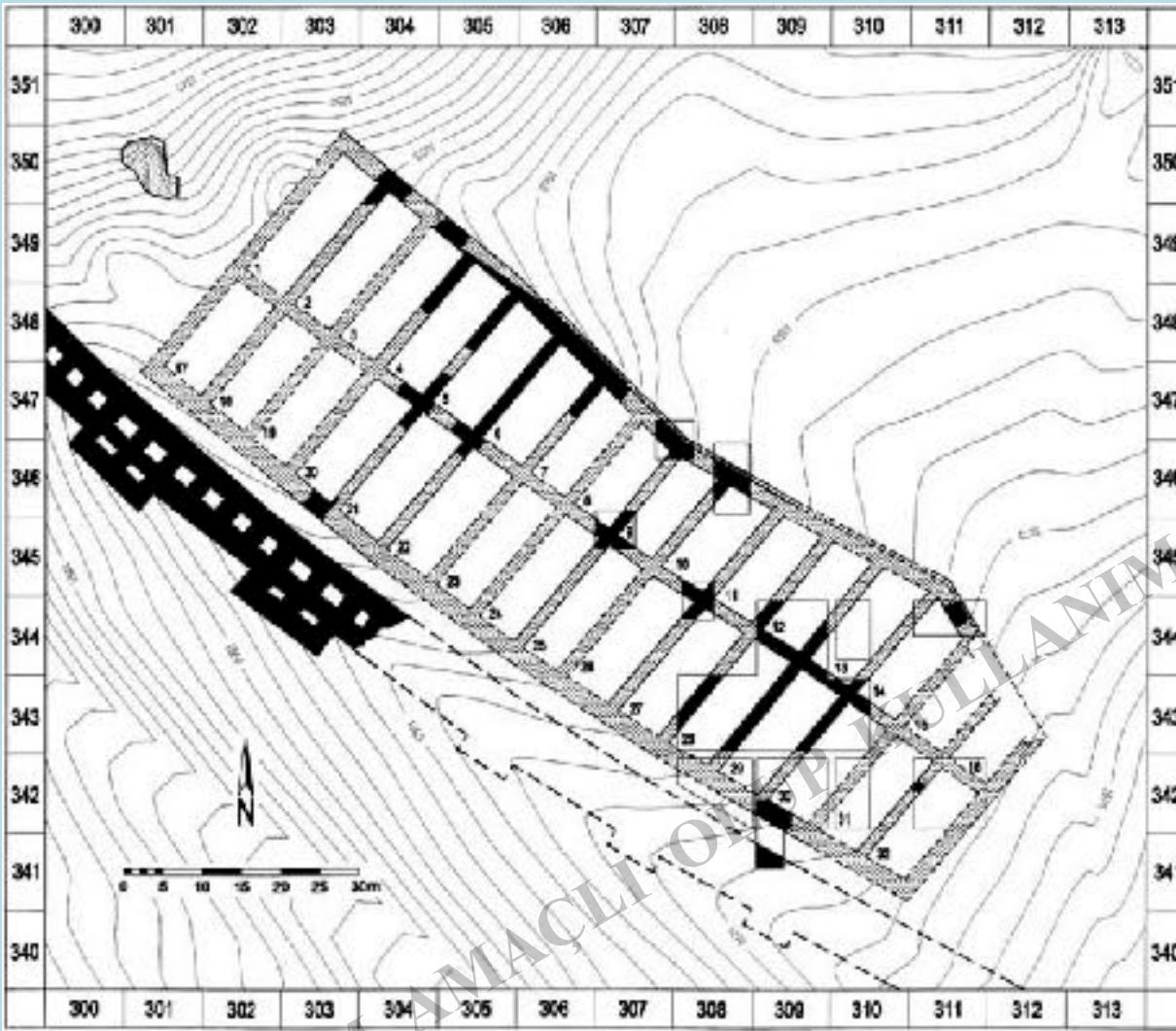
EĞİTİM AKADEMİ

Aşağı Şehir'de Poternli Sur arkasında Büyükkale ile Kızlarkayası arasındaki hattın yaklaşık ortasında, Eski Hitit dönemine ait büyük bir tahıl silosu yer alır. Silo Poternli Sur ile aynı zamanda, en geç MÖ 16. yüzyılda inşa edilmiş olup uzunluğu yaklaşık 118 metredir. Genişliği araziye bağımlı olarak 30- 40 metre arasında değişir. Onaltışarlı iki sıra odadan oluşan yapıdaki odalar 6 metre genişliğinde, 13- 16 metre uzunluğundadır. Tabanları taş döşeli, 1,5 metre genişliğindeki duvarları kerpiçtendir. Yapı dışındaki kalın kil dolgularla izole edilmiştir.

**POTERNLİ SUR
ARKASINDAKİ TAHIL
DEPOSU**

POTERLİ SUR ARKASINDAKİ TAHIL DEPOSU

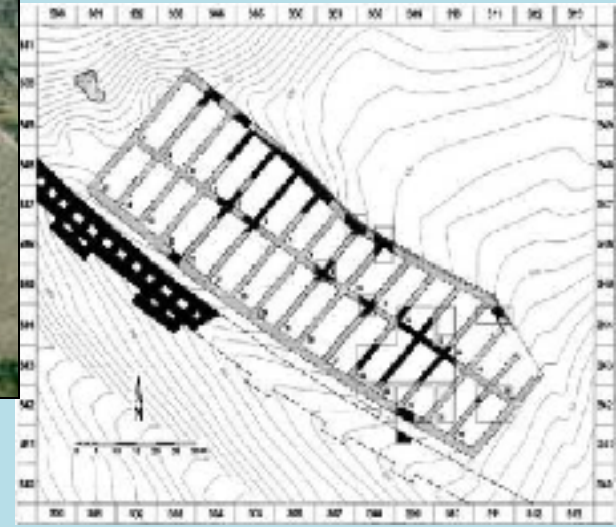
Silonun 12 odası yangın geçirmiş, kerpiç duvarlar içlerindeki bol ahşap yüzünden iyice yanarak sertleşmiştir. Odalar içinde büyük miktarda (0.80- 1,2 metre kalınlığında) kömürleşmiş tahıl kalıntısıyla karşılaşmıştır. Bu siloda halen yüzlerce ton kömürleşmiş tahıl vardır ve böylece Yakındoğu için ünik bir buluntudur. Botanik araştırmalara göre burada genellikle arpa, bir odada tek sıralı buğday depolanmıştır.

Silo kompleksinin boyutları da alışılmışın çok üstündedir: uzunluğu bir futbol sahasından fazladır. Odaların derinliğine bağlı olarak burada 7000- 9000 m³ tahıl uzun süre muhafaza edilebiliyordu. Bu tahıl miktarı 20 000- 30 000 kişinin bir yıllık ihtiyacını karşılayabilecek kadardı. Bunun yalnızca Hattuşa şehri için bir depo olmayıp, devlet hazinesinin bir bölümünü ve kralın gücüne temel oluşturduğu anlaşılmaktadır

Aşağı Şehir'de Poternli Sur arkasında Büyükkale ile Kızlarkayası arasındaki hattın yaklaşık ortasında, Eski Hitit dönemine ait büyük bir tahıl silosu yer alır. Silo Poternli Sur ile aynı zamanda, en geç MÖ 16. yüzyılda inşa edilmiş olup uzunluğu yaklaşık 118 metredir.

Genişliği araziye bağımlı olarak 30- 40 metre arasında değişir. Onaltışarlı iki sıra odadan oluşan yapıdaki odalar 6 metre genişliğinde, 13-16 metre uzunluğundadır. Tabanları taş döşeli, 1,5 metre genişliğindeki duvarları kerpiçtendir. Yapı dışındaki kalın kil dolgularla izole

M.Ö.13 yüzyıl Puduhepa dönemi mahkeme zabıtları bir “açlık yılı”ndan bahseder. Hitit destanlarında da açlıktan sözedilir. Bunların kronolojik bir sıralamasının yapılması mümkün olamamaktadır.

Hititlerin açlık yıllarında Bu depolar savaş ve kuşatma zamanlarında büyük kentlerin ana besin ihtiyacını karşılıyordu. Ayrıca Anadolu’da belirli periyodlarla ortaya çıkan kurak dönemlerde bu stoklar önem kazanıyordu. Hatta tahılı tükenen Hitit ülkesi dışarıdan yardım alabiliyordu:

Nil deltasından ve Doğu Akdeniz’den tahıl aldıkları bilinmektedir.

Hitit Mısır barış anlaşmasından (M.Ö.1265) kısa bir süre sonra II.Ramses’in III.Hattuşili’ye gönderdiği bir mektup, gemilerle Hatti’ye yollanan tahıldan söz eder.

Ayrıca Kraliçe Puduhepa da kızının firavunla evlendirilmesi nedeniyle ona çeyiz olarak vereceği köleler, sığır ve koyunlara karşılık, Hatti ülkesinde tahıl bulunmadığı gerekçesini öne sürerek Mısır’dan buğday getirtmeye çalışmaktadır.

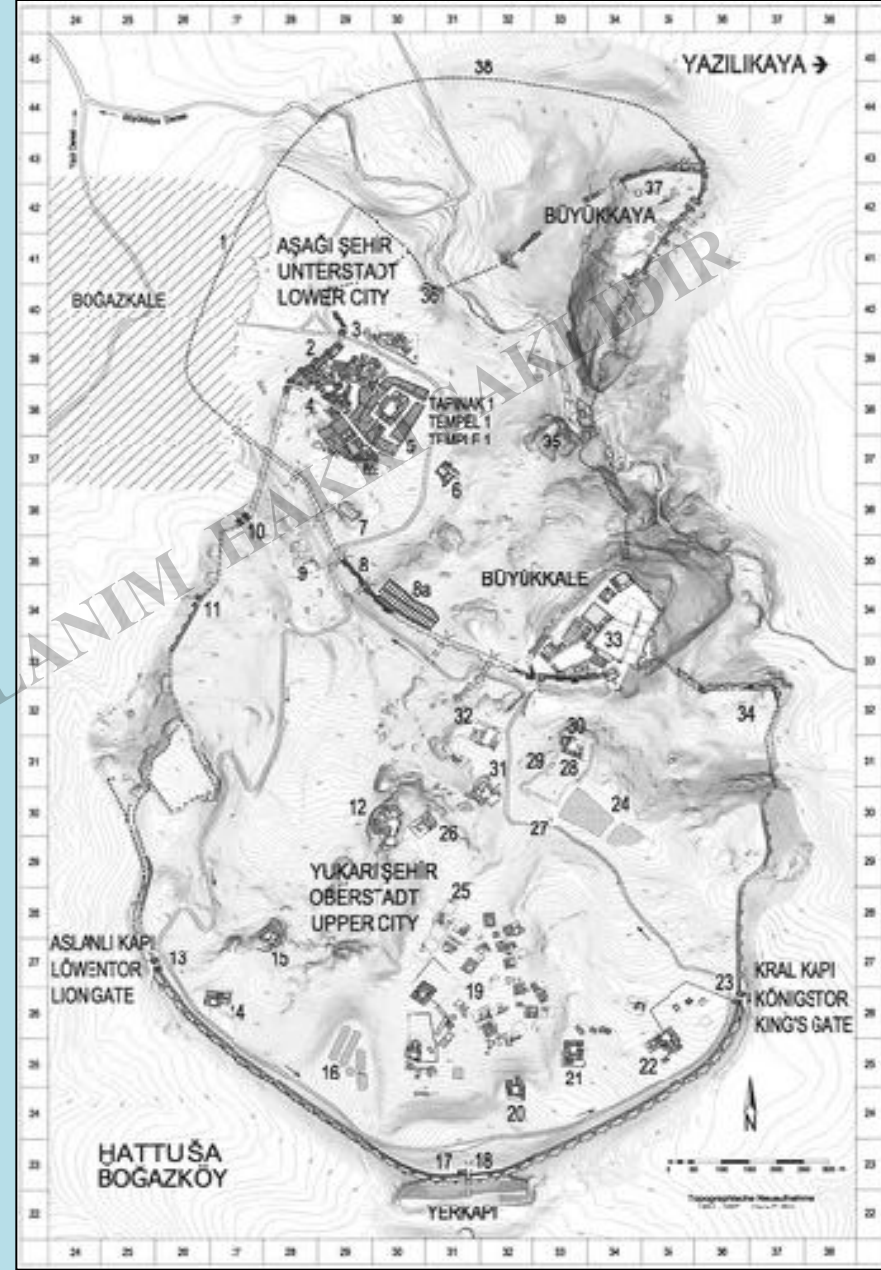
Ayrıca, Firavun Merneptah’ın (M.Ö.1224-1214) bir yazıtında M.Ö.1222 yılında, yani Hitit Kralı III.Arnüwanda zamanında Hatti ülkesindeki açlığa karşı Mısır’dan tahıl gönderildiği belirtilmektedir.

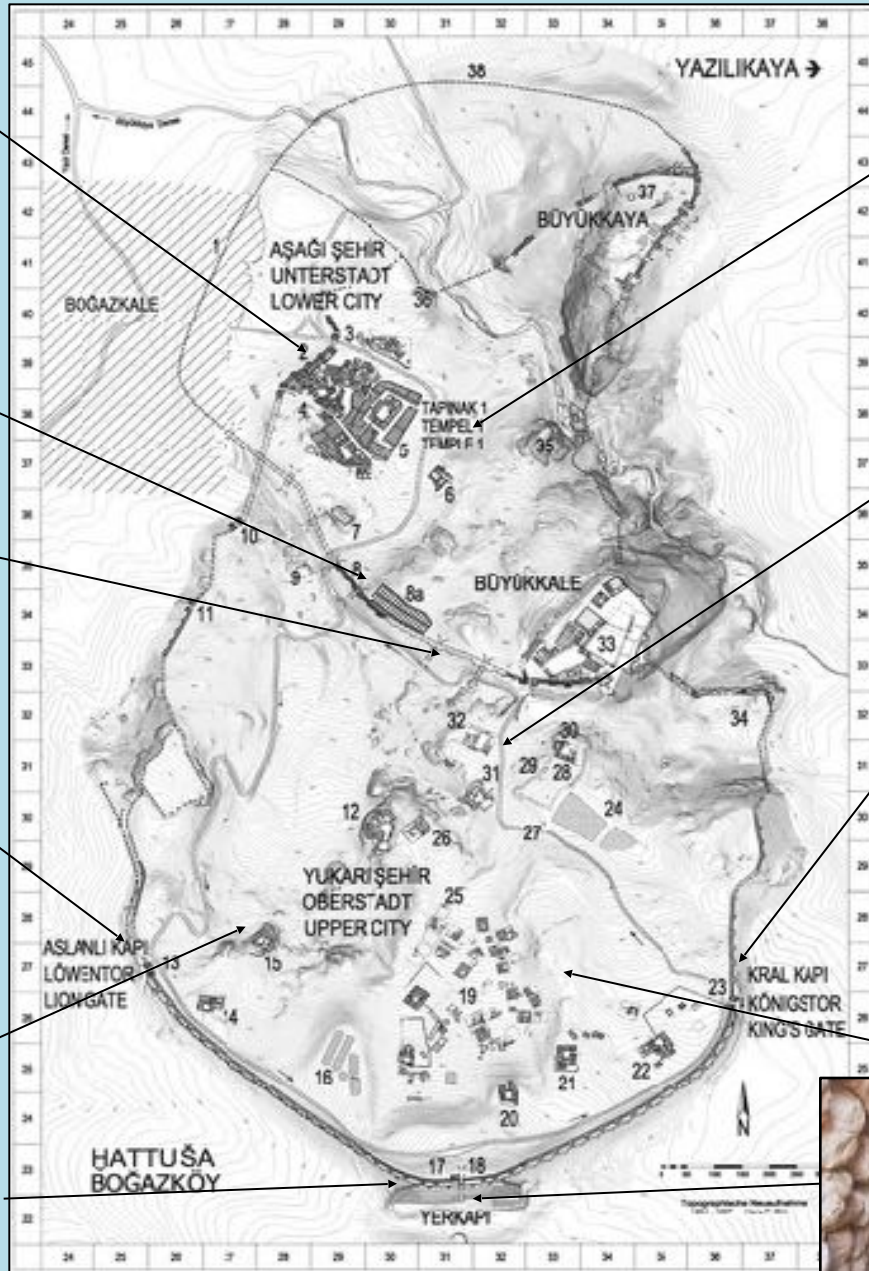
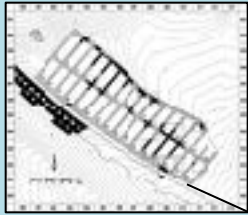

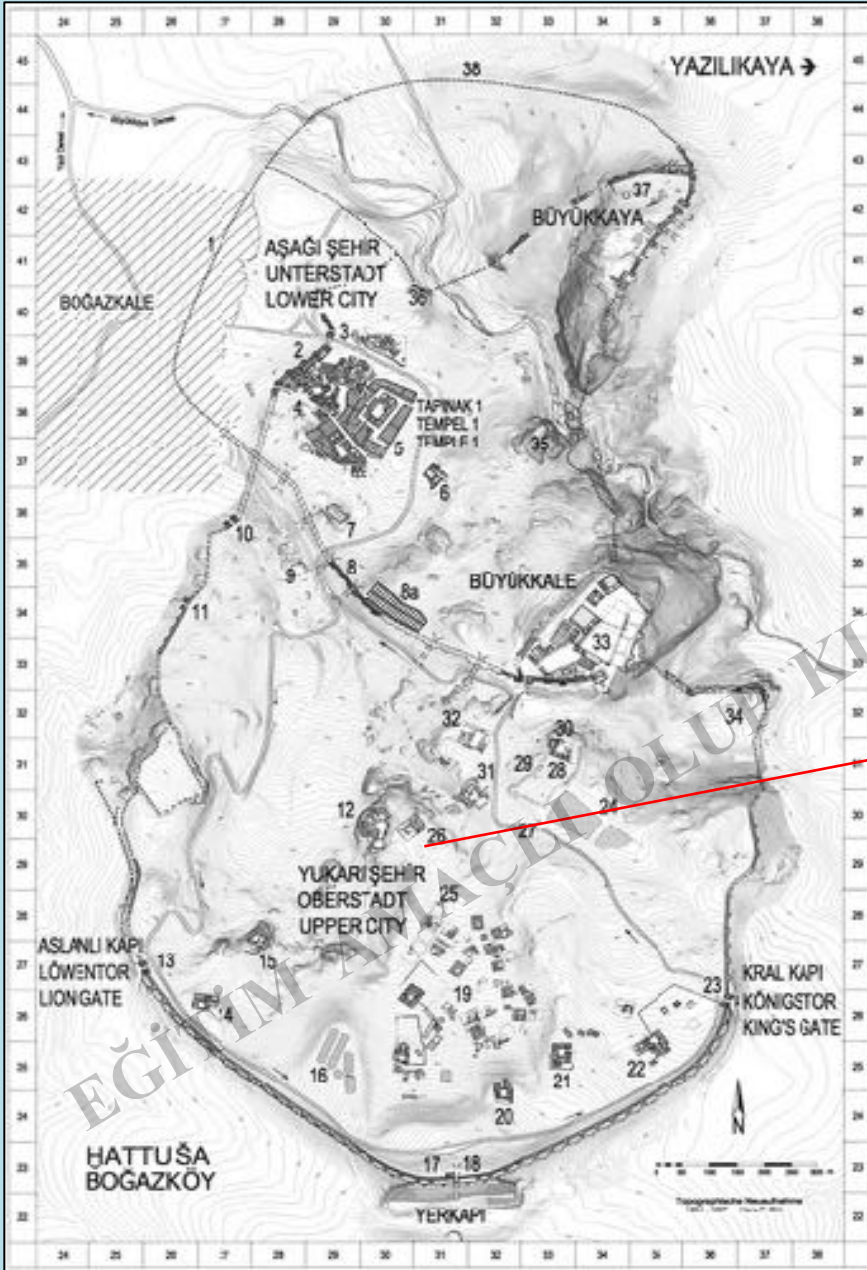
Kızlarkaya

Poternli surun önündeki vadide, yolun sağında Kızlar Kaya yer alır. Kayada bir kız tasviri olduğu söylenir. Ancak 20. yüzyılın başlarından beri böyle bir tasvir burada görülmemiştir. Bu kaya kütlesi de Roma-Bizans döneminde taş ocağı olarak kullanılmıştır. Ancak kaya bugünkü görünümünü Hitit döneminde almıştı: bir yapının elemanları olması gereken çeşitli girinti ve sekilerin bulunduğu bir plato. Sunakları hatırlatan, kaya kütlesinden işlenerek oluşturulmuş yükselti de dikkat çekicidir.

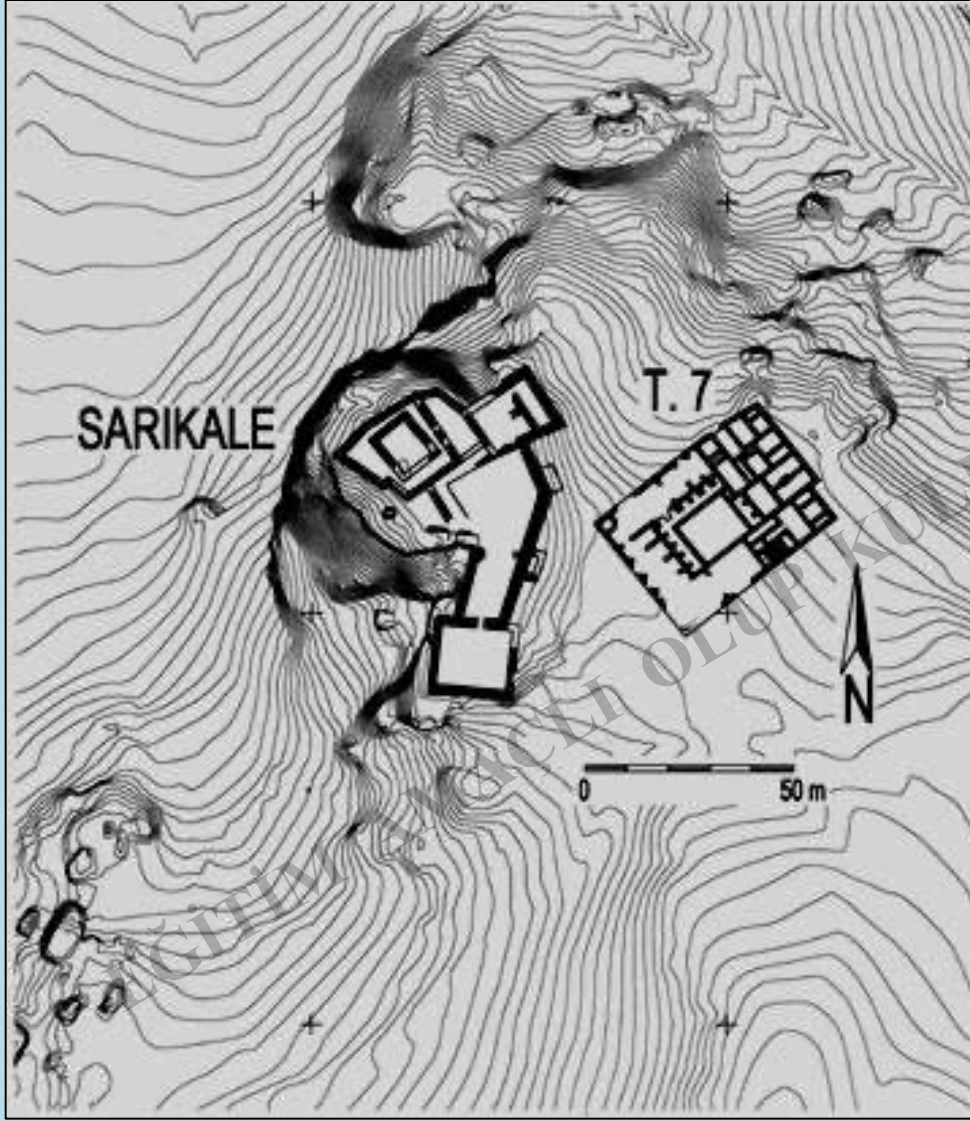

SARIKALE

Bu yapı kompleksine, bastionlu bir surun görülebildiği arka taraftan (güneydoğudan) giriliyordu. Şehrin hemen hemen ortasında yer alan ve biçiminden dolayı hemen göze çarpan bu kayalığın üzerindeki yapının özel bir işlevi olduğu muhakkaktır.

Hitit metinlerinde, kültle, özellikle de ölü kültüyle ilgili "kaya üstü yapıları"ndan sıkça söz edilir. Bu ifadeyle Sarıkale, Yenicekale, Nişantaş'taki gibi yapılar kastedilmiş olabilir.

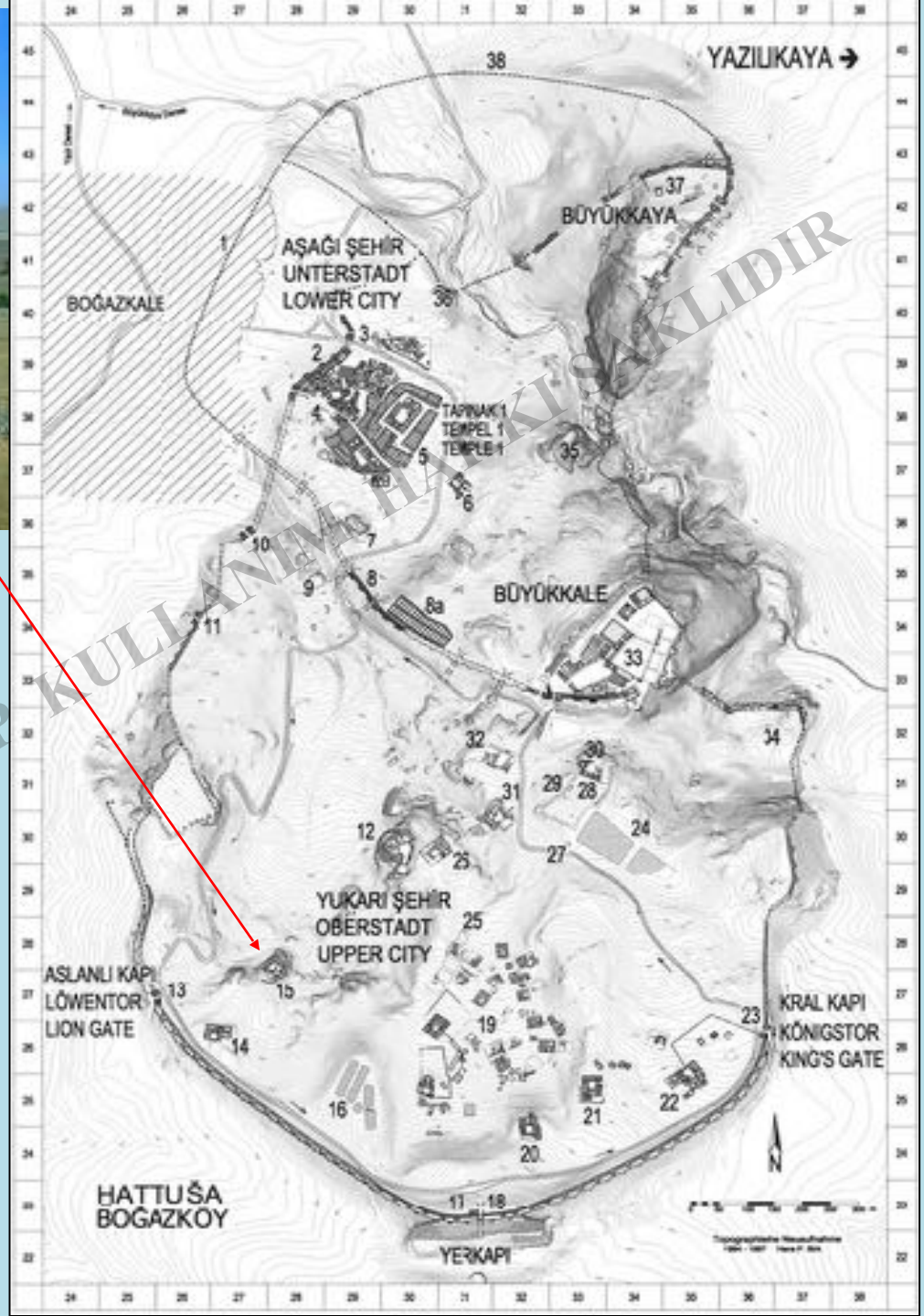

Sarıkale üzerindeki Hitit yapısı erozyon ve Bizans dönemindeki inşaat faaliyetleri yüzünden çok tahrip olmuştur. Bizans döneminde burası yeniden kullanılır ve hatta yeni bir surla çevrilir. Bu yeni kullanımın Sarıkale'nin güneydoğusunda yer alan düzlükteki Bizans yerleşiminin beyinin oturduğu yapı kompleksi olarak görmek mümkündür.

YENİCEKALE

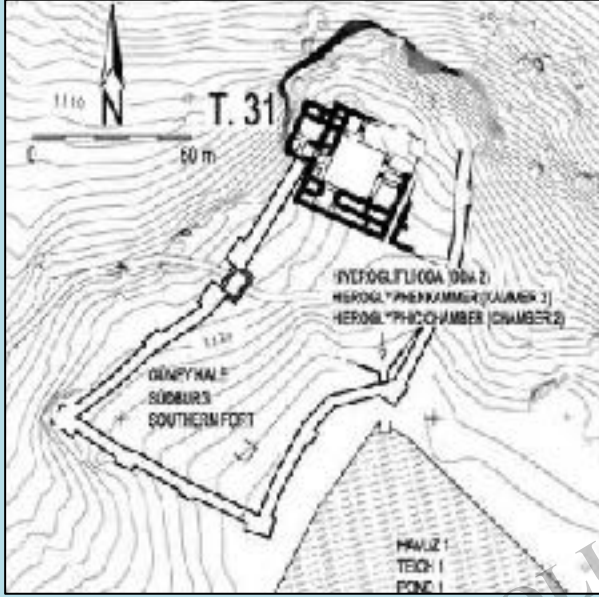
30 no.lu tapınağın aşağısında, Aslanlı Kapı'nın yaklaşık 150 metre kuzey doğusunda bir kaya kütlesi üzerinde Yenice kale kompleksi yer alır. Burada doğal kaya kütesinin üstü işlenerek, yanları da duvarla örülerek yapay bir düzlük oluşturulmuştur. Korunan yüksekliği 7 metre olan dış duvarın iki, üç tondan daha ağır taşlarına baktığımızda Hitit mühendislerine hayranlık duymamak elde değildir.

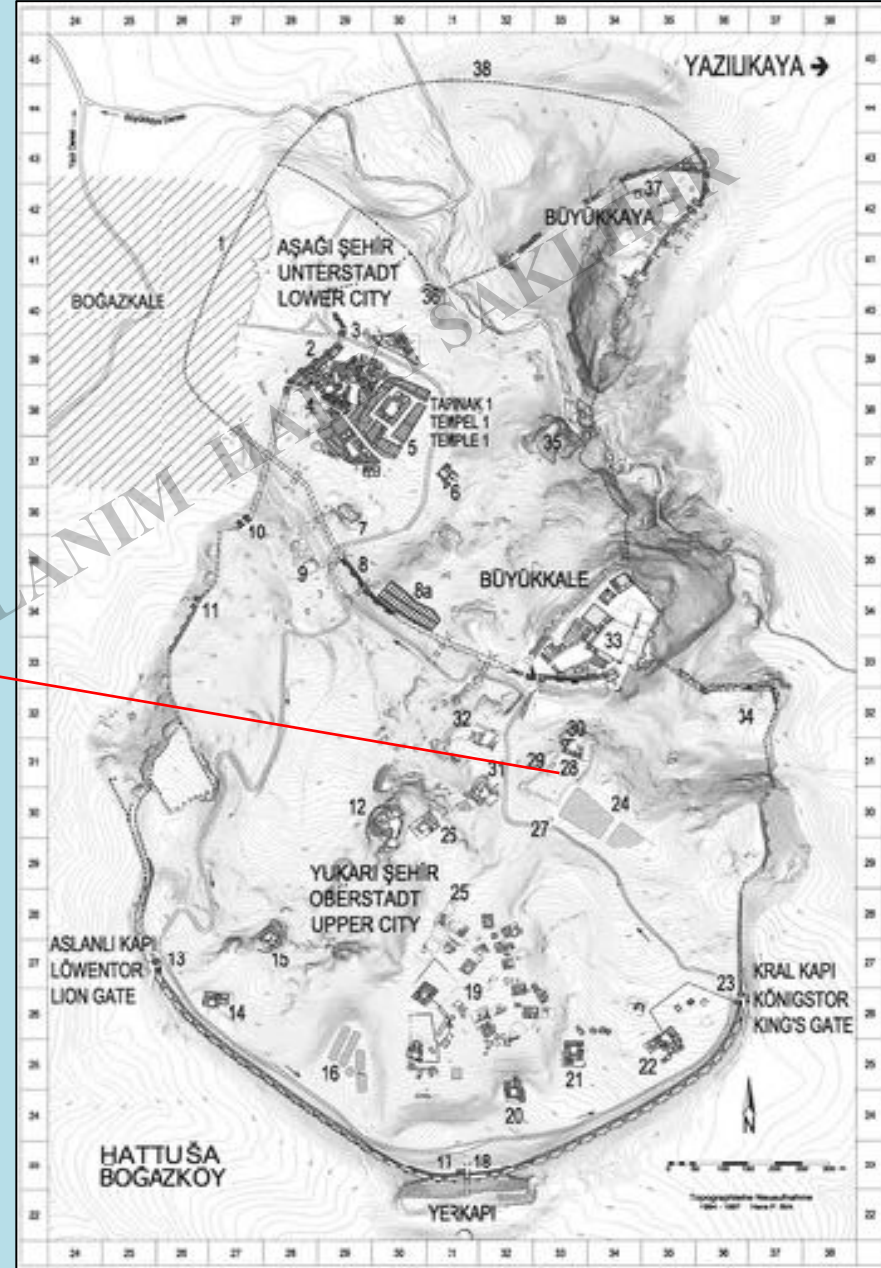

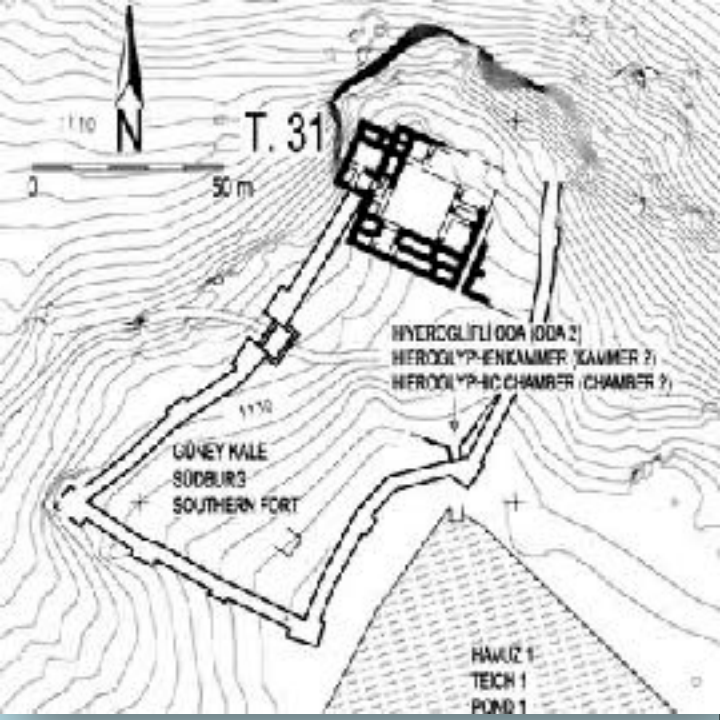
Yaklaşık 25 x 28 metre ölçülerindeki kayalık düzlük üzerinde küçük bir sarnıç ile duvar temelleri kalıntıları günümüze gelmişse de, bunlar kompleksin işlevi hakkında fazla bilgi vermez. Sarıkale ile karşılaştırıldığında daha küçük olan Yenicekale'nin de, Hitit metinlerinde sözü geçen "kaya üstü yapılarından" biri mi olduğu fikri hemen akla gelir.

GÜNEYKALE (ORTA DEMİR ÇAĞI)

Bugün Hattuşa'da görülen Hitit dönemine ait olmayan pek az sayıdaki kalıntılardan biri, MÖ. 700'den sonra inşa edilmiş "Frig" kalesidir. Güney Kale, bu dönemde Aşağı Şehrin büyük bir bölümünde ve Yukarı Şehrin doğu kesiminde uzanan büyük bir yerleşimin bir parçasıydı. Hitit kral sarayının bulunduğu Büyükkale üzerinde de büyük bir Demir Çağ kalesi vardı.

Demir Çağ surlarının kaide kesimi kırma taşlardan olup, kalınlığı yaklaşık 4 metre kadardı. Hitit surlarında olduğu gibi kaidenin üzerinde ahşap iskeletli kerpiç tuğlalarla örülmüş üst yapı, kuleler, mazgallar söz konusuydu. Kaleye giriş kuzeybatıdaki iki yanlı kuleli kapıdan sağlanır. Surun içinde konutlar, işlikler ve ambarlar vardı. Bu yapıların duvarları da kerpiç ve damları da büyük olasılıkla -Hattuşa'daki Hitit yapıları gibi- düzdü.

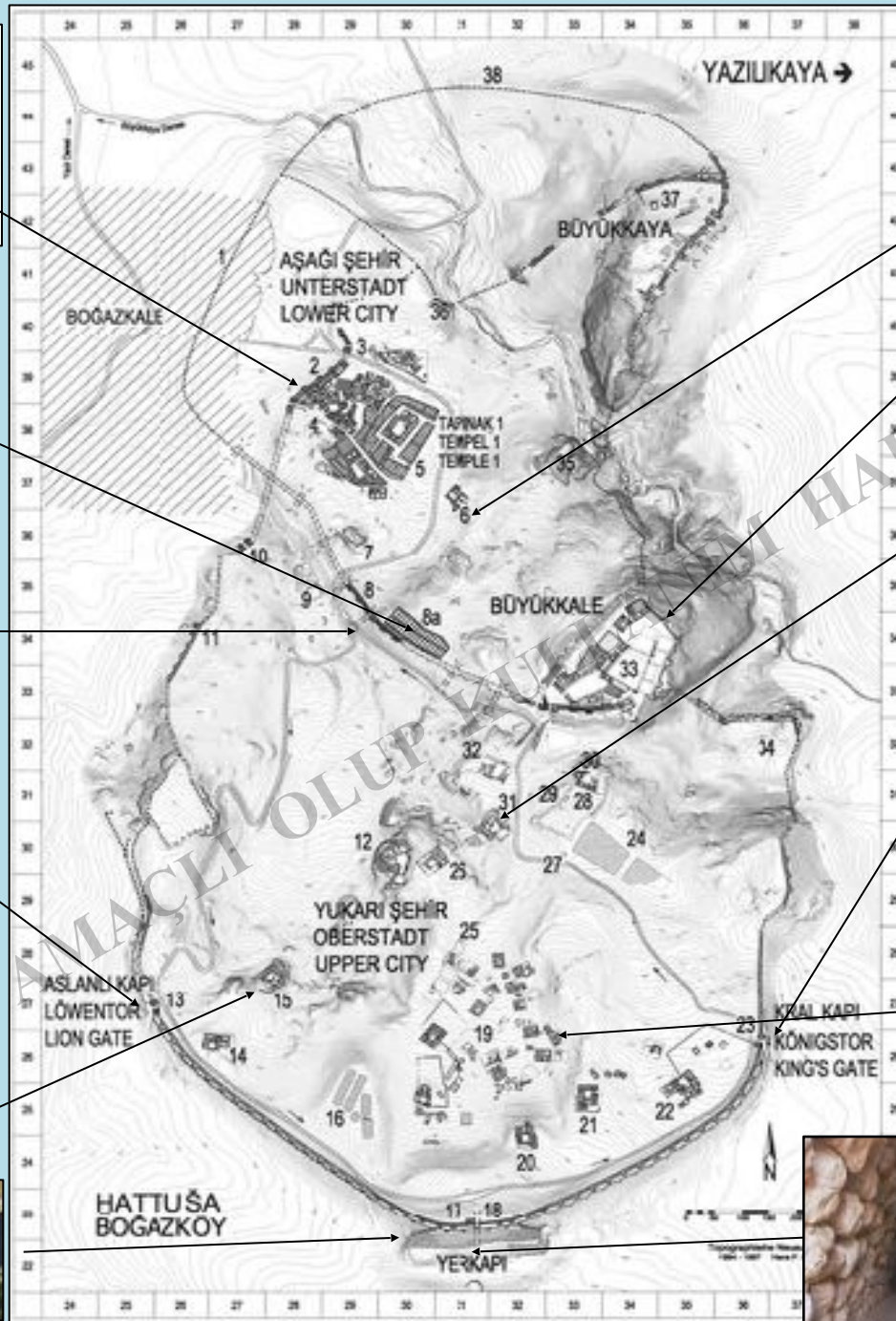
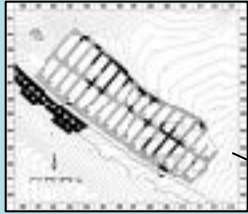
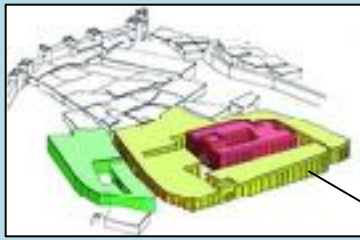

31 no.lu tapınak olarak adlandırılmış büyük Hitit yapısına ait kalıntılar Güney Kale'nin kuzey bölümünde kapıdan hiyeroglifli odaya çıkan yolun solunda ortaya çıkarılmıştır. Bütün tapınakların tipik özelliği olan büyük iç avlu burada da mevcuttur. Belki bu tapınak 1 ve 2 no. lu Odalar ve bunların arkasındaki havuzlarla birlikte kütle ilgiliydi

BÜYÜKKALE

EGİTİM MAÇLI OLUP YAZILIKAYA HAKKINDA

Hitit sarayı kavramı krallık kurumu, resmi ve ekonomik yaşamın odaklandığı işlevsel mekan olarak tanımlanabilir. Sadece başkentte değil ülkenin diğer merkezlerinde de saray yapıları mevcuttu. Kral ve kraliçe kült takvimine bağlı olarak çıktığı yolculuklar ve askeri seferler veya farklı amaçlarla sırasında gittiği bölgelerde bu saraylarda kalmıştır.

Yakın tarihlerde de olduğu gibi sarayların temel unsurları geçmişte de hemen hemen aynıdır; konaklama ve kabul sağlayan görkemli mimari, yönetici aile bireyleri için mekanlar, çok sayıdaki görevli için mekanlar, özel muhafız birliği için ayrılmış alan, yazılı belgelerin saklandığı arşiv odaları, erzak küplerinin ve diğer yaşamsal malzemeni bulunduğu depo odaları, özel ibadet alanlar vs. Ayrıca sarayı halktan ayıran ve korunma amaçlı bir sur sistemi mevcuttur.

Hattuşa kraliyet sarayı Büyükkale'de yer alır. Buradaki saray alanı içindeki bir çok yapının çoğunun işlevi tam olarak bilinmemektedir. Yeterli bilgi verecek buluntu mevcut değildir.

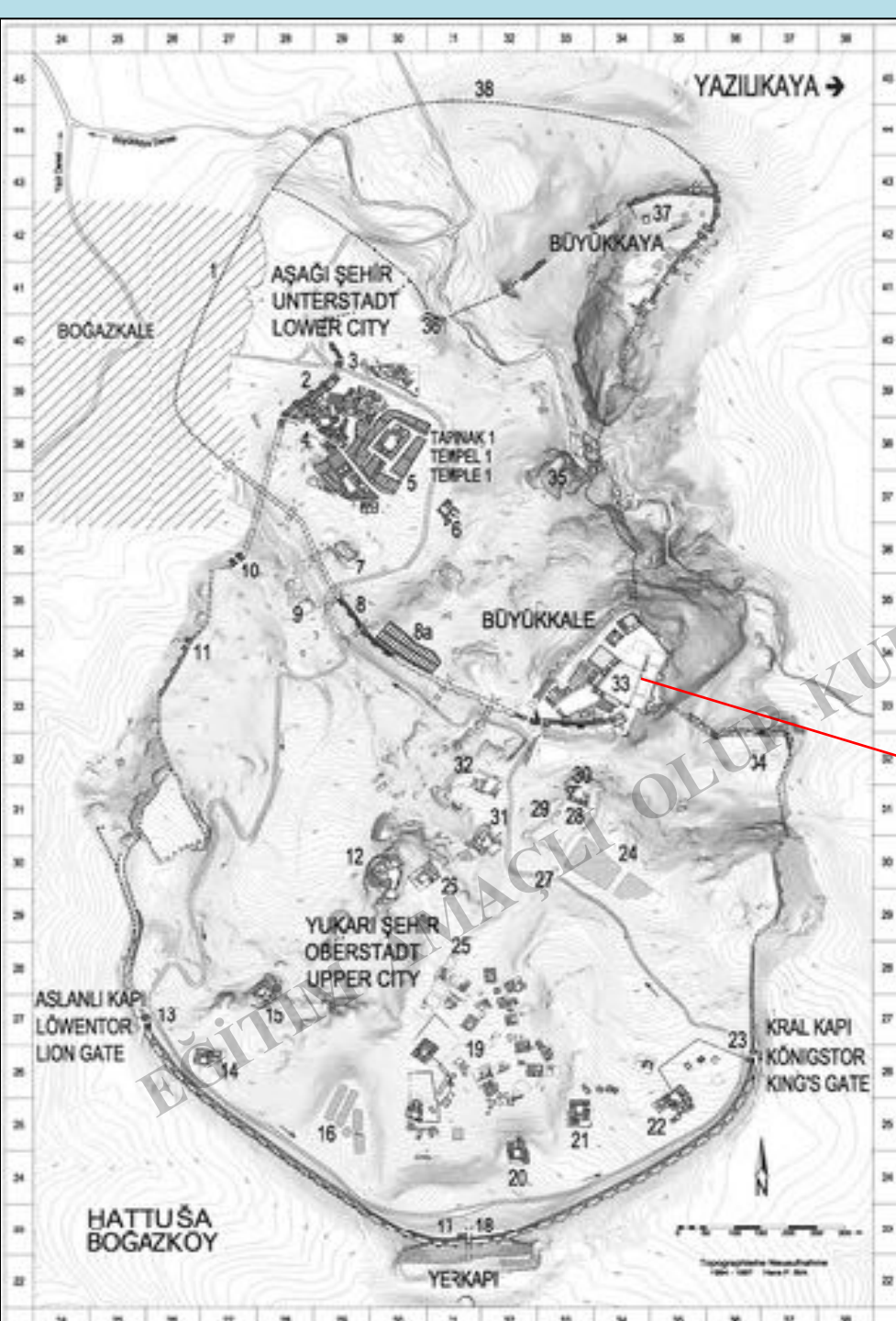
Ayrıntı için Hitit yazılı kaynakları bilgi vermektedir. Muhafız alayı için yazılmış hizmet talimatnamesinde Sarayın inşasının yanı sıra donanımı ve personeli hakkında bilgiler mevcuttur. Kralın oturduğu yerin (*halentuva*), erzak depolarının, erzak depolarının, mutfak, silah ve mühimmat deposunun, ahırların, işliklerin, bir kutsal alanla, bir sunağın adı geçmektedir. Ayrıca sarayda yüksek rütbeli görevlileri için mekanlar, 12 kişilik kraliyet muhafız alayı için barınaklar da bulunmaktadır. Bir muhafız alayı avlusu ve bir halentuva avlusu mevcuttur. Diğer kapıların yanında Büyük Kapı kral ile yüksek makam sahiplerine ayrılmıştır. Diğer kapılar ise diğer kimseler tarafından kullanılacaktır. Ayrıntılı verilmiş yönetmeliklerde nöbetçiler, subaylar, muhafızlar, hizmetkarlar, odacılar, kapıcılar, seyisler, mutfak hizmetçiler, doktor, berber ve diğer görevliler belirtilir. Bu talimatlar, yönetmelikler ve tanımlar sadece başkent için değil taşradaki saraylar için de geçerlidir. İlginç bir ifade var:

“Muhafız nöbetçileri ise *arkiu* binasında sağa geçsinler. Ancak herhangi bir kentte sağa geçmek imkansızlık ise o zaman sola geçsinler”.

Bu ifade aynı zamanda Hitit İdari Merkeziyetçiliğinin bir başka göstergesidir.

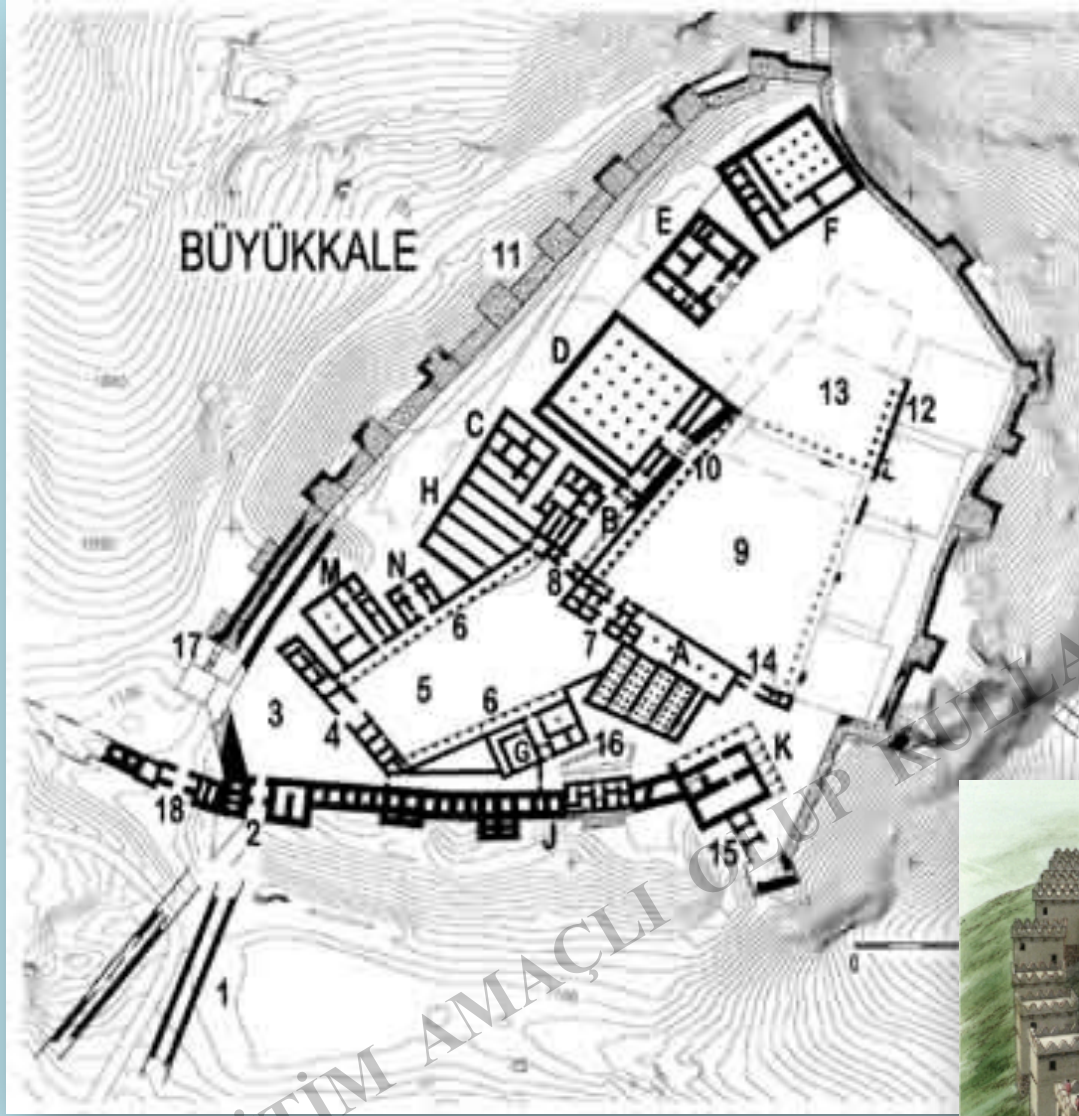

EĞİTİM AMAÇLI OLUP KULLANIM HAKKI SAKLIDIR

Büyükkale kral sarayı yapmak için ideal bir konuma sahiptir. Yaklaşık 250 x 140 metre boyutlarındaki bu az engebeli düzlüğün dört tarafı sarp kayalık yamaçlar ile doğal olarak korunuyordu. MÖ. 3. binin sonlarında, İlk Tunç Çağı'nda burada ilk yerleşim kuruldu. Hititler de burayı zamanla büyük bir surlu kompleks haline dönüştürdüler. Daha sonra MÖ. 1. binde, Demir Çağ'da "Frigler" ve Helenistik dönem yerleşimcileri de bu konumdan faydalandılar.

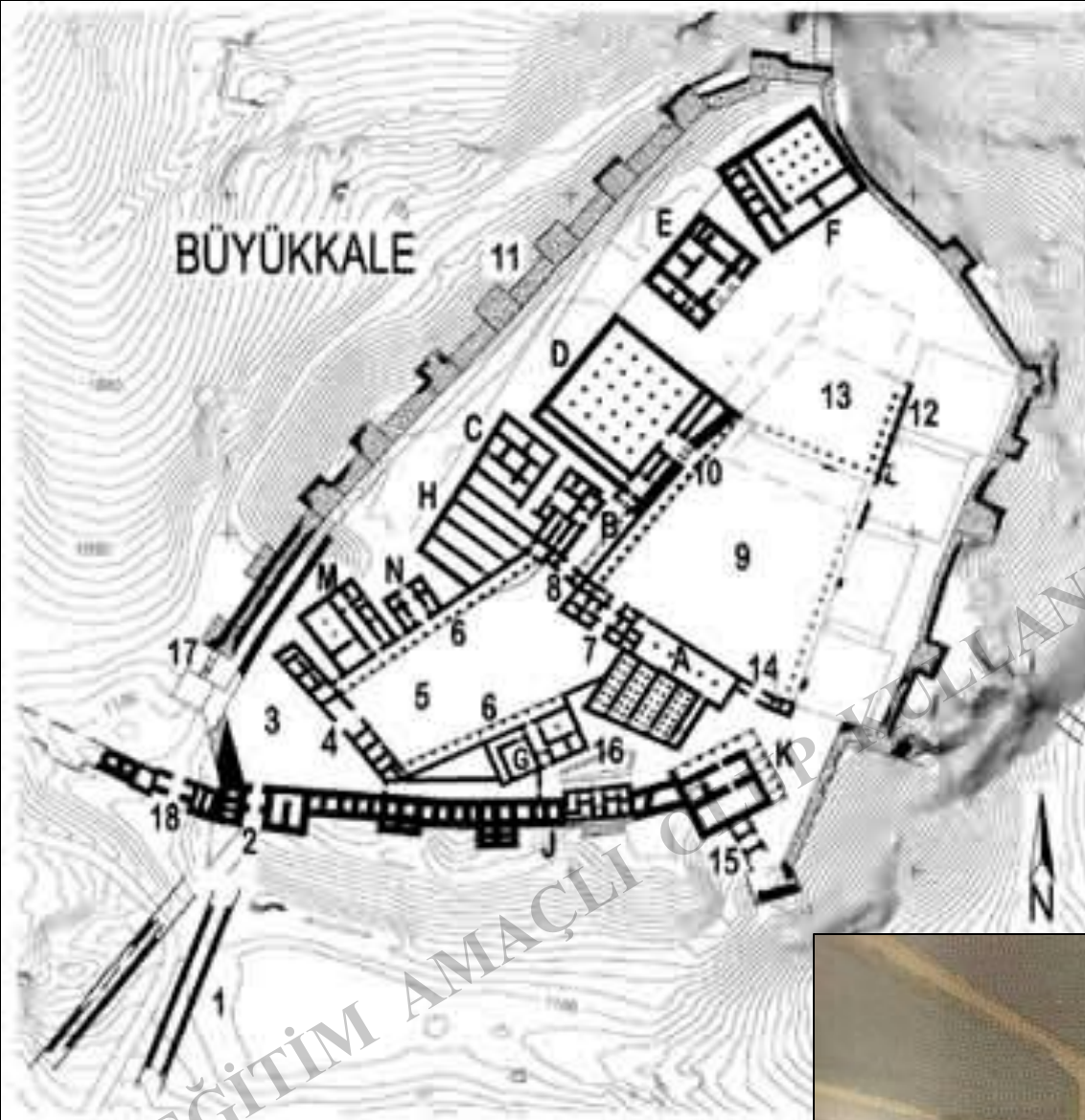

Büyük bir viadukt (1) ile güneyden kale kapısına çıkılıyordu. Kral sarayının ana kapısı olan güney kapısının (2) yalnızca doğu tarafı günümüze gelmiştir. Bu kapının da iki kapı geçidi vardır. Dış geçit Aslanlı Kapı gibi aslan kabartmalarıyla bezenmişti. Bu kapıdan geçilerek önce kapı avlusuna (3) giriliyordu. Avlunun ortasından geçen kırmızı renkli yassı taşlarla döşeli bir yol ziyaretçileri sarayın Aşağı Avlu'sunun girişine götürüyordu (4). İnce, uzun Aşağı Avlu (5) farklı büyüklükteki dört avludan ikincisidir. Planda görülebileceği gibi avlu, uzun direkli galerilerle (6) çevriliydi. Avlu çevresinde çeşitli yapılar (M, N, H, G ve A) sıralanmıştı.

Bunların üst düzey saray memurlarının konutları ile Hititlerin "altın mızraklılar" adı verdikleri saray nöbetçi askerlerinin barındığı yapılar olduğu kabul ediliyor. Aşağı Avlu'nun diğer ucundaki bir kapı yapısından (7) geçilerek Orta Avlu'ya ulaşıyordu. Duvarları bugün de ayakta duran kapı yapısının bir merdiven sahanlığı bulunuyordu.

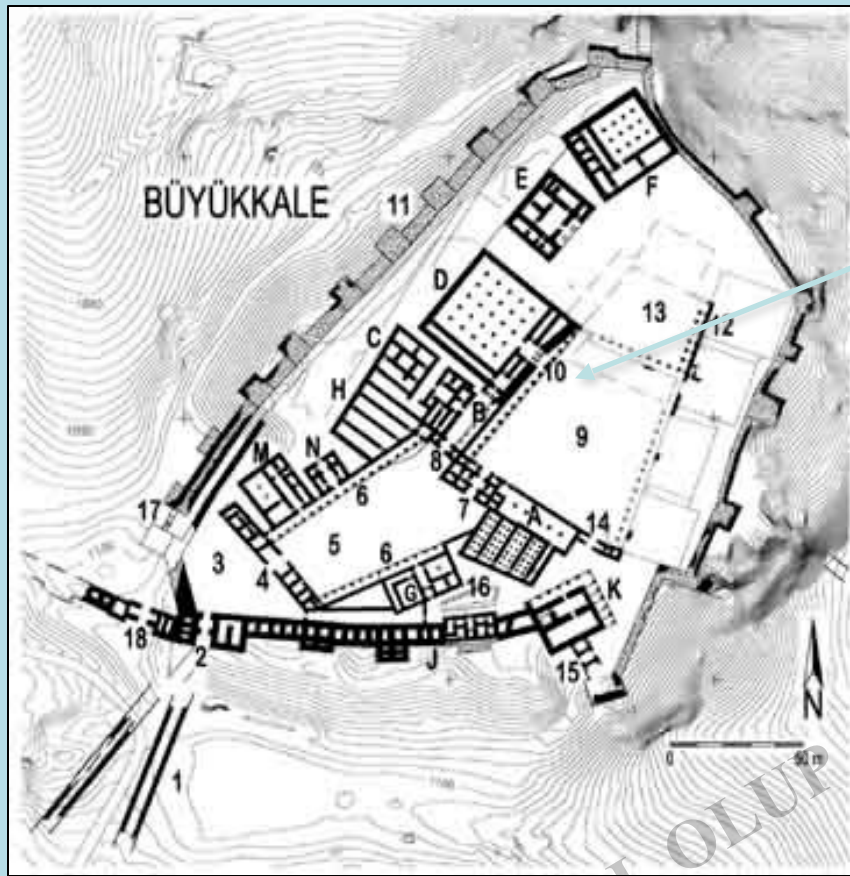

Bu geçidin de iki yanında aslanlar durmakta idi. Bu kapı sarayın iç ve dış alanı arasında belirgin bir sınır oluşturur. Arkasındaki Orta Avlu (9) da direkli galerilerle çevriliydi. Bu avlunun kuzeybatı köşesinde Büyükkale'deki en büyük yapı olan D yapısı bulunur. Yapının üst katında Hitit krallarının kabul salonu olduğu düşünülür.

kaydedildiği yüzlerce tablet burada ahşap raflarda saklanmıştı. Saray kompleksindeki yangından büyük ölçüde zarar görmeden günümüze gelen bu kil tabletlerin aksine tahta tablet arşivleri tamamen kaybolmuştur.

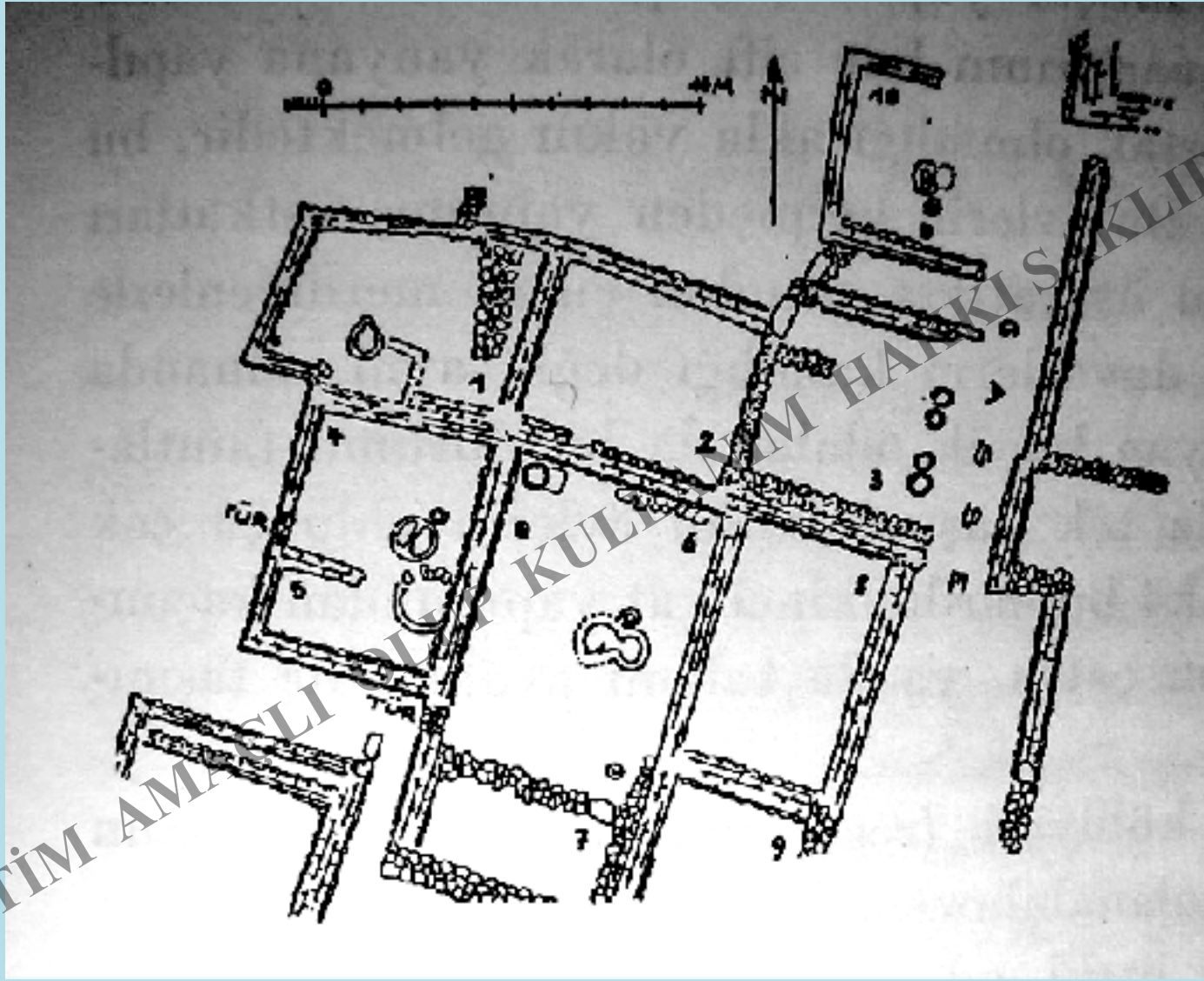

Salona orta avludaki girişten (10) ulaşıyordu. Büyükkale'nin kuzeybatı köşesindeki bu yapı sırasının ucunda E ve F yapıları bulunuyordu. Bunların kralın özel odaları olduğu düşünülüyor. Sarayın en arkasına "gizlenmiş" bu odalardan şehre ve kuzeye doğru şehri izleyen vadiye harika bir manzara vardı. E ile K ve A yapılarında büyük kil çivi yazılı tablet arşivleri kazılmıştır.

Hitit tarihinin araştırılmasında, bu kil tablet arşivleri büyük rol oynamıştır. Üzerlerinde çivi yazısıyla anlaşmalar ve devlet yazışmaları yanı sıra kehanet metinleri, kült talimatları, geleneksel edebiyat, mahkeme kararları ve tarihi metinlerin kaydedildiği yüzlerce tablet burada ahşap raflarda saklanmıştı. Saray kompleksindeki yangından büyük ölçüde zarar görmeden günümüze gelen bu kil tabletlerin aksine tahta tablet arşivleri tamamen kaybolmuştur.

BOĞAZKÖY BÜYÜK KRALLIK ÇAĞI EVLERİ

HİTİT KRALLARI VE İCRAATLARI

ESKİ HİTİT

Hitit Kral listesi

Kraliçeler

Anitta

I. Hattuşili (II. Labarna) (M.Ö. 1650 yılları)

Kadüşyi

I. Mursili (M.Ö. 1620-1580)

Kali

I. Hantili (M.Ö.1590-1560)

Harapşili

I. Zidanta (M.Ö. 1560-1550)

Antumna (M.Ö. 1550-1530)

II. Tavantandina

I. Huzziya (M.Ö. 1530-1525)

Telepinu (M.Ö. 1525-1500)

Istapaniya

Tahurvanlı

Alluvamna

Harapşeki

II. Hantili (M.Ö. 1500 yılları)

II. Zidanta

Şumtiri

II. Huzziya

I. Muvattalli

I. Tudhaliya ?

II. Hattuşili ?

II. Tudhaliya (M.Ö. 1450-1420)

Nikkalmad

I. Arnuvanda (M.Ö. 1420-1400)

Aşmurikal

III. Tudhaliya (M.Ö. 1400-1380)

Taduhepa

I. Şuppiluliuma (M.Ö.1380-1340)

Henti, Malnigal

II. Arnuvanda (M.Ö. 1340-1339)

II. Mursili (M.Ö. 1339-1306)

Gaşulavıya, Danuhepa

II. Muvattalli (Arıteşubaa) (M.Ö. 1306-1282)

Nanuhepa

III. Mursili (Irtişub) (M.Ö. 1282-1275)

Danuhepa

III. Hattuşili (M.Ö.1275-1250)

Puduhepa

IV. Tudhaliya (M.Ö. 1250-1220)

Kurunta (Ulmışub)

III. Arnuvanda (M.Ö. 1220-1215)

II. Şuppiluliuma (M.Ö. 1215-1200)

ORTA HİTİT

HİTİT İMPARATORLUK

Hitit Sarayı Ve Hitit Kralı

Hititlerde Kral Kavramı

Gal Mesedi
Lu Mes Geştin

Hitit kralı gücünü dünyada kendisine devreden Fırtına tanrısına karşı sorumludur ve tanrının dünyadaki temsilcisidir.

Ayrıca kral, bir başka tanrıyı kendisinin koruyucu tanrısı olarak belirleyebilirdi. Kral, ülkede işlerin yürütülmesine önemli bir yere sahipti. Ayrıca tanrının yeryüzündeki vekilidir, halkın yargıcısıdır, Hitit ordusunun başkomutanıdır. Ordusu ile askeri seferlere çıkar. Aynı zamanda halkın baş rahibidir. Dini törenlere ve festivallere katılmakla ve onları yürütmekle yükümlüdür. Hititlerde adaletin sağlanması için yasalar konulmuştur.

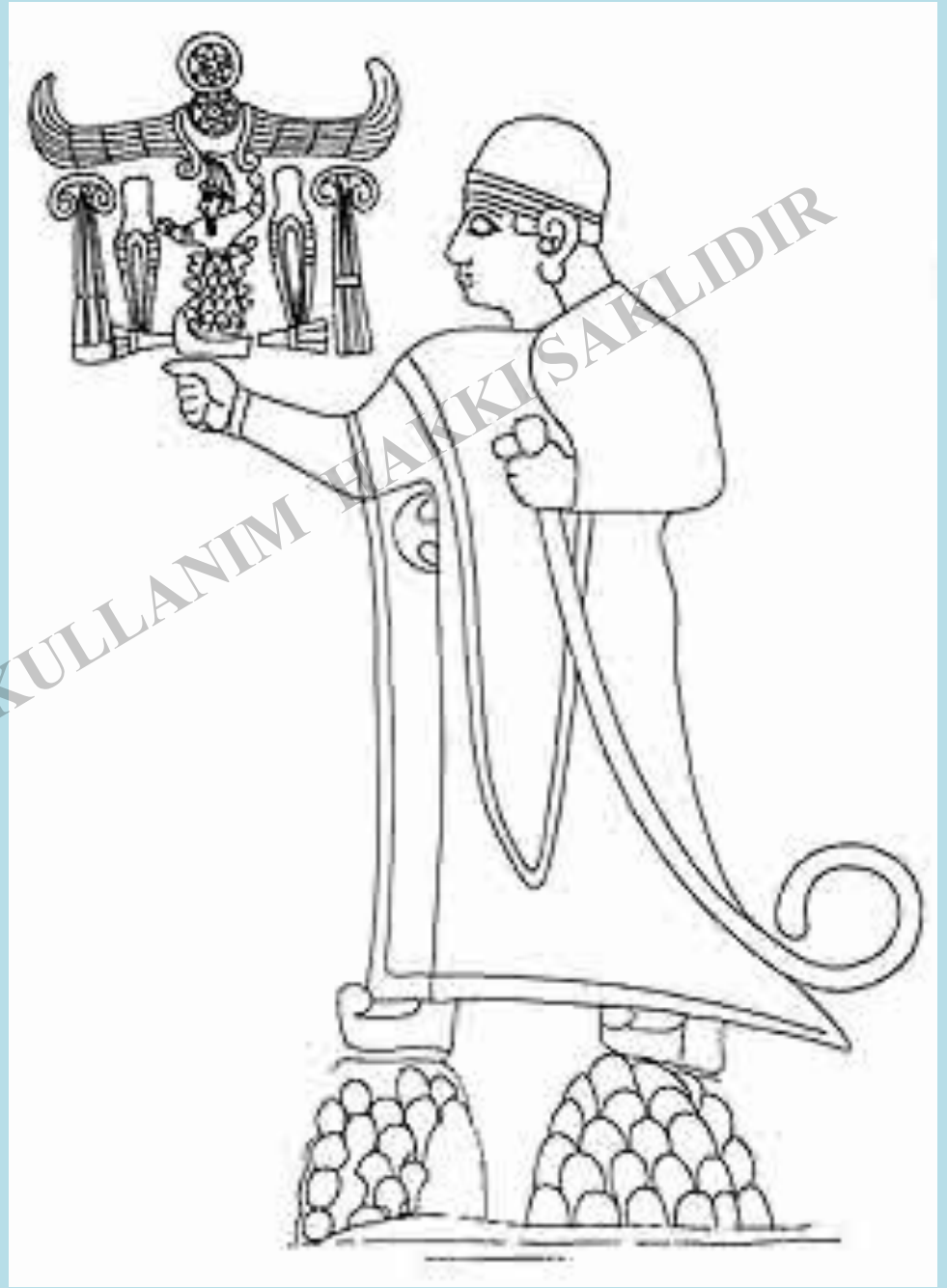
Sarayda anahtar konumdaki görevlilerden bir tanesi Gal Meşedi'dir. Bu görevli kralın güvenliğinden sorumluydu. Kral ailesine yakın bir kişi bu göreve seçilirdi. Bu kişinin başkanlığında bir muhafız grubu kralın güvenliğini sağlardı. Örneğin Kadeş savaşında Hitit kralı olarak yer alan Muvattali'nin kardeşi ünlü III.Hattuşili kral olmadan önce Gal Meşedi makamındadır. Kadeş savaşında da ülkenin kuzey birliklerinin başkomutanı olarak savaşmıştır.

Sarayda kralın diğer görevlilerinden öne çıkan bir tanesi de Lu mes Geştin'dir. Karşılığı şarapçı başı (kahya) dır. Bu çok prestijli bir unvan olup, bu kişi kralın ordusunda başkomutan olarak da görevlendirilirdi. Bunlardan başka çok sayıda görevli ismi metinlerde yer almaktadır. Bunların arasında yer alan Baş Masa-Adamı olmak gururla taşınan bir ünvana sahip olmak demektir. Ayrıca, daha düşük kademelerdeki çok sayıda görevli mevcuttu: Askeri komutanlar, Baş Yazıcılar, Tablet Arşivcileri, Bürokratik Görevliler, Yerli ve Yabancı Kökenli Sağlık Danışmanları, Saray Muhafızları, Aşçılar, İçoğlanları, Haberciler, Temizlikçiler, Zanaatkarlar ve Seyisler gibi görevliler vardı.

Hanedan mensupları, kraliyet ailesine yakın hizmet verenler ve muhafız birliği Hattuşa'da Büyükkale olarak bildiğimiz saray kompleksinde yaşıyordu.

Kral, ülkede işlerin yürütülmesine önemli bir yere sahipti. Ayrıca tanrının yeryüzündeki vekilidir, halkın yargıcısıdır, Hitit ordusunun başkomutanıdır. Ordusu ile askeri seferlere çıkar. Aynı zamanda halkın baş rahibidir. Dini törenlere ve festivallere katılmakla ve onları yürütmekle yükümlüdür.

Hititlerde Adalet Kavramı

Hititlerde toplumsal yapı nasıldı? Bir Hukuk sistemi var mıydı? Yönetim kesimi ve sistemi nasıldı? Sorularına kısa özetlerle cevap verebiliriz.

Hitit dünyasının toplumsal yapısına ilişkin kanıtlar büyük ölçüde üst düzey yönetimin arşivlerine dayanmaktadır. Ayrıca sosyal yapı hakkında yasalardan kısmen de olsa bilgi alınabilmektedir. Eski Hitit krallık dönemine kadar ulaşan yaklaşık 200 maddelik yasalar topluluğunda toplumun her kesimindeki suçlara ilişkin cezalar yer almıştır. Bunların arasında kasıtsız ölüme neden olma, adam kaçıрма, mülke zarar verme, saldırı, mülke zarar verme gibi daha birçok konuda işlenen suçlara verilen cezalar mevcuttur.

Hitit adalet kavramı şu şekildedir: Suç işleyen işlediği kişiye karşı yasal yükümlülüklerini yerine getirdiğinde adaletin gerekliliklerini yerine getirmiş ve cezasını tam ödemiş sayılacaktır. Böylece suçlu tarafından bozulan düzen, denge ve eşitliğin yeniden kurulması sağlanacaktır.

Hitit adli hiyerarşik yapısı içinde Lu DUGUD ünvanı taşıyan görevliler mevcuttu. Bu ünvanın karşılığı “ileri gelen, sulh yargıcı” olarak tanımlanabilir. Bunlar kral tarafından atanan görevlilerdir ve kral adına yargılama yaparlardı. Kararlarının reddi mümkün değildi. Metinlerdeki bir ifade konu hakkında bilgi verir: “eğer bir kişi kralın kararının reddederse evi bir harabe haline dönecektir”. Kralın yargıcına karşı koymak, kralın otoritesini küçümsemek ve ona meydan okumakla eşdeğerde idi.

Sulh yargıçları ne tür davalara bakarlardı ? Yine Hitit metinlerinden bu konu ile ilgili bir bilgi geliyor: Eski bir Hitit metninde bu yargıçların fakirlerin zengin vatandaşlara karşı şikâyetlerini soruşturmakla görevli olduğu anlaşılıyor. Burada önemli bir Hitit adalet özelliği ortaya çıkıyor: Zenginliğe ve statüye bakılmaksızın adalet herkese eşit dağıtılmalıdır.

Yasalardaki cezaların büyük çoğunluğu hırsızlık ve mülke zarar verme eylemleri ile ilişkili olanlardır. Bu suçlara verilen cezalarda tarımsal alanlarla ilgili olanlar önem kazanır. Bir ihmal ya da kötü niyet nedeniyle ekinini, hayvanını veya tarımsal araçlarını kaybeden çiftçinin geçimi zorlaşır. Bu durum Hitit'in toprağa dayalı ekonomisine zarar verir. Cezalar bu durumu engellemek için ağırdır, kurbanın eski durumuna dönebilmesi için suçluya yüklü tazminatlar ödetilir.

Kanunlar ve cezalar hakkında Hitit metinlerinden bilgiler sağlıyoruz. Bu metinleri içeren tabletler arşivlerde ele geçmiştir. Burada bir soru akla geliyor: Hitit dünyasında okuma yazma durumu nedir ve hangi boyuttadır?

Okuryazarlık Hitit toplumundaki en yüksek kademedeki kişilere özgü bir ayrıcalıktı. Bunların arasında katipler farklı bir konuma sahiptiler. Doktorlar ve rahipler bazen katip ünvanı kullanırlardı. Katiplerin güçlü bir eğitim sisteminden geçerek bu ünvanı alıyorlardı. M.Ö.13. yüzyılda Hattuşa Büyük Tapınak'ta 50 civarında katibin görev yaptığını biliyoruz.

Uluslar arası yazışmalarda katipler hazırladıkları krali mektupların altına karşı taraftaki katibin okuması için küçük mesajlar eklediğini biliyoruz. Bir mektupda bir katip karşı taraftan Akat dilinde değil Hititçe yazmasını istemektedir. Bir diğerinde katip karşı taraftaki meslektaşına sağlıklı dilemektedir. Maşathöyük mektuplarında katip, Hattuşa'da yani Boğazköy'deki ailelerinin ve mallarının kontrol edilmesini istiyor.

M.Ö.13 yüzyıl Puduhepa dönemi mahkeme zabıtları bir “açlık yılı”ndan bahseder. Hitit destanlarında da açlıktan sözedilir. Bunların kronolojik bir sıralamasının yapılması mümkün olamamaktadır.

Hititlerin açlık yıllarında Bu depolar savaş ve kuşatma zamanlarında büyük kentlerin ana besin ihtiyacını karşılıyordu. Ayrıca Anadolu’da belirli periyodlarla ortaya çıkan kurak dönemlerde bu stoklar önem kazanıyordu. Hatta tahıl tükenen Hitit ülkesi dışarıdan yardım alabiliyordu:

a Nil deltasından ve Doğu Akdeniz’den tahıl aldıkları bilinmektedir.

Hitit Mısır barış anlaşmasından (M.Ö.1265) kısa bir süre sonra II.Ramses’in III.Hattuşili’ye gönderdiği bir mektup, gemilerle Hatti’ye yollanan tahıldan söz eder.

Ayrıca Kraliçe Puduhepa da kızının firavunla evlendirilmesi nedeniyle ona çeyiz olarak vereceği köleler, sığır ve koyunlara karşılık, Hatti ülkesinde tahıl bulunmadığı gerekçesini öne sürerek Mısır’dan buğday getirtmeye çalışmaktadır.

Ayrıca, Firavun Merneptah’ın (M.Ö.1224-1214) bir yazıtında M.Ö.1222 yılında, yani Hitit Kralı III.Arnuwanda zamanında Hatti ülkesindeki açlığa karşı Mısır’dan tahıl gönderildiği belirtilmektedir.

Hitit topraklarında küçük veya büyük ölçekli çiftliklerin tarlalarındaki işler için önemli bir işgücüne ihtiyaç vardı. Askeri seferlerde asker ihtiyacı ve veba gibi salgın hastalıklar çalışan insan

gücünü olumsuz yönde etkiliyordu. Örneğin Hitit kralı II. Murşili ünlü veba metninde bu soruna

da değinir: “Ey Tanrılar, ne yaptınız? Vebanın Hatti ülkesine girmesine izin verdiniz ve herkes ölüyor! Şimdi size sunulacak yiyecek ve içkiyi hazırlayacak kimse kalmadı! Ekici ve biçicilerin hepsi öldüğü için tanrının tarlalarını kimse ekmiyor ve biçmiyor. Tanrılara ekmek yapan değirmenci kadınların hepsi öldü!..” şeklinde devam eder.

Hitit ülkesine askeri seferlerle onbinlerce NAM.RA yani esir getirilmektedir. Bir seferinde Hattuşa’ya getirilen 30.000 NAM.RA’dan söz edilir. Bu insanlardan tarlalarda destek işgücü olarak faydalanılmış olmalıdır. Yetiştirilen başlıca ürünler buğday ve arpadır. Ayrıca bezelye, fasulye, soğan, keten, incir, zeytin, üzüm ve elma ayrıca armut ve nar yetiştiriliyordu. Hayvanlardan sığır, domuz, keçi, koyun, at, eşek, köpek ve manda önemlidir.

Hitit dünyasında insanların sosyal yaşamları hakkında yine metinlerden bilgiler alabiliyoruz. Örneğin evlilik anlaşmalarla kayda geçiriliyordu. Anlaşmaya uyulmadığında haksızlığa uğrayan tarafa tazminat ödeniyordu. Boşanma hakkına erkekler olduğu kadar kadınlar da sahipti. Boşanma gerçekleştiğinde çocukların durumu, miras haklarına önem veriliyordu. Kocasını ölen bir kadının geçimini sağlamsına yönelik hükümler mevcuttur. Kendisine bakmayan oğullarını mirastan men etme hakkı kadına yasal olarak verilmiştir. Hitit yasalarında evlilik halinde iki tarafın hak hükümlülüklerini belirleyen çok sayıda madde vardır. Bir kız bir adama söz verdiğinde, söz kesilmeden önce müstakbel damadın müstakbel karısına bir hediye vermesi adeti vardır. İş resmiyete vardığında gelinin ailesine başlık bedeli olarak kusata verilir. Gelinin kendisine de babası tarafından bir çeyiz hediye edilirdi.

Festivallerde tanrılara ekmek kurban edilir. Huzurlarında ekmek kırılır, parçalanırdı. Hitit tasvir sanatında da sunumu yapılan ekmeğin baş hizasında tutulduğu görülmektedir. Üzüm memleketi olan Anadolu'da Hitit döneminde de şarap üretiliyordu. Arazi bağış belgelerinde üzüm bağları sıkça geçmektedir. Hitit döneminde de şarap çeşitleri mevcuttur: Genç (şıra), iyi, saf, tatlı ve ekşi gibi. Tatlı şarap, bal katılarak içilen şaraptır. Ayrıca, sulandırılmış bal ile de bir tür şarap üretiliyordu. Tahıldan bira da üretiliyordu. Gelişmiş bira kültürü vardı ve bira hastalıkların tedavisinde kullanılıyordu. En az beş çeşit biranın Hitit dünyasında bilindiğini söyleyebiliriz. En basit olanı süzülmemiş biraydı ve tortunun ağza gelmemesi için bir kamışla içilirdi. Daha kaliteli iki bira çeşidi asker karavanasına eklenirdi. En kaliteli biraya "sessar" denirdi. Bu bira süzülmüş ve alkol oranı yüksek bir bira idi ve metinlerde şarapla birlikte anılıyordu.

Dini törenlerdeki kullanımı ve tanrılara sunumu dışında, bira ve şarabın Hitit insanı tarafından sevilerek tüketildiğini söyleyebiliriz.